РЕСПУБЛИКАДИН ЖЕМИЯТДИННИ СИЯСАТДИН ГАЗЕТ

ЛезгиГазет

Жуван Ватан, ватанэгълияр, дидед чIал хуьх!

“Шарвили” эпосдин суварик теклифзава

30-ИЮНДИЗ Ахцегьа лезги халкьдин игитвилин “Шарвили” эпосдиз талукьарнавай 19-фестиваль кьиле фида. ЧIехи сувар экуьнин сятдин **7-даз “КIелед хев”** дагъдилай зуьрнеяр ягъунилай гатIунда.

Сятдин **9-даз** суварик иштиракун патал Ахцегь райондиз атанвай мугьманар къаршиламишда. Адет хьанвайвал, фестивалдин сергьятра аваз халкьдин арада чIехи гьуьрмет ва еке агалкьунар къазанмишнавай инсанрив “Шарвили” премия ва гьуьрметдин грамотаяр вахкуда, гьевескаррин коллективри концертар гуда, спортдин акъажунар тешкилда.

Сувар ачухуниз талукьарнавай кьилин мярекат сятдин **12-даз** В.Эмирован тIварунихъ галай паркда кьиле фида.

Играми ватанэгълияр! Чна квез чи халкьдик руьгь кутазвай и суварик теклифзава. Сеняткаррин, кьавалрин алакьунриз къимет це, спортдин акъажунра иштирака, Дагъустандин эстрададин виридалайни хъсан векилри тамамардай манийрикай лезет хкуд!

1920 – йисалай акъатзава | **N 25** (10826) **хемис 21 – июнь,** 2018 – йис **WWW.LEZGIGAZET.RU** | Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - **16 манат**

“Вири дуьнья патал важиблувал авай мулк”

Самур вацI гьуьлуьк какахьзавай чкада милли парк тешкилуникай “Экология” ВНИИ-дин директор Сергей Фокинан фикирар

Милли “Самурский” парк гьикьван важиблу я?

Гьуьсен ШАГЬПАЗОВ

Алай йисан мартдиз Россиядин Федерациядин тIебиатдин ресурсрин ва экологиядин министерстводин элкъуьрна кьунвай тIебиат хуьнин рекьяй илимдинни ахтармишунрин институтдин векилар, Самурдин тамун мулкар ахтармишунин макьсаддалди, Дагъустан Республикадиз мугьман хьанай.

Чаз малум тирвал, 2018-йисуз Государстводин тIебиатдин федеральный метлеб авай “Самурский” заказник милли паркдиз элкъуьрунин кIвалах гьиле кьунва. Пешекарри гележегдин парк алай вахтунда авай гьал ахтармишна: винел патан акунар, ана авай гьайванрин, гьашаратрин, набататрин жуьреяр ва икI мад; абуру заповедный, яни хвена кIанзавай зулунин сергьятарни тайинарна.

Майдин эхиррай Лезгийрин милли ва культурадин федеральный автономиядин президент Ариф КЕРИМОВ идалай са тIимил вахт вилик Дагъустандин тIебиатдин ресурсрин ва экологиядин министерствода Милли “Самурский” парк тешкилунин месэладай совещание тухвай РФ-дин Минприродадин Вирироссиядин элкъуьрна кьунвай тIебиат хуьнин рекьяй илимдинни ахтармишунрин институтдин директор Сергей ФОКИНАХЪ галаз гуьруьшмиш хьанай. Гуьруьшдин вахтунда терефри милли парк тешкилунихъ ва и карди чкадин агьалийрин уьмуьрдиз гьи жуьреда таъсирдатIа, гьадахъ галаз алакьалу месэлаяр веревирдна.

Чна чи кIелчийриз “Экология ВНИИ” ФГБУ-дин директор Сергей Фокинахъ галаз хьайи суьгьбетдай чIук теклифзава.

▸ 8

ЦIийи теклифрин суракьда…

Агьмед МАГЬМУДОВ

ЛЕЗГИСТАНДА ихьтин мярекат тешкил хъувун тавуна гзаф йисар тир. 19-июндиз Кьасумхуьрел Махачкъала, Дербент шегьеррай, Рутул, Агъул, Ахцегь, Докъузпара, Хив, Мегьарамдхуьруьн, Табасаран, Дербент, Кьурагь районрай пара мугьманар атанвай. И юкъуз ина, медениятдин И.Тагьирован тIварунихъ галай маканда, Кьиблепатан Дагъустандин халкьарин чIаларал акъатзавай газетар кIелзавайбур республикадин СМИ-рин кьилин редакторрихъ галаз гуьруьшмиш хьана. Мярекатда вахтуналди РД-дин печатдин ва информациядин министрдин везифаяр тамамарзавай Рашид Акавова, Сулейман-Стальский райондин кьил Нариман Абдулмуталибова, Дагъустандин журналистрин Союздин председатель Али Камалова, “Лезги газетдин” кьилин редактор Мегьамед Ибрагьимова, “Дагъустан” ГТРК-дин ва РГВК-дин регьберри Луиза Алихановади, Елена Тагьировади, “Табасарандин нурар”, “Нур”, “Самурдин сес”, “Эренлардин сес”, “Рутулрин хабарар”, “Дагъдин булах”, “ЦIийи дуьнья”, “Агъулрин хабарар”, “Куьредин хабарар”, “Дербентдин хабарар” газетрин кьилин редакторри Гуьлагьмед Маллалиева, Байрам Абдуллаева, Абдул Исмаилова, Алибуба Эмирсултанова, Байрамбег Мегьамедова, Алван Рамазановади, Дашдемир Шерифалиева, Омар Мирзоева, Асият Мирзалиевади, Наида Къасимовади, “Куьредин ярар” журналдин редактор Агьмедпаша Агьмедпашаева, Сулейман-Стальский райондин мектебрин директорри, муаллимри, мухбирри, кIелзавайбуру иштиракна.

Мярекатдин асул макьсад милли газетар кIелзавайбурун фикирар чирун тир

Мугьманар тебрикуналди гуьруьш Нариман Абдулмуталибова ачухна. Вичин рахунра райондин кьили лезги чIалал акъатзавай са жерге изданийрин агалкьунрикайни нукьсанрикай, республикадин телеканалрин кIвалахдикай, соцсетра мукьвал-мукьвал гьакъикъатдихъ галаз ерли кьан тийизвай, къалп хабарар

▸ 4

Нумрадай кIела:

ОБЩЕСТВО

Кьасумхуьрел - киоск

Къейд ийин хьи, “Дагпечать” ГАУ-дин киоскрай подписчикрив газетар вахтунда ахгакьзава. Идалайни гъейри, почтадин отделенийрилай тафаватлу яз, киоскдай газетар, журналар подписка авунин къиметни ужуз я.

▸ 4

ИРС

Шарвилидин насигьатар

Гьакъикъатдани, Шарвилидин сувари чи халкьдин арадай лап бажарагълубур, къуватлубур, уьтквембур жагъуриз куьмек гузва. ЦIинин йисузни Ахцегьа спортдин, халкьдин сивин яратмишунрин, гъилин-тупIун сеняткарвилерин ва гзаф маса рекьерай килигунар, конкурсар кьиле фида.

▸ 6

МЕДЕНИЯТ

“Литературадин чIалан битаввал хвена кIанда”

Ни вуч лагьайтIани, кхьинрин чIалан сифте къанун орфографиядин къайдайрал амал авун я. ГьакI авурла литературадин чIал мягькем жеда, тавурла - ваъ. ГьикI хьайитIани, я лезги редакциядиз, я машгьур литературдиз, я саилдиз вичиз кIан хьайивал кхьидай ихтияр авач.

▸ 9

САГЪЛАМВАЛ

Жувалайни гзаф аслу я

Эхиримжи йисара “республикадин вузра дерин чирвилер гузвач, дипломрихъ Россиядин регионра ихтибарзамач” лугьудай гафар чка-чкада тикраразвай. И кардикай гьа вузра кIелзавайбурузни малум тир. Академия акьалтIарай Мегьамедани, белки, гьавиляй вичин чирвилер, пешедин рекьяй тежриба Санкт-Петербургдин ординатурада, интернатурада артухарна.

▸ 10

МЕДЕНИЯТ

“Дагъвияр” фестиваль

Маса уьлквейрай атана, Дагъустандин вузра кIелзавай студентар сегьнедиз экъечIуни гьам дагъвияр, гьамни мугьманар гьейранарна. Афгъанистандай, Сириядай, Нигериядай, Кот-д'Ивуардай, Кьиблепатан Кореядай тир студентри ина, ватандивай яргъа, чпи неинки илимар чирзавайди, гьакI чпин халкьарин милли меденият хуьзвайди, вилик тухуник пай кутазвайди субутна.

▸ 11

ХАБАРАР

Дагъларин уьлкведин дамах

Мукьвара зун вичин тIвар фадлай малум тир са лайихлу лезгидихъ галаз “Фейсбук” соцсетда таниш хьана. Ам пешедал рикI алаз кIвалахзавай, вичихъ агалкьунар, машгьурвал ва нуфузлувал авай пешекар журналист, мад са шумуд хиляй алакьунар авай жегьил инсан я.

▸ 12

Дагъустан Республикадин Кьилин Указар

А.Ч.АДЖИЕВАН гьакъиндай

1. АДЖИЕВ Азнаур Чингисханович гуьгъуьллудаказ Дагъустан Республикадин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин Пресс-къуллугъдин руководителдин къуллугъдикай азад ийин.

2. И Указ адал къул чIугур йикъалай къуватда гьатзава.

Дагъустан Республикадин Кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай **В.ВАСИЛЬЕВ**

Махачкъала шегьер, 2018-йисан 18-июнь, №69

Т.Ю.ЧИНЕННАЯДИН гьакъиндай

1. ЧИНЕННАЯ Тамара Юрьевна гуьгъуьллудаказ информациядин политикадин рекьяй Дагъустан Республикадин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин Управленидин начальникдин къуллугъдикай азад ийин.

2. И Указ адал къул чIугур йикъалай къуватда гьатзава.

Дагъустан Республикадин Кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай **В.ВАСИЛЬЕВ**

Махачкъала шегьер, 2018-йисан 19-июнь, №70

Информациядин политикадин рекьяй Дагъустан Республикадин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин Управленидин начальникдин гьакъиндай

1.ЗУБАЙРУЕВ Зубайру Исаевич информациядин политикадин рекьяй Дагъустан Республикадин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин Управленидин начальниквиле тайинарин.

2. И Указ адал къул чIугур йикъалай къуватда гьатзава.

Дагъустан Республикадин Кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай **В.ВАСИЛЬЕВ**

Махачкъала шегьер, 2018-йисан 20-июнь, №71

Эцигунар: мумкинвилер ва месэлаяр

19-июндиз Дагъустандин Кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Владимир Васильева Дагъустан Республикадин Хатасузвилин Советдин заседание кьиле тухвана.

РД-дин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гузвайвал, заседанидал залзалаяр хьунин хаталувал авай чкайра гзаф мертебайрин дараматар эцигунихъ галаз алакъалу месэлайриз килигна ва шегьерра эцигунар кьиле тухуниз талукь законодательстводал амал авунин, и рекьяй хатасузвал таъминарунин барадай исполнительный властдин ва чкадин самоуправленидин органри кьабулзавай серенжемар веревирдна.

РикIел хкин: республикада, садални алукь тийиз, гзаф квартирайрин кIвалер эцигунин кIвалахар гегьеншдаказ тухуз хьана. Гьа са вахтунда муниципальный тешкилатриз ахьтин дараматар гъиле-гъил аваз, суддин къарардал вил алаз акъваз тавуна, чукIурдай ихтияр авайди тир.

Заседанидал рахай республикадин руководителди малумарайвал, Махачкъалада кьиле тухузвай эцигунри, са патахъай, еке мумкинвилер ачухзава, муькуь патахъай лагьайтIа, кьил тIардай месэлаяр арадал гъизва.

РД-дин эцигунрин ва ЖКХ-дин министр Малик Баглиева къейд авурвал, ихьтин гьалар шегьерра эцигунар кьиле тухунин кIвалахдин гьакъиндай РФ-дин законодательстводал амал тавунин нетижада арадал атайди я. А законодательстводал асаслу яз, шегьерра эцигунар вини дережада аваз кьиле тухун таъминарунин патахъай чкадин самоуправленидин ва государстводин органрин хиве жавабдарвал гьатзавайди я.

Идахъ галаз алакъалу яз, гележегда законсуздаказ эцигунар кьиле тухунин вилик пад кьадай мумкинвал гудай къайдаяр кардик кутунин чарасузвал авайди малумарна. Малик Баглиеван фикирдалди, РД-дин архитектурадин ва шегьерра эцигунар кьиле тухунин рекьяй цIийиз тешкилнавай Комитетдин руководстводи пландилай къецяй муниципалитетрин архитекторрин аттестация кьиле тухун, абуру пешекарвилин жигьетдай чпивай ийизвай истемишунриз жаваб гузватIа тайинарун герек я. Идалайни гъейри, муниципальный тешкилатриз шегьеррин микрорайонрин ва кварталрин мулкар дуьзгуьн къайдадиз гъунин проектдин патахъай Комитетдихъ галаз меслятар авун теклифна. Эхирдай министрди Дагъустандин тарихда сифте яз тешкилзавай цIийи къурулушди – РД-дин Кьилин патав гвай шегьерра эцигунар кьиле тухунин рекьяй советди бегьерлудаказ кIвалахуник умуд кутуна.

Заседанидин иштиракчияр экономикадин ва суьрсетдин барадай Дагъустан Республикадин хатасузвал таъминарунин мураддалди кьабулзавай серенжемризни килигна.

Заседанидал гъанвай месэлаяр веревирд авунин карда РД-дин Халкьдин Собранидин Председатель Хизри Шихсаидова, РД-дин Гьукуматдин Председатель Артем Здунова, РД-дин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин руководитель Владимир Иванова, республикадин министерствойринни ведомствойрин, муниципальный тешкилатрин руководителри ва жавабдар къуллугърал алай маса ксари иштиракна.

Жемятдихъ галаз веревирдна

Мегьарамдхуьруьн районда милли "Самурский" парк тешкилуниз талукь месэладай общественный яб акалунар кьиле фена.

Мегьарамдхуьруьн райондин администрациядин 2018-йисан 17-майдин къарардал асаслу яз райондин администрацияда 19-июндиз общественный яб акалунрин мярекат кьиле фена. Ам милли "Самурский" парк тешкилунин лазимлувал, и мулкуниз кьетIендаказ хуьзвай, федеральный метлеб авай мулкунин дережа гун бинеламишзавай материалар веревирд авуниз талукьарнавайди тир. Идан гьакъиндай "Лезги газетдиз" Мегьарамдхуьруьн райондин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гана.

Мярекатда Мегьарамдхуьруьн райондин кьил Фарид Агьмедова, "Вирироссиядин элкъуьрна кьунвай тIебиат хуьнин илимдинни ахтармишунардай институт" ФГБУ-дин векилри, "Дагестанский" заповедникдин къуллугъчийри, республикадин тIебиатдин ресурсрин ва экологиядин министерстводин векилри, проектировщикри ва райондин агьалийри иштиракна.

Мярекат ачухай райондин кьил - общественностди веревирд авунин серенжемар кьиле тухунин рекьяй комиссиядин председатель Фарид Агьмедова къейд авурвал, вири жуьрейрин месэлаяр гьялдай чIавуз ада гьамиша законодательстводал амал ийида, гьа са вахтунда халкьдин итижар чарасуз яз вилив хуьда.

Месэла общественностди веревирд авуниз гьазурвал акунин барадай закондалди къалурнавай шартIар администрацияди кьилиз акъуднава, общественностди яб акалунар тешкилунин гьакъиндай малуматар СМИ-ра чапна ва Интернетдин сетдай раижна.

Общественностдин яб акалунар тешкилайди "ВНИИ Экология" ФГБУ я.

Месэла веревирд авунин сергьятра аваз докладар "ВНИИ экология" ФГБУ-дин илимдинни методикадин "Заповедное дело" центрадин руководитель Дмитрий Очагова, Краснодар шегьердин ЦЭПСА ООО-дин векил Марина Сергеевади, Виридуьньядин тIебиатдин фондунин - "Россиядин Кавказ" отделенидин векил Роман Мнацеканова ва масабуру авуна. Рахайбуру милли "Самурский" парк винидихъ тIвар кьунвай, вич РФ-дин Гьукуматдин 2011-йисан 22-декабрдин тапшуругъдалди тестикьарнавай Концепциядин бинедаллаз тешкилзавайдакай, гьакIни милли паркдин мурадрикай ва везифайрикай Самурдин сармашухрин (лианайрин) там, кьит ва чпиз фад хасаратвал жезвай жуьрейрин гьайванар хуьн патал и мулкунихъ авай метлебдикай, гьакIни этнокультурадин, яшайишдин экономикадин жигьетдай адан важиблувиликай суьгьбетна. Роман Мнацеканова милли парк тешкилуниз талукь проект вичин баянарни галаз раижна.

Месэла веревирддай чIавуз мярекатдал гьам алимар, гьам чкадин агьалияр рахана. Самурдин тамун патарив гвай хуьрерин агьалийри - месэла гьялунин иштиракчийри теклифнавай проектдин са бязи пунктарик дегишвилер кухтун, кьилди къачуртIа, хуьрерин агьалийриз саламатдиз хуьзвай зонадиз майишатдин игьтияжар кьилиз акъудун патал азаддаказ фидай ихтияр гун теклифна. И ва са жерге маса теклифар гьисаба кьуна ва абур проектдик дегишвилер кухтадайвал протоколда къейдна.

Марина Сергеевади малумарайвал, чкадин агьалияр кардин гьакъикъатдин гъавурда дуьздаказ тун лап важиблу я: я райондин руководство, я илимдин идарайрин векилар инсанрин итижриз зиян гуз кIвачин жезвайди туш. Ихтилат сармашухрин там хуьникай ва ам пайгардик кутун патал лазим тир чараяр акуникай физва.

Мярекатдал рахай Фарид Агьмедова къейдна: "Алай аямдин шартIара Дагъустандин кьиблепата ланшафтдин ва биологиядин жигьетдай жуьреба-жуьревал хуьн патал мулкарин саламатвал таъминарунин виридалайни менфятлу жуьре милли парк я. Идалайни гъейри, милли "Самурский" парк тешкилунин кIвалах 2020-йисан девирдалди федеральный метлеб авай, кьетIендаказ хуьзвай тIебиатдин мулкарин система вилик тухунин Концепциядал асаслу яз кьилиз акъудзава. А Концепцияда тIебиатдин кьетIендаказ хуьзвай и мулкуна милли парк 2018-йисуз тешкилун къалурнава".

Мярекатдин иштиракчийрикай сада Самурдин зонада мад сеферда и месэладай яб акалунар кьиле тухун теклифна, гьикI лагьайтIа са десте футфачийри, милли паркдиз талукь месэладиз дуьздаказ баян тагуналди, районда гьалар пайгардикай хкудунин алахъунар авуна.

Мярекатдал агьалияр теклифнавай проектдин вири положенийрин гъавурда мукьуфдивди тунин къарар кьабулна.

Эхирдай райондин кьил Фарид Агьмедова общественный яб акалунин вири иштиракчийриз веревирд авур месэладив дуьзгуьндаказ эгечIунай сагьрай лагьана.

22-июнь рикIел хкунин ва гъамлувилин югъ я

Дагъустанвийри гъалибвилик кутур пай

Нариман ИБРАГЬИМОВ

Им 77 йис я чна 22-июнь рикIел хкиз. Чи уьлкведин ва адан вири халкьарин кьисметда къияматдиз, мусибатдиз элкъвей югъ.

Советрин халкьдиз Гъалибвал гъайи, немсерин кьушунар тар-мар авур ва Европадин халкьарни фашистрин зулумдикай азад авур Яру аскерар къе лап тIимил аматIани, абурун кьегьалвилер чна гьамиша рикIел хуьзва. Идан гьакъиндай Россиядин Федерациядин вири регионра Гъалибвилин 73 йисаз талукь яз кьиле тухвай мярекатри шагьидвалзава. Европада мад фашистрин, нацистрин дестейри кьил хкажзавай вахтунда Дуьньядин кьвед лагьай ва Ватандин ЧIехи дявейрин тарсар рикIелай алудна виже къвезвач. Амма ихьтин мурадар аваз цIийи дявейрик цIай кутаз, фашизм, терроризмдин гьерекатар кIвачел ахкьалдариз кIанзавайбур анжах пашман жеда. Абур дуьньядин сагълам, ислягь фикиррал алай вири инсанри лянетламишзава.

1941-йисан 22-июндиз Гитлеран тапшуругъдалди Германиядин кьушунри Советрин Союздал вегьенай. Душманди Балтийский гьуьлелай ЧIулав гьуьлел кьван яргъи хьанвай сергьят хуьзвай чи частарал гьужумна. Гитлеран генералри лап кар алай кьушунар Шяуляйдин, Каунассдин, Гродне-Волындин, Рава-Русский ва Бродский терефрихъ рекье туна, амма пограничникри абуруз терсдаказ жаваб гана, душмандин гзаф аскерар, техника барбатIна. Хейлин чкайра пограничникри акси гьужумар хъувуна немсер кьулухъди, сергьятдилай анихъ хъфиниз мажбурна. Анжах са Шяуляйдин патарив фашистрин 300 танк тергна. 22-июндин нисинилай алатайла, чи пограничникриз куьмек яз Яру Армиядин кьушунарни атана. Женгер гьич фикирдизни гъиз тежедай хьтин къизгъинбур, гьужум-гьужумдин кIула авайбур тиртIани, чи пограничникри, аскерри эхир нефесдалди дяве ийизвайтIани, къуватар барабарбур тушир. Дяведин анжах са юкъуз чи зенитчикри душмандин 76 самолет барбатIна, 5000 немс есирда кьуна. Виликамаз гьазур хьанвай ва аскеррин, яракьрин, техникадин жигьетдай артухвал авай душмандин хура акъвазун регьят хьанач.

Хайи Ватандин мулкариз немсерин кьушунар гьахьнавайдакай, дяве башламиш хьанвайдакай Дагъларин уьлкведин халкьаривни хабар агакьна. Чка-чкада собранияр, митингар кьиле фена ва агъзурралди дагъвийри, жуьреба-жуьре пешейрин иесийри чеб Ватан хуьз гьазур тирдакай малумарна ва фронтдиз рекье тун истемишна. 1986-йисуз Дагъустандин ктабрин издательствода акъуднавай "Чун гъалибвилихъ инанмиш я" тIвар алай ктабда ганвай документрай аквазвайвал, Дагъустандай сифтегьан гуьгьуьллуяр (3500 кас) 1941-йисан 27-июндиз фена. Саки вири районрай атанвай итимар Махачкъалада кIватI хьана. Абуруз Дагъустандин радиокомитетдин артистри концертни гана. Ватанпересар политрук Яковлев кьиле аваз мукьва-кьилийри, республикадин вилик-кьилик квайбуру ва шегьерэгьлийри рекье туна.

Дяведив гатIунай гьа сифте йикъарилай партияди "Вири - фронт патал!" "Вири - гъалибвал патал!" лозунгар майдандиз акъудна. И лозунгар женгинин халис пайдахдиз элкъвена. Гьам фронтда, гьам карханайрин, майишатрин цехра, участокра, фермайра, никIера, багълара... Дяведин сифте йикъара Дербент шегьердай тир диде З.Гьажиевади Сталинан тIварунихъ чар кхьена: "Яру Армиядин жергейра зи пуд хци къуллугъзава. Захъ мадни кьве хва ава, Яру Армиядин гележегдин аскерар. Ихьтин мусибатдин йикъар атанвайла, за рухвайриз лугьузва: "Зи азиз рухваяр, Ватан, партия патал куь чанни гьайиф къвемир. Вач виликди, терг ая фашистар, чукура душман хайи чилелай".

Дагъвийрин хизанра гзаф аялар авайди къе садазни сир яз амач. Дяведив эгечIай йисара ватанперес дидебубайри чпин веледар Ватан душмандикай хуьн патал рекье туна. Акуша райондин Уркучи-Махи хуьряй тир Абдулгьамидоври 12 хвани хтул, ахцегьви Тагьироври 7 хва, кумухвияр тир Эфендиеври 5 хва, КьакIарин хуьряй тир Исмаиловри 6 хва, мегебви Гьажиеври 4 хва, усугьви Гьалимоври 4 хва рекье туна. Абуру душмандихъ галаз викIегьвилелди женгер тухвана, гзафбуру Ватан патал чпин чанарни гана.

Дагъларин уьлкведин хуьрерикай, хизанрикай фронтдиз кьегьал рухваяр тефейбур, белки, сад-кьвед амукьна жеди. Санлай къачурла, Дагъустандай фронтдиз 200 агъзурдав агакьна инсанар фена ва абурукай 90 агъзурдав агакьна аскерар телеф хьана.

Эгер фронтда дагъви лекьери гьейранвалдай, дамахдай кьегьалвилер къалурзавайтIа, далу пата зегьметчи инсанри, аялрилай гатIунна лап агъсакъалрал агакьдалди, производствода гьалибвилер къазанмишзавай. Яру Армиядиз чпелай алакьдай вири куьмекар гузвай. 1941-йисан ноябрдиз Махачкъаладин 40 карханадикай 22 заводди военный заказар кьилиз акъудзавай. Къизгъин женгер чIугвазвай кьушунриз гелахзавай "Двигательстройди", М.Гьажиеван тIварунихъ галай нафт гьялдай заводри, Дербентдин консервияр акъуддай комбинатди са шумудра Вирисоюздин соцсоревнованийра сад лагьай чкаяр кьунай ва абурун лайихлувилер Яру Пайдахдин орденралди къейднай.

Дагъустандин нефтяникри дяведин йисара нафт хкудун 165 процентдин артухарна ва уьлкведиз 813 агъзур тонн нафт ва 120,5 агъзур тонн газ гана. Консервиярдай промышленностди Яру Армия ва уьлкве патал 180 млн. банка балугърин, емишрин, салан майвайрин консервияр, 2 млн 52 агъзур центр балугъар, 140 вагонда авай пишкешар, 150 вагонда авай чими парталар, 10 агъзурдалай виниз посылкаяр, 1 миллиондилай артух сун гуьлуьтар, чивекар ракъурна. Колхозчийри Ватандин вилик чпин буржи кьилиз акъудналди, государствводив 120 агъзур тонн техил, 48 агъзур тонн як, 1332 тонн чIем, 1134 тонн ниси, 50 агъзур тонн сар, 2 миллиондив агакьна хамар, цIуд агъзур тоннралди емишар, ципицIар, салан майваяр вахкана.

Дагъустандин халкьари уьлкведин оборонадин фондуниз 1 миллиард манатдилай виниз пул гана. Гьа чIавуз ам еке пул тир. Агьалийри кIватIай пуларихъ 3 бронепоезд, В.Эмирован, У.Буйнакскийдин, М.Дахадаеван, Г.Саидован, Д.Богатыреван тIварарихъ галай авиаэскадрильяр, Шамилан тIварунихъ галай танкарин колонна гьазурнай.

Дагъустандин духтурри, дарманрикай, рапарикай гьикьван кьитвал гьиссзавайтIани, чпин пешедин везифа намуслувилелди, баркаллувилелди кьилиз акъудна. Махачкъалада, Дербентда кардик кутур госпиталра дяведин вири йисара хер хьанвай аскерар ва офицерар кьабулна. Абурукай сагьар хъувур 76 процент мад фронтдиз, душмандихъ галаз женг чIугваз хъфена.

Ихьтин гьунарлу, баркаллу, дамахдай крар чеб-чпелай арадал атайди туш. Гзаф вахтара аялрин, хизандин сивихъ галайдини атIана, чпиз каш гана, югъди-йифди чуьллера, фермайра, карханайра, майишатра кIвалахиз, женгера жуьрэтлувал, къагьриманвал къалуриз хьайила арадал атана.

Кьуд йисалай виниз давам хьайи Ватандин ЧIехи дяведи уьлкведин гьар са хизандиз еке гъамар, магьрумвилер гьана. Хуьрерани кашакди, азиятрикди, гьукумдиз акси са бязи бандитрин гьерекатрин нетижада вишералди инсанар пуч хьана. Гьавиляй 1941-йисан 22-июндиз башламиш хьайи дяведин къурбандар, фашистри чи халкьариз гайи зиянар рикIелай тефидайбур я.

Эхь, бубайри, дидейри, чпин рухваяр сабурлувал хвена, уьтквемвал къалурна, фронтдиз рекье туна ва абуру душмандикай чи пак чилни хвена, Гъалибвални къазанмишна. И кардик Дагъустандини вичелай алакьдай пай кутуна. Идан гьакъиндай Дагъустандин автономиядин 25 йис тамам хьунихъ галаз алакъалу яз 1945-йисан 13-ноябрдиз СССР-дин Халкьдин Комиссарин Советди ва ВКП(б)-дин ЦК-ди республикадин тIварцIихъ ракъурай чарчи шагьидвалзава. Ана кхьенва: "Ватандин ЧIехи дяведин йисара Дагъустандин халкьари Ватандиз вичин вафалувал къалурна. Душмандихъ галаз кьиле фейи къизгъин женгера къалурай жуьрэтлувиляй ва уьтквемвиляй агъзурралди аскерар-дагъустанвияр орденризни медалриз лайихлу хьана. Дагъустандин рабочийрин, колхозчийрин ва интеллигенциядин намуслу, гьакъисагъ, баркаллу зегьметди советрин халкьдиз душмандал гъалибвал къазанмишунин карда куьмек гана".

» Фашистри Сталинграддал ва Кавказдал гьужумзавай лап четин вахтунда Яракьлу Къуватрин 4 ва 58-армияр таъминарун патал республикади военный 216 жуьредин яракьар акъудун тешкилнай.

Дагъустандин промышленностди 40 жуьредин яракьар акъудзавай: минометар, пулеметар, бомбаяр, минаяр, гранатар, патронар…Фашистри Сталинграддал ва Кавказдал гьужумзавай лап четин вахтунда Яракьлу Къуватрин 4 ва 58-армияр таъминарун патал республикади военный 216 жуьредин яракьар акъудун тешкилнай.

Эгер 1941-йисан эхирра республикада артиллериядин 5 агъзур снаряд акъудзавайтIа, 1942-йисан октябрдиз анжах са Гьажиеван заводди 16 агъзур снаряд гьазурна. "Двигательстройди" гьар гьафтеда фронтдиз 9 вагон яракьар рекье твазвай. 1944-йисуз 11 карханади военный заказар кьилиз акъудзавай ва 29 жуьредин яракьар гьазурзавай. Ихьтин гьунарлу нетижаяр вири карханайра тешкилнавай соцсоревнованидилай аслу тир. Рабочийри, инженервилинни техниквилин къуллугъчийри чпин гьар йикъан нормаяр 500, 1000 процентдин тамамарзавай. ИкI кIвалах хьана. И лозунгар женгинин халис пайдахдиз элкъвена. Гьам фронтда, гьам карханайрин, майишатрин цехра, участокра, фермайра, никIера, багълара... Дяведин сифте йикъара Дербент шегьердай тир диде З.Гьажиевади Сталинан тIварунихъ чар кхьена: "Яру Армиядин жергейра зи пуд хци къуллугъзава. Захъ мадни кьве хва ава, Яру Армиядин гележегдин аскерар. Ихьтин мусибатдин йикъар атанвайла, за рухвайриз лугьузва: "Зи азиз рухваяр, Ватан, партия патал куь чанни гьайиф къвемир. Вач виликди, терг ая фашистар, чукура душман хайи чилелай".

Дагъвийрин хизанра гзаф аялар авайди къе садазни сир яз амач. Дяведив эгечIай йисара ватанперес дидебубайри чпин веледар Ватан душмандикай хуьн патал рекье туна. Акуша райондин Уркучи-Махи хуьряй тир Абдулгьамидоври 12 хвани хтул, ахцегьви Тагьироври 7 хва, кумухвияр тир Эфендиеври 5 хва, КьакIарин хуьряй тир Исмаиловри 6 хва, мегебви Гьажиеври 4 хва, усугьви Гьалимоври 4 хва рекье туна. Абуру душмандихъ галаз викIегьвилелди женгер тухвана, гзафбуру Ватан патал чпин чанарни гана.

Дагъларин уьлкведин хуьрерикай, хизанрикай фронтдиз кьегьал рухваяр тефейбур, белки, сад-кьвед амукьна жеди. Санлай къачурла, Дагъустандай фронтдиз 200 агъзурдав агакьна инсанар фена ва абурукай 90 агъзурдав агакьна аскерар телеф хьана.

Эгер фронтда дагъви лекьери гьейранвалдай, дамахдай кьегьалвилер къалурзавайтIа, далу пата зегьметчи инсанри, аялрилай гатIунна лап агъсакъалрал агакьдалди, производствода гьалибвилер къазанмишзавай. Яру Армиядиз чпелай алакьдай вири куьмекар гузвай. 1941-йисан ноябрдиз Махачкъаладин 40 карханадикай 22 заводди военный заказар кьилиз акъудзавай. Къизгъин женгер чIугвазвай кьушунриз гелахзавай "Двигательстройди", М.Гьажиеван тIварунихъ галай нафт гьялдай заводри, Дербентдин консервияр акъуддай комбинатди са шумудра Вирисоюздин соцсоревнованийра сад лагьай чкаяр кьунай ва абурун лайихлувилер Яру Пайдахдин орденралди къейднай.

Дагъустандин нефтяникри дяведин йисара нафт хкудун 165 процентдин артухарна ва уьлкведиз 813 агъзур тонн нафт ва 120,5 агъзур тонн газ гана. Консервиярдай промышленностди Яру Армия ва уьлкве патал 180 млн. банка балугърин, емишрин, салан майвайрин консервияр, 2 млн 52 агъзур центр балугъар, 140 вагонда авай пишкешар, 150 вагонда авай чими парталар, 10 агъзурдалай виниз посылкаяр, 1 миллиондилай артух сун гуьлуьтар, чивекар ракъурна. Колхозчийри Ватандин вилик чпин буржи кьилиз акъудналди, государствводив 120 агъзур тонн техил, 48 агъзур тонн як, 1332 тонн чIем, 1134 тонн ниси, 50 агъзур тонн сар, 2 миллиондив агакьна хамар, цIуд агъзур тоннралди емишар, ципицIар, салан майваяр вахкана.

Дагъустандин халкьари уьлкведин оборонадин фондуниз 1 миллиард манатдилай виниз пул гана. Гьа чIавуз ам еке пул тир. Агьалийри кIватIай пуларихъ 3 бронепоезд, В.Эмирован, У.Буйнакскийдин, М.Дахадаеван, Г.Саидован, Д.Богатыреван тIварарихъ галай авиаэскадрильяр, Шамилан тIварунихъ галай танкарин колонна гьазурнай.

Дагъустандин духтурри, дарманрикай, рапарикай гьикьван кьитвал гьиссзавайтIани, чпин пешедин везифа намуслувилелди, баркаллувилелди кьилиз акъудна. Махачкъалада, Дербентда кардик кутур госпиталра дяведин вири йисара хер хьанвай аскерар ва офицерар кьабулна. Абурукай сагьар хъувур 76 процент мад фронтдиз, душмандихъ галаз женг чIугваз хъфена.

Ихьтин гьунарлу, баркаллу, дамахдай крар чеб-чпелай арадал атайди туш. Гзаф вахтара аялрин, хизандин сивихъ галайдини атIана, чпиз каш гана, югъди-йифди чуьллера, фермайра, карханайра, майишатра кIвалахиз, женгера жуьрэтлувал, къагьриманвал къалуриз хьайила арадал атана.

Кьуд йисалай виниз давам хьайи Ватандин ЧIехи дяведи уьлкведин гьар са хизандиз еке гъамар, магьрумвилер гьана. Хуьрерани кашакди, азиятрикди, гьукумдиз акси са бязи бандитрин гьерекатрин нетижада вишералди инсанар пуч хьана. Гьавиляй 1941-йисан 22-июндиз башламиш хьайи дяведин къурбандар, фашистри чи халкьариз гайи зиянар рикIелай тефидайбур я.

Эхь, бубайри, дидейри, чпин рухваяр сабурлувал хвена, уьтквемвал къалурна, фронтдиз рекье туна ва абуру душмандикай чи пак чилни хвена, Гъалибвални къазанмишна. И кардик Дагъустандини вичелай алакьдай пай кутуна. Идан гьакъиндай Дагъустандин автономиядин 25 йис тамам хьунихъ галаз алакъалу яз 1945-йисан 13-ноябрдиз СССР-дин Халкьдин Комиссарин Советди ва ВКП(б)-дин ЦК-ди республикадин тIварцIихъ ракъурай чарчи шагьидвалзава. Ана кхьенва: "Ватандин ЧIехи дяведин йисара Дагъустандин халкьари Ватандиз вичин вафалувал къалурна. Душмандихъ галаз кьиле фейи къизгъин женгера къалурай жуьрэтлувиляй ва уьтквемвиляй агъзурралди аскерар-дагъустанвияр орденризни медалриз лайихлу хьана. Дагъустандин рабочийрин, колхозчийрин ва интеллигенциядин намуслу, гьакъисагъ, баркаллу зегьметди советрин халкьдиз душмандал гъалибвал къазанмишунин карда куьмек гана".

Виридалайни хажалатдин…

Ватандин ЧIехи дяве башламиш хьайи югъ чи уьлкведин тарихда виридалайни хажалатдинди, гъамлуди яз гьисабзава.

1941-йисан 22-июндин экуьнахъ фашистрин Германияди дяведин гьакъиндай малумар тавуна, Советрин Союздал вегьена. Душмандин авиацияди уьлкведин сергьятдилай 250-300 километрдин мензилдиз кьван гьахьна, аэродромрал, ракьун рекьин станцийрал, гьуьлерин дяведин базайрал, военный частар авай чкайрал ва хейлин шегьеррал бомбаяр вегьена. Идал къведалди фашистрин Германияди Европадин хейлин уьлквеяр вичиз муьтIуьгъарнавай ва советрин халкьди душмандин лап зурба гьужум кьилди вичелди кьабулнай.

Германиядихъ галаз санал Советрин Союздиз акси яз Румыния, Италия, Словакия, Финляндия, Венгрия ва Норвегия экъечIна. Ватан хуьн патал советрин вири халкьар уьтквемвилелди душмандин хура акъвазна. Лап четин, гзаф кьадарда ивияр экъичай ва магьрумвилер, зиянар арадал гъайи дяве 1418 юкъузни йифиз давам хьана. 1945-йисан 9-майдиз и дяве фашистрин блокдин уьлквейрин кьушунар тамамвилелди кукIваруналди акьалтIна.

Гьелбетда, Гъалибвал вич-вичелай арадал атанач. Дяведа СССР-дин 27 миллиондив агакьна агьалияр пуч хьана. Абурукай 9 миллион кьван женгерин майданра телеф хьана. 7,42 миллион кас душмандин концлагерра ва 4,1 миллион кас фашистрин гъилик акатнавай чкайра зулумдин нетижада куьтягь хьана. 5,27 миллион кас Германиядиз лап четин чкайра кIвалахиз тухвана. Абурукай анжах 2,65 миллион касдиз элкъвена Ватандиз хкведай кьисмет хьана. Есирда гьатайбурукайни 2,16 миллион кас пуч хьана.

Гьар йисан 22-июндиз Россиядин халкьари Ватан хуьн патал 1941-1945-йисарин дяведа телеф хьайи кьегьалрихъ гъам чIугвазва. Ватандин ЧIехи дяве башламиш хьайи вахт чи агьалийри чка-чкада рикIел хкизва. Ватанпересвилин жуьреба-жуьре мярекатар кьиле тухузва.

Мусибатдин дяведив эгечIай югъ рикIел хкунин сергьятра аваз эхиримжи йисара "Поезд Памяти" тIвар алаз жегьилринни ватанпересвилин акция тешкилзава. И поезд Москвадай ва Санкт-Петербургдай Минскдиз ва Брестдиз физва. И серенжемдин макьсад акьалтзавай несилдиз дяведин иштиракчийрихъ яб акалдай, чи инсанри къалурай игитвилерикай суьгьбетдай мумкинвал гун я.

Адет хьанвайвал, Брестдин къеледин патарив 22-июндин экуьнин сятдин 4-даз митинг-реквием тухунив эгечIзава. Жегьилри Буг вацIал шемер куькIуьрнавай цуьквери тажар эцигзава.

1996-йисалай Москвада Александровский багъда авай Даим цIун патав ватанпересвилин "Вахта Памяти. Вечный огонь" акция тешкилзава. Инал гьар йисуз гзаф кьадарда инсанар кIватI жезва. Дяведин иштиракчийри жегьилриз фашистрин Германиядал гъалибвал къазанмишун гьикьван четин хьанатIа суьгьбетарзава. Москвадилай чешне къачуна и жуьредин мярекатар гзаф шегьерра кьиле тухузва.

Москвада ва гьакI Игит шегьерра 22-июндиз "Аллея памяти", "Линия памяти", "Свеча Памяти" акциярни тешкилзава. РикIел хкунин ва гъамлу йикъаз талукь мярекатар Дагъустан Республикадин шегьерра, районрани кьиле тухузва.

ЦIийи теклифрин суракьда…

1 ◂

чукIуруникай, бязи дуьшуьшра ихьтин крариз государстводин изданийрини рехъ гузвайдакай лагьана.

- Милли чIаларал акъатзавай газетрихъ еке важиблувал ава, - къейдна Н.Абдулмуталибова. - Хайи чIалар хуьнин, вилик тухунин жигьетдай абуру ийизвай кIвалах чIехиди я. Гьукуматди милли прессадиз гузвай куьмек мадни артухарна кIанда. И кардилай адан кьисмет, гележег аслу я...

Н.Абдулмуталибова "Лезги газетдин" жигьетдайни бязи фикирар раижна. Ада эхиримжи вахтара газетдин ери, кIалуб хъсан патахъ дегиш хьанвайдакай лагьана. Гьа са вахтунда алимди газетда чапзавай официальный макъалайрин чIал залан жезвайди, кIелзавайбур четиндиз гъавурда акьазвайди, яргъи макъалаяр - тIимил, куьруь, амма манадиз метлеблубур гзаф гана кIанзавайди, газетдиз акъатзавай вири макъалаяр хсуси сайтдани эцигун лазим тирди къейдна...

жуьре хабарар кIелзавайбурун кьадар къвердавай артух жезва, - лагьана ада. - Гьафтеда садра акъатзавай газетдилай тафаватлу яз, Интернетда таза хабарар гзаф жезва. Гьавиляй алай девирдин несилри и рекьиз артух итиж ийизва. Шад жедай кар ам я хьи, милли чIаларал акъатзавай хейлин газетри сайтар арадал гъанва, абур сетдин изданияр хьиз регистрация авунва. Интернетдин маса ресурсрихъ галаз санал "Лезги газет", "Табасарандин нурар" газетрин сайтрин хабарарни "Яндексдиз" акъатзава. Им милли прессадин агалкьун я...

Газет итижлуди авун патал кIелзавайбурухъ галаз хуьзвай алакъа мягькемарна кIанда... Абурун игьтияжар фикирда кьуна, гьар са редакторди редакциядин сиясат арадал гъун герек я. И вахтунда газетрин тиражарни артух жеда, - алава хъувуна Р.Акавова.

Машгьур общественный деятель, медицинадин илимрин кандидат, "Лезги газетдин" вафалу амадаг Нариман Рамазанова хайи

вахтунда ва лазим дережада фикир гунилай, районра хайи чIалал акъатзавай газетдин жигьетдай таблигьат тухудай кIватIалар тешкилунилай пара аслу тирди лагьана.

"Лезги газетдин" штатдик квачир мухбир Райсудин Набиева мярекатдин иштиракчийриз 2018-йисан 2-пай патал хайи чIалал акъатзавай газетар кхьиниз эвер гана ва милли прессадин гьакъиндай вичихъ авай фикирарни раижна.

Милли изданийри хайи чIалар хуьнин, акьалтзавай несилар тербияламишунин карда къугъвазвай ролдикай, редакцийра авай месэлайрикай Али Камалова, Мегьамед Ибрагьимова, шаир Сажидин Саидгьасанова, Гуьлагьмед Маллалиева, Байрам Абдуллаева, муаллим Гьажимегьамед Гьажимегьамедова ва масабуру лагьана.

Гуьруьшдин сергьятра аваз Сулейман-Стальский райондин кьил Нариман Абдулмуталибовав РД-дин журналистрин Союздин, "Лезги газетдин" редакциядин, генерал-полковник Мегьамед Танкаеван

Шикилар ягъайди - Х. КЬАСУМОВ

Гуьруьшдин иштиракчийри хайи чIаларал акъатзавай изданийрин агалкьунарни нукьсанар къейдна

» Шад жедай кар ам я хьи, милли чIаларал акъатзавай хейлин газетри сайтар арадал гъанва, абур сетдин изданияр хьиз регистрация авунва. Интернетдин маса ресурсрихъ галаз санал "Лезги газет", "Табасарандин нурар" газетрин сайтрин хабарарни "Яндексдиз" акъатзава. Им милли прессадин агалкьун я…

Вичин рахунрин эхирдай Сулейман-Стальский райондин кьили РД-дин печатдин ва информациядин министерстводиз и мярекат тешкилунай чухсагъул малумарна.

Милли чIаларал акъатзавай газетар кIелзавайбурухъ галаз кьиле тухузвай гуьруьшдин кьилин макьсадрикай Рашид Акавова ихтилатна. Адан гафарай малум хьайивал, гуьруьшдин асул метлеб кIелзавайбурухъ гьихьтин теклифар, игьтияжар, итижар аватIа чируникай ибарат я.

"Къе Кьасумхуьрел республикадин са жерге изданийрин кьилин редакторар атанва. Абуруз газетрин дережа хкажунин жигьетдай квехъ гьихьтин теклифар аватIа чириз кIанзава. За квевай активнидаказ иштиракун, суалар гун, хабарар кьун тIалабзава", - лагьана министрди залдихъ элкъвена.

Рашид Акавова иштиракчийрин фикир Интернетдин мумкинвилерал желбна. - Интернетдай жуьребачIаларал "гьужумар" ийизвай вахтунда ихьтин гуьруьш кьиле тухун кутугай кар хьанвайди къейдна. Ада и йикъара Госдумада Россиядин милли СМИ-риз гузвай фикир артухаруниз талукь месэлаяр веревирд авунвайди рикIел гъуналди, уьлкведа хайи чIаларал акъатзавай изданийрин гележег хъсанди жедайдак умуд кутуна. Вичин рахунра Н.Рамазанова Россиядин почтади зайифдиз кIвалахзавайди, подписка ийизвайбурув газетар вахтунда агакь тийизвайди лагьана. Ада республикадин печатдин ва информациядин министерстводин руководстводивай и месэладиз кьетIен фикир гун тIалабна.

Бажарагълу писатель, Шихидхуьруьн мектебдин муаллим Нажмудин Шихнабиева "Лезги газетдин" тираж артух хьун хуьрерин мухбиррин макъалайриз газетдин чинрал гзаф чка, критикадин макъалайриз гьукумдин къурулушри тIварунихъ галай фондунин патай гьуьрметдин грамотаяр вахкана. И фондунин председатель, общественник, хейлин йисара республикадин Гьукуматдин органра кIвалахай Гьасангьуьсейн Абдулжелилова са жерге газетрин редакцийриз гьуьрметдин грамотаяр ва "Лезги газетдихъ" галаз хейлин йисара сих алакъаяр хуьзвай Рутул райондин Хъуьлуьдрин хуьряй тир Саидагьмед Абдурашидовазни шаир Сажидин Саидгьасановаз "Бурж ва намус" орденар гана.

Милли прессада бегьерлудаказ кIвалахзавай ва республикадин изданийрихъ галаз алакъаяр хуьзвай са жерге мухбиррин зегьмет гьуьрметдин грамотаяр гуналди РД-дин печатдин ва информациядин министерстводини "Лезги газетдин" редакцияди къейдна.

Лагьана кIанда, кIелзавайбурухъ галаз ихьтин гуьруьшар мукьвара Махачкъалада, Ботлих, Къизляр районрани кьиле тухуда.

Агьмед МАГЬМУДОВ

И йикъара Кьасумхуьрел, алишверишдин "Терсепул" центрадин патав РД-дин "Дагпечать" ГАУ-дин киоск эцигнава. Гила Сулейман-Стальский райондин агьалийривай "Лезги газет" ва чпин рикI алай маса изданияр почтадин отделенийрилай гьейри, киоскдайни кхьиз жеда.

Лагьана кIанда, эхиримжи вахтара "Лезги газетдин" редакциядиз мукьвал-мукьвал, чпив газетар вахтунда ахгакьзавач лугьуз, почтадин отделенийрай газет кхьенвайбуру наразивилин зенгер ийизва. И месэладин патахъай чна Дагъустандин почтадин Управленидиз хабар ганкдай алай йисан 2-пай патал подписка ийиз жезвай изданийрин сиягь гузва.

Кьасумхуьрел - киоск

ва ва талукь серенжемар кьабулун тIалабнава.

Къейд ийин хьи, "Дагпечать" ГАУ-дин киоскрай подписчикрив газетар вахтунда ахгакьзава. Идалайни гъейри, почтадин отделенийрилай тафаватлу яз, киоскдай газетар, журналар подписка авунин къиметни ужуз я. И делилар фикирда кьуна, "Лезги газетдин" редакциядин руководстводи "Дагпечать" ГАУ-дихъ галаз Лезгистандин районра киоскар кардик кутунин жигьетдай рахунар кьиле тухванва. Гьелелиг Сулейман-Стальский районда са киоск эцигнава. Эгер киоскрай газетар, журналар подписка ийидайбурун кьадар пара хьайитIа, къведай йисуз абур Белиж поселокда, Мегьарамдхуьруьн, Ахцегь районра эцигдай фикирар ава.

Агъадихъ чна Сулейман-Стальский районда авай киоск-

"Анжи спорт" - (киоскдай - **1205 манат**);

"Российская газета"- (киоскдай - **775 манат**);

"ЗОЖ" - (киоскдай - **215 манат**);

"Комсомольская правда" - (киоскдай - **642 манат**);

"Дагъустандин дишегьли" - (киоскдай - **126 манат**, почтадин отделенидай - **145 манат**);

"Самур" - (киоскдай - **147 манат**, почтадин отделенидай - **186 манат**);

"Кард" - (киоскдай - **105 манат**, почтадин отделенидай - **145 манат**).

Киоскдай подписка ийизвай газетарни журналар кIвализ ахгакьарзавач, абур киоскдай вахчуна кIанзава. Винидихъ къалурнавай изданийрилай гъейри, "Дагпечать" ГАУ-дин киоскдай центральный маса изданиярни кхьиз жезва.

Тапшуругъар гана

Хийир ЭМИРОВ

Алай йисан 19-июндиз Ахцегь райондин администрацияда терроризмдиз акси комиссиядин нубатдин заседание кьиле фена. Ам "Ахцегь район" МР-дин кьил, АТК-дин председатель Осман Абдулкеримова кьиле тухвана.

Мярекатда РД-дин Кьилин куьмекчи, РД-дин АТК-дин векил З.Шайдабегова, Ахцегь райондин прокурордин заместитель Т.Мегьамедова, райондин имамрин советдин председатель А.Абдулгьашумова иштиракна.

Заседанидал агъадихъ галай месэлайриз килигна: "Лезги халкьдин игитвилин "Шарвили" эпосдин сувариз гьазур жезвай ва ам кьиле тухузвай вахтунда райондин мулкунал общественный хатасузвал ва къайда-низам таъминарун патал кьабулзавай алава серенжемрин гьакъиндай", "Россиядин Федерацияда 2013-2018-йисара терроризмдин идеологиядиз акси комплексный пландихъ галаз алакъалу серенжемар Ахцегь районда уьмуьрдиз кечирмишунин ва гьа и пландин сергьятра аваз образованидин къурулушда, жегьилрин, паталай кIвалахиз атанвай мигрантрин арада профилактикадин кIвалах тухунин гьакъиндай".

Винидихъ къейд авунвай месэлайрин ва тухузвай кIвалахдин гьакъиндай заседанидал "Ахцегь район" МР-дин кьилин заместителар А.Шуаева, Р.Гьамзаева, райондин къайдаяр хуьдай отделдин начальникдин везифаяр тамамарзавай А.Демирова, образованидин управленидин начальник А.Гьажиева, спорт-дин, жегьилрин ва туризмдин рекьяй отделдин кьилин пешекар Н.Исмаиловади малуматар гана.

"Ахцегь район" МР-дин кьил О.Абдулкеримова райондин администрациядин жавабдар къуллугъчийрал, хуьрерин администрацийрин кьилерал, къайдаяр хуьдай органрин руководителрал герек вири серенжемар кьабулун тапшурмишна. Ада райондин диндин векилрихъ галаз санал кIвалахуналди, райондин мулкунал диндин ва политикадин экстремизмдин гьерекатрин вилик пад кьадай мярекатар кьиле тухуниз эвер гана.

Руслан КЪАДИМОВ,
филологиядин илимрин доктор

(Макъала “Самур” журналдин 2002-йисан 2-3-нумрайрай къачунва. Эхир. Эвел - 24-нумрада)

Мамрачрин хуьряй тир, вичин девирдин еке чирвилер къачунвай Къазанфара лезгийрин грамматика кхьей П.К.Услараз куьмекар гана. Ада вичи лезгийрин сифте букварни кхьена. Ада шиирарни кхьизвай, амма, аквадай гьаларай, абур адахъ тIимил ава, гьавиляй абур чал, сад-вад квачиз, агакьнач. Етим Эминни Къазанфар дустар тир. Шиир Къазанфарахъ элкъвена лагьай цIарарилай эгечIзава ва абурук суал ква:

Эй азиз дели-вирана, чун хьтин
дустар жедани?
Дустунин мескен датIана
мегер икьван дар жедани?

Им гьеле яргъалди такур дустунал гьалчзавай кьезил тегьне я. Ина бейкеф жедай затIни авач. Инлай анихъ шаирдин делилдин сес артух жезва:

Виридаз дуст авай чка рехъ
ачух уьлчуь хьайила,
Чаз мегер дуст авай къапу икI
кIеви Хейбар жедани?

Етим Эмина тестикьарзава хьи, дуьньядал гьикьван гзаф халкьар, инсанар алатIани, дустунив къведайди хьунухь мумкин туш. Мумкин я, ина Къазанфар Зульфукъарованни П.К.Усларан мукьвавилиз ишара ава. “Зун гъавурда акьадай, - давамарзава шаирди, - эгер чун садсадал гьалтайтIа, акунайтIа”. Амма арада яргъи рехъ авай дустариз садаз-сад аквазвач. Шаир дустунихъ цIигел я.

И шиирдани шаир суфизмдиз мукьва тирди, ада вичин майилар адаз хас къайдада къалурнавайди ашкара я. Ада дуствал лап вине эцигзава.

“Мубарак Исмаил” шиирдилай тафаватлу яз, Къазанфараз шиир адетдин, гьасятда вичин гъавурда акьадай михьи чIалалди кхьенва. Ирид сеферда кьве цIарцIикай ибарат шиирдин текстина “дуст” гаф жуьреба-жуьре падежра аваз муьжуьд сеферда дуьшуьш жезва. И тикрар хьуни кIелзавайдан фикир мадни ва мадни гзаф шиирдин кьилин делилдал желбзава. Идаз суалдин къайдадини къуват гузва.

Дустунин кагъаз агакьайла, Къазанфар Зульфукъарова адаз жавабдин чар (шиирдалди) кхьенай. И жавабдай Къазанфара Эминаз ийизвай гьуьрмет, адаз гузвай чIехи къимет, инсанар руьгьдалди девлетлу ва марифатлу авунин рекье адан метлеблувал къалурун аквазва.

Аферин ваз, ви чан сагъ хьуй,
эй азиз,
Ваз несиб хьуй женнетда багъ,
эй азиз.
Агакьайла а ви чар зал,
хьана зун
Дустар кьилив лап уьзуьагъ,
эй азиз.

Шиирдин эхирда авай фикир иллаки къуватлуди я:

Етим Эминан - 180 йис

Шаирди шиирралди кхьей чарар

На куькIуьрна, стха,
вун Аллагьди хуьй,
Дили-диванадиз чирагъ,
эй азиз.

“Гьажимурад Эфендидиз” шиир эвелдилай эхирдал кьван са жерге суалрикай ибарат я. Гьар са суалда шаирдиз вичиз касдивай ван хьана кIанзавай жавабни ава. ТуькIуьр хьунал гьалтайла, и шиир дустунихъ элкъвена, дуьньядикай ийизвай веревирдер я:

Гьажимурад, вуч хиял я вид,
аквазвайди уьмуьр я жал?
Гьакъикъат чун дири я жал,
тахьайтIа са суьруь я жал?

Сифте цIарарилай эгечIна, уьмуьр шаирдиз вичиз кIандайвал гьакъикъатдив кьан тийизвайди къалурун я. Эминан фикирдалди, уьмуьр туш, са гьихьтин ятIани вичин гъавурда акьан тийидай затI, таб я. Ина адан фикир кьве таханди я: аквазвай гьакъикъат ва акуна кIанзавай уьмуьр. И шиирди чав шаирдин “Гъуцар, куь сир вуч тир зун халкь авунин?” эсер рикIел хкиз тазва.

Акъатдач кьил и дуьньядиз
атункай вуч ятIа метлеб,
Гъуцар ганвай гуьнуькъара,
я туштIа чаз бегьер я жал?

Ина сад-садаз къарши эцигун ава: гуьнуькъара - бегьер. Манадиз лап къакъатай фикиррин гафар! Авторди фикирзава: вуч я мурад инсан дуьньядиз атунин? Уьмуьр хъсан затI яни, тахьайтIа пис затI?

И сад-садаз къарши эцигун шиирда мадни давам жезва. Шиирда суфизмдин къайдада уьмуьр сиягьат тирди къалурун ава, амма къарши тегьерда: ам гьакIан сиягьат! Суфистрин сиягьат гьамиша чIехи манадив ацIанвайди тирди чаз чида. И сиягьатди инсан гьамишалугъ дуьньядиз, Аллагьдин кьилив тухузва, ам манасуз, “буш сефер” туш.

Гьакъикъатда “Гьажимурад-эфендидиз” шиирда ихтилат уьмуьрдин мана-метлебдикай, вичел гьар са кар чIурнавай, гьахъ авачир дуьньядал, инсандин гереквиликай физва. Дуьньядинни инсандин алакъаяр дуьздал акъудун патал шаирдиз аламат жедай хьтин дуьм-дуьз, кутугай гекъигун жагъизва:

Зулуматдиз, и гьижрандиз
герек яни адалат тIвар?
КIула секлем туна, ламраз
газар къалун тегьер я жал?
Акьул, гъейрат течир касдиз
вацIар хьиз бахт хьунухь
вуч я?
Вучиз алим ва арифдиз
и дуьнья икI пехир я жал?

Намус, гъейрат квадарнавай, акьулдивай-камалдивай яргъа тир инсанриз бахтар гун, кIелай, чпин чирвилерин дережаяр лап вине авай ксар - алимар агъуз вегьин - кьве тереф сад-садаз къарши акъвазарун къенин йикъазни хас месэла я. Чи уьлкведа алимриз чат кепекдин къиметни гузмач, амма абурун ва илимдин метлеблувиликай яцIу гафар гзаф рахазва.

Алим касдилай элячIна, шаирди вичин фикир адетдин инсанрал, чубандал, лежбердал желбзава. И ксаривай чеб ризкьидалди таъминариз жезвач. Абур патал дуьнья “тIекв кIевнавай пекер я жал?” лугьузва шаирди.

Дуьньядикай шаирдин суалар суфизмдин гьа ихьтин суалриз ухшар я, анжах Етим Эмин акси терефдарни я. Ада шейэрин чIурнавай къайда кьабулзавач. Аквазвай гьакъикъат дуьзди туш. Инал чи рикIел шаирдин “Дуьнья гургьа-гур” шиирни хквезва.

Гьажимурад-эфендидиз Эмина чар гьакI ракъурнач - шаирдиз вичиз дустуни гудай жавабар герек тир: абур ада гекъигдай.

Етим Эминахъ “Алкьвадар Гьажи Абдуллагь-эфенди кьейила” тIвар алай эсерни ава. И эсердиз чун, адахъ тIебии адресат хьуниз килигна, ам шиирдалди кхьенвай чар яз гьисабна. Лугьуз жеда хьи, и эсер Эминан гьелелиг чаз малум хьанвай тек эпитация я. Адан кьетIенвални шаир дуьньядин гьалдизни, адал инсандин гьалдиз философдин вилерай килигун ва веревирдер авун я. Санлай къачурла, и шиир Гьажи Абдуллагь-эфендидиз гьар патахъай къимет гун я.

Гьажи Абдуллагь-эфенди диндин рекьяй чIехи алим, Мегьамед Ярагъидин кар-кIвалахдин юлдаш тир. Вичиз мукьувай чидай касдин экуь къаматдиз къимет гуналди, шаирди вичин вахтунин дуьньядин къаматдин таъсирлу суьрет арадал гъанва. Мумкин я, ина маса вакъиайрини шаирдиз ихьтин фикир - къейд ийидай бине гана:

Фагьумна за, дуьнья, ви гьал,
аквазва ви эхир хьанва.

Гьажи Абдуллагь-эфендидихъ элкъвена рахуни шиирдин лап сифтедилай дуьньядин файдасузвиликай, бушвиликай лугьузва. Ина сифте планда антитеса (къаншаба-къаншарвал) ава:

Диванаяр вилик хьана, камалэгьли таъхир хьанва.

Аквазвайвал, Гьажи Абдуллагь-эфенди таъсирлу кас тир, адалай вичин ватанэгьлийрин интересар хуьз алакьзавай. Адан кьиникь виридан рикIер тIардайди тир: *“Ви гьуьжредин рак акьална, багълу хьайла къапуяр, КIани рекьиз гьал ийидай гила чакай нехир хьанва”.*

Гьелбетда, шаирди уьмуьрда кьейидан роль, крар кьадарсуз чIехи авуна къалурнава. Диндин рекьяй чIехи чирвилер авай, марифатдиз зурба сагьиб халкь патал руьгьдин регьбер тир. Шаирди рагьметлудан лайихлувилер художественный гафуналди лап хкажнава. Чан аламайбурув гекъигайла, рагьметлуди михьи, гунагьсуз кас тир; амайбур вири - гунагь крар.

КIелай, вижевай чирвилер авай ксар Етим Эминан девирда тIимил авай: абур тупIаралди гьисабиз жедай. Ихьтин ксар эвез ийидайбур авачир.

Гьинва алим, гьинва абид,
гьинва загьид уьлкведа?!
Гила эхир заман мукьвал
жезвайди чаз загьир хьанва.

Ина веревирдер агалзавай фикир, къейд ихьтинди я: мукьва-кьилийрихъ, дустарихъ и дуьньядал гьим гьи затI ятIа лугьудай, адан чирвал, четин суалриз жавабар гудай, меслятар къалурдай кас амач. Ихьтин кас арадай акъатун виридаз чIехи хажалат хьанва.

“Алкьвадар Гьажи Абдуллагь кьейила” эсер гъезел я.

1877-йисуз дагъвийри къарагъарай бунтар - восстание кIаник акатайдалай кьулухъ, Етим Эмина “Наиб Гьасаназ” шиир кхьизва. Ф.И.Вагьабовади и эсердиз поэма лугьузва. Эмина веревирдералди са кIалубдиз гъанвай гьакъикъатдин образ - къамат, ада уьмуьрдин шикилар чIугунин рехъ акьалтIнавачир. “Поэмади уьмуьрдин вакъиаяр къалурзавач, ада анжах абурукай суьгьбетзава. Эминан гьиссеривди ацIай лирикадин сесини вакъиайрин хроникадин интонацияр вилик кутазва...”

(Ф.И.Вагабова. Формирование лезгинской национальной литературы. 1970.,226-чин).

“Наиб Гьасаназ” шиирдин композиция ачухди я. Зачиндин гуьгъуьнилай лезгийриз хьайи гъам-хажалат къалурзавай пай къвезва. Етим Эмина лугьузвайвал, бунтари кьиникьар арадал гъана, кIвалер-къар чукIурна, халкьдал еке леке гъана. Восстание чIуру агитациядин нетижа я. И кар “къуьнел дегьре алаз атай” яхулри авуна, халкьни абурун терефдал элячIна.

Алкьвадар Гьасан восстанидиз акси ксарикай сад тир, амма адаз садани яб ганач.

Халкьдин бедбахтвал шаирди метафорадалди къалурзава:

Цав кьакьан яз, кIеви яз чил,
Жагъанач фир макан, наиб.

Ахпа шаирди и метафора ачухарзава, тамам гьакъикъатдин пландиз авудзава ва халкьдин хажалатдин къарсурдай шикил арадал гъизва:

Дели къудуцI хьана юлдаш,
Фугъараяр ийиз тараш,
Хьана уьлкве алаш-булащ,
Гьатна агъу-фугъан, наиб.

И эсердихъ кьетIенвилер гзаф ава ва абурукай сад кьуд строфа синтаксический параллелизмдин принципдалди туькIуьр хьун, пуд строфадин, гьар садан пуд цIар (сифте цIарар) анафорадалди - “бязибур” - эгечIун я. Эхиримжи строфада чеб синонимар тир пуд существительни ишлемишзава: бейчара, фугъара, бейниван.

Эсерда чеб гужарик акатнавай бунтарин иштиракчийрин къилихриз хас, абурун руьгьдин къаматар къалурзавай характеристикаярни ганва.

Етим Эминан девирдин Дагъустандин шаирикай кьилдин ксарин къаматар къалурнавай лирикадин чешнеяр чаз Йирчи Къазакавай жагъизва. Адан “Мегьамед-Эфенди Османовазчар” Петербургдин университетдин рагъэкъечIдай патан чIаларин факультетдин лектор, машгьур алим, просветитель ва шаир касдиз ракъурнавайди я...

Чаз кхьизва

Шаирдин бахт...

Мирзехан РАМАЗАНОВ

Гьуьрметлу “Лезги газетдин” редакция!

Зи ихтилат чи рикI алай шаир Етим Эминакай я. Адан уьмуьр гьикI туькьуьлдиз ва бахтсуздаказ фенайтIа, адан шиирар кIелайла (“Веси”, “Бахтсузвал”, “Шеда зун”) гуьзгуьдай хьиз аквазва.

1966-йисуз Етим Эминан хуьр Ялцугъар арандиз, КIварчагърин “Коммуна” совхоздин Аламише тIвар алай чилел куьчарна, хуьрелни Аламише тIвар эцигна. Иниз мад 5 хуьр куьч хьана. “Коммуна” совхоздин “отделение” тешкилна.

Совхоздин малар гьар йисуз дагъдиз - Ялцугърал хутахзавай. Ана малариз тевлени эцигна, эверни хкидайвал хьана. Са нин ятIани гафуниз килигна, эквер хкун акъваз хьана.

Са шумуд йисалай Аламишедикай кьилди совхоз тешкилна, тIварни «Аламишинский» хьана. Гилани малар гьар йисуз гьа Ялцугърал акъуд хъийизвай. ЦIийи совхозди Ялцугърал эквер тухудай планар яна. Мад са тIимил вахт фейила, эквер хкун, вучиз ятIани, акъваз хьана.

Са гьихьтин ятIани себеб аваз, хуьрел Эминан тIвар эцигиз тежез, хейлин йисар фенай. Гуя адан тIвар эцигайтIа, хуьр кесиб жеда лугьуз. Эхирни, 2006-йисуз хуьруьз Эминхуьр тIвар гана. Амма хуьр кесиб хьанач. Акси яз, са бязибурун гьаятра 2-3 машинар, кIвалерин къавариз, шифер алудиз, ракьар - черепицаяр язава.

Са бязибуру куьгьне кIвалер чукIуриз, цIалцIам къванерикай цIийибур эциг хъийизва.

Лезги халкьдин рикI алай шаир СтIал Сулейманни кесиб лежбер инсан тир. Бес район кесиб хьанани? Акси яз йисалай-суз гуьрчег ва берекатлу жезва! КIанзавайди райондихъ, халкьдихъ рикI кудай регьбер я.

Эминхуьре Етим Эминаз музей ачухнава. Апрелдин вацра райондин телевиденидай ам къалурна. Аниз райондин са школадин ученикар ва муаллимар атанвай. Валлагь, музей акурла заз регъуьв хьана. Са бязибуру чпин къазариз, белки, гьа ихьтин демекар эцигзава. Бес Етим Эмин гьахьтин чкадиз лайих авай шаир яни?

Ялцугъар элкъвена кьунвай вири хуьрера эквер ава. Къвалав гвай ЦицIезни са кьегьал мерд хци - Амаханов Эмирбега вичин харжидихъ эквер хкизва. ГьинватIани сагъ-рай чеб гьахьтин мерд, ачух рикIерин рухваяр!

ЦицIяй Ялцугърал авайди 500 метр я. Вири къунши хуьрера эквер аваз, тек са Ялцугърин хуьр эквер авачиз амукьун - им Етим Эминаз ийизвай “гьуьрмет” ятIа?..

Ялцугърал эквер хкайтIа, са шакни алачиз, хуьрел чан хкведа.

Им рикIин гьарай я. Чи ван къведай ксар майдандиз акъатзавач...

Мад са теклиф: эгер Ялцугърал эквер хкайтIа, Етим Эминан кIвал алай чкадал адаз кIвал-музейни ачухиз жедай. Гьар йисуз аниз адан ширатдал рикI алайбур ва школьникарни экскурсиядиз къвез-хъфиз, адан сурал фена, цуьквер эцигиз хьанайтIа, им чIехи шаирди чаз ядигар яз тунвай ирсиниз ва адан руьгьдиз гьуьрмет авун жедачирни.

Гьуьрметлу “Лезги газет” кIелзавай зи лезги халкь! За квевай куь фикирар гьикI ятIа кхьин тIалабзава.

Эминхуьр

Лезгийрин игитвилин эпосдин сувар

“Инсандиз анжах са Ватан ава, са Бубалух ава, амма гьар са Бубалухдиз, Ватандиз Шарвили хьтин игитар сад, кьвед ваъ, вишералди герек я”.

Имам ЯРАЛИЕВ,
“Шарвилидин” суварин тешкиллувилин комитетдин гьамишалугъ председатель

Шарвилидин насигьатар

Мердали ЖАЛИЛОВ

Чи газетдин алатай нумрада хабар ганвайвал, 30-июндиз къадим Ахцегьа гила 19-сеферда чи халкьдин игитвилин эпос “Шарвилидин” сувар кьиле тухуда. Иниз чи Ватандин гзаф пипIерай чеб игитвилин ирсиниз вафалу тир рухвайрини рушари мад сеферда рекьер атIуда. Им халкьарин садвал, дуствал, амадагвал, гележегдихъ инанмишвал артухарун патал ийизвай кар тирдал шак алач.

Чун, Шарвилидин невеяр, адан ирсиникай пай къачунвайбур я. Гьавиляй чи гьар са кам Шарвилидин весийрихъ галаз алакъалубур авун лазим я. И кар гьикI ийида? А суалдиз вичин вахтунда чи руьгьдин кьакьан дестекрикай сад тир илимрин доктор, профессор, “Шарвили” эпосдин суварин Программа арадал гъайи Агьед Гьажимурадович АГЪАЕВА жаваб ганай. Чна адан теклифар, къейдер, къалурунар мад сеферда куь вилик гъизва. ГьикI хьи, абур чаз чи гьар йикъан уьмуьрда герек жезва.

Чна гьикьван а сувар тешкиллудаказ, гурлудаказ, метлеблудаказ кьиле тухвайтIа, гьакьван адаз итиж (интерес) ийизвайбурун кьадарни йисалай-суз артух жеда. Эхирни, “Шарвили” са халкьдин ваъ, вири халкьарин Международный сувариз элкъведа. И фикир гьа сифте суварилай (2000-йис) гатIунна, вири суваррик рахай кесерлу ксари (Я.И.Яралиев, Б.Салимов, Дж.Агьмедов, Гь,Гашаров, Б.Агьмедов, М-С.Гусаев, З.Арухов, Э.Наврузбегов, М.Вагьабов ва мсб.) тикрарна. И кар гьакъикъатдизни элкъвезва.

Гьакъикъатдани, Шарвилиди игитвилер (эпосдай аквазвайвал) анжах са лезгийрин азадвал, аслу туширвал патал ийизвачир, ам, гьар гьинай куьмек кIанз эверайтIани, гьаниз женгериз физ гьазур тир. Им бес чи халкьдин руьгьдин зурбавал, захавал, къадимлувал ва къанажагълувал къалурзавай лишан тушни!

Рагьметлу Агьед Агъаева чаз Шарвилидин насигьатар чирун ва уьмуьрдиз кечирмишун патал вичин теклифар веси хьиз тунва. Абур чна газетдани чапнай (килиг 2000-йисан 8-июндин нумра). Анай бязи къейдер гилани рикIел хкун чаз кутугнаваз аквазва:

* * *

- Республикада сифте яз кьиле тухузвай адетдинди тушир и серенжемдин кьилин мурад - Дагъустандин халкьарин руьгьдинни медениятдин ирс алай аямда тербияламишунин кIвалахрал кIевелай желб авуникай ибарат я.

Суварин макьсад гьа и кардихъ элкъуьрнава...

* * *

- Игитвилин эпосни гьакъикъи игитвал зигьиндин къуватдалди алакъалу ийиз жезва. Гьакъикъи игитвиликай рахайтIа, адаз уьмуьрда гьамиша чка жагъизвайди я.

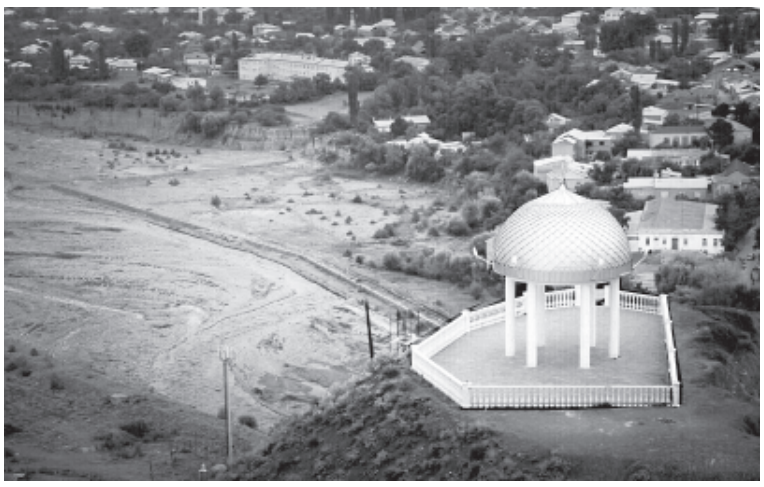

Ахцегьа, КIелез хивел Шарвилидин ротонда-кIвал

* * *

- Чи вилик халкьдин акьул-камалди вичик руьгьдин зурба къуват, ахлакьдин къени, жанлу ерияр кутунвай тамам эсер ква. Адакай лап кутугай гьалда менфят къачун тавун лагьайтIа, гунагь я.

* * *

"Шарвили халкьдиз гьамиша герек я!"... кьил ганва вичин са макъаладиз чIехи камалэгьлиди. (Килиг: "ЛГ" 2001-йисан 28). Вучиз герек ятIа, суалдиз жавабар чна винидихъ гьанвай келимайрикни ква. Генани алава хъийиз жеда: чаз гьакъикъатдани гележегда Ватан, халкьдин азадвал, аслу туширвал хуьдай, герек атайтIа, чандилайни гъил къачуз гьазур тир игит рухваяр-аскерар герек я. "Шарвили" эпосдин асул идея ватанпересвиликай, Ватан хуьникай ибарат я.

* * *

Адетдин шартIара мегер викIегьвал, ферлувал, адалатлувал, къанажагълувал къалурун - тIимил важиблу месэлаяр яни? Чна лугьузва, чахъ зурба пагьливанар, хъсан манидарар, кьуьлердайбур, ашукьар, хиве авай везифа михьивилелди, намуслувилелди кьилиз акъудиз жедай бажарагълу руководителар, адетдин хъсан лежберар, багъманчияр, малдарар, чубанар тIимил жезва. Са бязи сеняткарвилер ерли амукьзавач. Месела, Миграгьрин, КьепIиррин, СтIалрин, Хивдин, ЧIилихърин ва икI мадни акьван машгьур чешнейрин гамар храй фабрикайри кIвалахзамач. Гамар мад хкIанзамач жал?..

Чун гьеле фадлай квахьнавай Испикрин хъенчIин къапар гьазурунин, Калукрин кIарасдикай гуьрчег затIар гьазурунин, Игьиррин къванцин устIаррин, Къурушрин литер гатунин ва маса сеняткарвилерикай рахазвач. Ибур вири квахьайла, чахъ чи милли руьгь къалурзавай гьихьтин яржар-лишанар амукьда? Им мегер чак къалабулух кутазвай гьал тушни?.. Шарвили чаз гьавиляй гьамиша герек я. **РикIел хкин:** Шарвилидиз тIебиатдин чIал чидай, чилин-цавун вири сирер адаз ачух тир. Ихьтин алакьунар инсандиз герек тушир вахт бажагьат ава. "Шарвили" эпосдин игитди кIелзавайди гзаф крарал руьгьламишзава, ам чилин-цавун сиреризм мукьва ийизва.

Амма къе чи хуьрер, ерияр гьи гьалда ава? Чи дагъларинни уьзуьмлухрин куьк хкуднава. Арадал хкиз тади къачузвач. Чи мезреяр кьурана, баябанлухриз элкъвенва. Чи чIурариз чилин гьашаратар къалум хьанва. Чи вацIарин ятар агъуламиш жезва...

Къизил-дере чаз къиздирмадередиз элкъуьруникай кичIезва... Шарвилиди чун тIебиатдин къадирлу иесияр хьуниз эвер гузва. Гьа чIавуз чи нехиррихъ галаз хуьрериз къуьрерни, мараларни хтун мумкин я. Чи чIижер са азардини тергдач. Чахъ хьтин тIямлу яремишни санани жедач...

Инсанар, акьалтзавай несилар Шарвилидин руьгьдалди, крарал ди тербияламишун патал "Шарвили" эпосдин сувар кьиле тухунихъ гьакьван еке метлеб авайдал шак алач.

Эпос майдандиз ахкъатуни арифдар Агьед Агъаев гьикьван шадарнайтIа ихьтин гафарайни кьатIуниз жезва: "Шарвили" эпосдин сувар тухузватIани, чи халкьариз гьеле эпосдин ери-бине чидач. Эпосни кIелна, чирнавач. Амма, Аллагьдиз шукур, гзаф лезгияр эпосди уяхарзава. Абуруз чпин атабубайрин мурадар ва дердер чир жезва. Эпос кIела, дустар! Куьн пашман жедач. Аксина яз, квек лувар акатда".

Гьакъикъатдани, Шарвилидин сувари чи халкьдин арадай лап бажарагълубур, къуватлубур, уьтквембур жагъуриз куьмек гузва. ЦIинин йисузни Ахцегьа спортдин, халкьдин сивин яратмишунрин, гьилин-тупIун сеняткарвилерин ва гзаф маса рекьерай килигунар, конкурсар кьиле фида. Чилин ва цавун пагьливанрин, къуватлубурун (гьилер кьунай, къван гадарунай, путар хкажунай), лап хъсан манияр лугьунин, макьамар тамамарунин (халкьдин милли алатрал) кьуьлерин, шиирар хуралай устадвилелди кIелунай ва икI мадни. Мегер ихьтин конкурсри, гьуьжетри инсанрик руьгь, лувар кутазвачни!..

Гьар гьикI хьайитIани, “Шарвили” сувари вичин чка, дувул кьунва, хъсандиз еримишни ийизва. Бегьерар - чи халкьдин уьтквем крарай, агалкьунрай, цIийи гъалибвилерай аквада. Чи аваданвили, абадвили, устадвили, уяхвили и крар, умудар субутда…

Сувар мубаракрай, играмибур! Шарвилидин невеяр!..

Эпосдикай фикирар

“Душманри, Лезгистандин винел мус гьужумна, квез тади гуз хьайитIани, куьне, хтана, кIелед хивяй “Шарвили!” “Шарвили!” “Шарвили!” лагьана, заз пуд сеферда эвера. Гьа чIавуз зун атана, квехь галаз санал дяведиз фена, душманар дарбадагъда”.

Агъалар ГЬАЖИЕВ.
(Лезги фольклор. Махачкъала. 1941-й. 17).

* * *

Алатнавай суварри къалурайвал, “Шарвилидин” сувар игитвилин эпосдинди, халкьдик игитвилин руьгь кутазвайди яз бейнидиз гьахьнава. Халкьди ам гуьзетзава. Яваш-яваш ам вири лезгияр санал агуддай чIехи мярекатдиз элкъвезва...

Агьед АГЪАЕВ, илимрин доктор-философ

* * *

БалкIан рекье кьейтIани,
Саламат яз пар амукьда.
И дуьньядал ажуздан сур,
Игит касдин тIвар амукьда!

Забит РИЗВАНОВ, шаир.

* * *

Шарвили тек туш, вучиз лагьайтIа, виринра чна ахьтин къагьримандал чан гъайи халкьдин невни гьиссзава. Шарвилидин далудихъ адан халкь гала.

Алирза САИДОВ, шаир.

* * *

Багъри халкьдиз сергьят авачир кьван вафалу тир Шарвили вичин хийирдихъ галтугнавай кас ваъ, халкьдин динжвилихъ, генгвилихъ ялзавай кьегьал я. Халкь патал ам чанни къурбанд ийиз гьазур я.

Байрам САЛИМОВ, Дагъустандин халкьдин шаир.

* * *

Чи халкь эхирни вич гзаф йисара тваз хьайи тилисимдай акъатзава. Адан рехъ бахтлувилихъ, дуьзвилихъ, ачухвилихъ, игитвилихъ элкъвенва. И рекьяй ам вичин мурадрив агакьдайдал шак алач.

Ханбиче ХАМЕТОВА, Дагъустандин халкьдин шаир.

* * *

Шарвили галачиз халкьдиз я вичин чилин, я вичин чIалан, я вичин культурадин къадир жедач. Ахьтин халкь манкьуртриз элкъведа ва и дуьньядилай терг жеда. Къе лезги халкьдин милли идея вуч я? Ам авани? Гьеле аватIа чир жезвач… Эгер чна Шарвили рикIелай алуд тавуртIа, чахъ вири жеда.

Эседуллагь НАВРУЗБЕГОВ, драматург,
РФ-дин лайихлу артист.

Чи руьгьдинни къанажагьдин сувар

Гьакьван герек я!

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

30-июндиз къадим Ахцегьа лезги халкьдин игитвилин “Шарвили” эпосдин нубатдин 19-сувар кьиле тухуда. Буюр, суварик илиф, играми ватанэгьлияр!

“Шарвили” эпосдин сувар са лезгийрин ваъ, республикадин дережадин кьетIен серенжем, Дагъустандин вири халкьаринди я. Эхиримжи йисара суварин гурлу мярекатра уьлкведин общественный деятелри, къецепатан уьлквейрайни халкьарин интеллигенциядин векилри иштиракиз хьуникди ам Международный дережадин зурба вакъиадиз элкъвенва. Якъин, Кавказдани ихьтин метлеблу сувар авач жеди.

Жанлу эпосдин кьилин игит Шарвилидин къаматдалди ва сюжетрин куьмекдалди чи халкьдин руьгьдин гьайбатлувални къанажагълувал къалурзава ва девирдин цIийи шартIара абур хуьн лишанламишзава. Лезги халкьдин милли руьгь, къанажагъ уяхаруналди, инсанар мергьяматлувилин крарал тупламишуналди ва ислягьвилин гьакъисагъ зегьметдалди халкьдин яшайишдин агьваллувал хкажун, акьалтзавай несил бубайрин баркаллу крариз вафалу яз тербияламишун, Дагъустандин стха халкьарин дуствилин алакъаяр мягькемарун - ингье эпосдин суварин асул мурад-метлебар. Гьавиляй и сувар вирибуру хушдиз кьабулзава, чна адал дамахзава.

Лап бинедилай Ватандин азадвилинни аслу туширвилин манадин пак фикирарни гьакъикъи вакъиаяр себеб яз халкьдин бейнида агъзур йисарин къене арадал атанвай зурба эсер я эпос. Адан къуват, таъсирлувал ва жегьил несил дуьз тербияламишунин карда мумкинвилер чи йикъара акьван зурбабур я хьи, чна адал лайихлудаказ дамахзава, гьакI суварин серенжемар тешкилзава. Адан бинедаллаз алимри илимдин ахтармишунар кьиле тухузва. ЧIалан устадри ктабар кхьизва. Искусствадин устадри чIехи операярни тамашаяр сегьнеламишзава. Умудлу я, мукьвал гележегда “Шарвилидикай” талукь тир кинофильмаярни пайда жеда.

Эхиримжи 19 йисан девирда “Шарвили” эпосдин сувар чи бейнида, къанажагъда акI дурумлувилелди гьатнава хьи, гележегда адан идеяйрин куьмекдалди халкьдин экономикадин, сиясатдин, образованидин, культурадин пара месэлаяр гьялиз жеда. Гьавиляй чаз гьакьван багьа ва герек я и сувар.

Шарвилидин невеяр

ЦIийи эсер

Шаир, публицист, таржумачи, чи газетдин литературадин отделдин редактор Мерд Али Жалилова кIелзавай чIехибурни, аяларни гъавурда акьадай верцIи лезги чIалалди кхьенвай "Тамун мах" чи вилик гъанва. Авторди аллегориядин, яни гьайванрин, къушарин, набататрин образар, хесетар ишлемишуналди, инсанрин арада жедай алакъайрин, са несилди маса несил саламатдиз хуьнин, инсаниятдин ва тIебиатдин вилик чи гьар садан жавабдарвилин, уьмуьр патал игитвал ийиз гьазур хьунин чIехи месэлаяр гьялзава.

Эсер гьа ихьтин кьетIен Игитвал къалурай чи хва, намуслу, гъейратлу мешебеги, бандитрин гъилелай телеф хьайи Россиядин Игит **Зейнудин БАТМАНОВАН** экуь руьгьдиз бахшнава. Игитвал рекьин тийидайди и эсердини субутзава.

Чна ам квез теклифзава, играмибур.

Мердали ЖАЛИЛОВ

Тамун мах

Вич залукда акъвазна, бандитрин есирвиляй жегьил хизан азад авур, вагьшийриз рей гана, ажалдин хуруз фейи кIириви хва, мешебеги, Россиядин Игит Зейнудин БАТМАНОВАН экуь руьгьдиз бахшзава...

Акур крар
Чи Самурдин тама заз
Гьамишалугъ
Аманат яз ама заз…

(Мерд АЛИ)

* * *

Май рахазва: - Къецел экъечI!
Чил-цав кьунва пешери.
Пакам кьиляй векьел экъечI!
Чуьхуьх чин-гъил чигерик.

Читерик квай тавхана хьиз,
Аквада ваз дагъ-дере.
Цуьквери шад,
къекъифна чин,
Хъухъ, лугьуда, чи шире.

Цавун вили шуьшедилай
Рахада вав чIимчIир нукьI:
- Нур хъухъ цавун
пердедилай,
Гуьгьуьл жеда мадни куьк!..

Вуна гьиссда:
дуьньядин хвеш
Шадвал я ви рикIевай.
Хуьнуьх цавун экв,
чилин кьеж
Гьамиша ви хивева…

* * *

Зун тамава. Вилик, рекьел
Аквазва заз мегъуьн тар.
Хкажнава ада кьилел
Цавун тагъни чилин тIвар.

Къакъажнава хилер-гъилер,
Кутаз гьардак гьейранвал,
Гуя ада гузва эвер
Пагьливанриз майдандал.

Адан къвалав,
хвешивал кваз,
ЭкъечIнава мегъуьн таз.
КIанзавай хьиз ава адаз
И къуччагъдив гьуьжет кьаз.

- Тади мийир, жегьил жаван,
Вужар я ви багърияр?
- Чун иналла, - акъатна ван, -
Чун я адан имияр!

Мегъун таму алгъурна кьил,
Куш-куш цава рахана:
- Чна хуьзва несил жегьил,
Нурар гьайиф татана!

- Зун вуж я бес? - акъудна сес
ГъвечIи нукьIре хур яру.
- Зун я адан халис мирес, -
Чир хьухь, зи тIвар я Кару!..

- Зун я тамуз хуьзвайди наз,-
Мад акъатна ширин сес.
Къарасудин лепе къудгаз,
Алукьзава, кваз гьевес.

- Зун я! - шаддиз
къугъвана гар
Къацу атIлас пешерив.
Кьуд пад къуна мадни азгар
Мукьвабурун сесери.

- Зун я! - ракъин хъуьтуьл
нурар
Къвана цавун гуьзгуьдай.

Асайишдив цаварин зар
Ухайшзава вирида.

- Зун вуж я бес? - акъудна-сес
Виш йисарин Мегъвеца.
- Залай чIехи авач мирес,
Тама вири къекъвейтIан!..

Дугъриданни, ада цавар
Хкажнавай бегьемдиз!
За кьатIана, и бахтавар
Сагьиб я и алемдин!

Акваз-акваз и гьевесди
Зи къуьнерни хкажна.
Зунни, тамун са мирес хьиз,
Къаравулда акъвазна...

* * *

Фена гатфар, алукьна гад,
Зун тамава мад жуван.
Зи жегьил дуст, пара я шад,
Гужлу хьанва шумал тан.

Зегьемлу я, кузва гьава,
Гьайбат аку ракъинин.
Кьуьзуь буба акъвазнава,
Хтулдин кьил сериниз.

Алугнава ачух майдан,
Сару хьанва къацувал.
Амма тамуз авач гьижран,
Пешерив гва хцIувал.

Бирдан гьинай? Рахана цав,
Ванер ийиз хвахари.
Акъатна гар, алчудиз рав,
КIанзава там ярхариз...

Амма сагърай Мегъвец буба!
Квазни кьазвач гар ада.
Эхир кIвахьна цавун турба-
Къурна тамал хар ада.

Веш - решзава, шехъ -
шехъзава
Векьерини пешери.
Чил къачунва зи кьуд пата
Ширшир - ширин сесери

Лацу ири стIалар, къвез,
Аватзава кIвачерик.
Яб гуз къвазна,
гуьгьуьл хъуьрез,
Зун и хъуьтуьл сесериз.

Бирдан мадни, алаз азаб,
ЦIу къазунна булутар.
Заз акуна: тIимил татаб
Хьана чилел гужлу тар.

КIукIни кукIуш кьуна адан
Вилив техвей ялавди.
Цава гьатна чIирчIирдин ван,
Кьуна гьасят чIулавди.

Бирдан а цIу жув ягъай хьиз,
Зун чилелай къудгунна.
Туьхуьриз цIай, атай йигъи,
Цин хьел кардик кутуна…

Къурхулувал алатна. Мад
Милайим я цав вили.
ЦIар-цIар гана пешери шад,
Зем-зем къвана зи вилик.

Сагъ я Мегъвец, сагъ я тамни,
Гуя цIай гьич акунач.

Кьуд пата мад рахаз мани,
Шагьварди чил къачуна.

Тарцин хилел нукьI рахана:
- Сагърай, буба, зун хвена.
Жегьил тазни хуш хъуьрена:
- Сагърай, буба, зун хвена.

Такабурдиз, къекъифна чин,
Амай вири имияр.
Гьайиф анжах, кьуьзуь
тарцин
КукIушдин хел кими я.

Серт аквазвай ам лап
бегьем,
ЧIух алудиз хирелай.
Бамишзавай ада зегьем,
Бугъ чукуриз кьилелай.

КIанин хилер - чIехи гъилер
Юкьва тIарам атIумна,
Килигзава тамуз вилер,
Ажугъ рикIе штIумна...

- АтайтIани иблисар мад
Жериди туш Мегъвец буш!
Чпиз жеда чпин инад,
ТахьайтIани и кар хуш!..

Захъ асиррин гала хизан,
Гала гьахьтин къуватни.
Гьавиляй я, гьар са душман
Жеда ина вафатни…

* * *

Зул. Хъипи я чил бишме хьиз,
Тарар кьунва тIаратIри,
Гагь-гагь гару, цин
чешме хьиз,
Чин атIузва мукIратIрив.

КьецIил шумал жегьил
тандал
Элкъвезва гар ара-ара.
Хъел атана, акатиз звал,
Пешер твазва гагь хура.

Жегьил тарциз авач къурху
Зурба тандин далдадихъ.
ЗатIни тахьай зайиф гарук
Акатна шел сузадин...

И арада - мишеррин ван, -
ЦIай кIанибур акъатна!
- КIарас жеда, хъуьтIуьн я
чан, -
Тарцив яшлу агатна.

Амма адаз хьунни мукьва,
Аламатдин сесини
Мишерчияр тамун юкьва
Авуна фад секинар:

- Акъваз, инсан,
мурадар захъ
Ама кьилиз хутахдай.
Абур кьилиз финни, зун гьакI
Куь кIвачерик ацахьда.

Гьеле хьанвач гужлу, чIехи
Къвалав гвай и хтул зи.
Хирер-кьацIар ийиз эхи,
Чанда авач гьич фул зи.

Виш йисара чIугваз зегьмет,
Тамуз буба хьана зун.

Таму зунни хвена, гьелбет,
Гьахьняй зурба хьана зун.

Эхь, зи тухум хьанва чIехи,
Гьарнихъ фенва, алатна.
Амма зи рикI хьанвач рехи,
Девирра зун галатнач.

Зи чукьванни михьи жалгъа
Квачир гьич са кIвал авач.
Такабурвал хуьзва багьаз,
Закай чIуру чIал авач...

Акваз-акваз мишерчийрин
Гъилер бегьем буш хьана.
АтIанач тар, адан зигьин
Таъсирлу ва хуш хьана...

Жегьил тазди юзурна кьил
Вичин таза хилерин,
Башламишна, ачухна гъил,
ЯцIу тандиз туьмериз:

- ЧIехи буба, сагърай вун,
Камаллу ва абурлу,
Къагьриман хьиз я махун,
Дурумлу ва сабурлу.

На хьиз дуьнья гьалзава
Шумуд несил-эсилди!
Ви гьуьндуьрдихъ ялзава
Ингье зани - жегьилди.

Зани хайи накьвадал
Гъида гуьзел нехишар.
Гъида жуван пакадал
Анжах чIехи алхишар...

Заз акI хьана: акъатзава
Гьа зи хурай гафар и.
Яваш-яваш агатзава
Мегъуьн тарцив юрфар зи...

* * *

Кьуьд алукьна, лацу я къец,
БачIах хьанва цуьрцни хел.
ХупI фараш я жанлу Мегъвец,
ХупI назик я лацу цIвел.

КьецIил чка акваз хараб,
Алахънава къай вили:
- КIевира нер, кIевира яб,
Илисда за цIай вили!

Назик хъуьтуьл хамунал за
Кудай буьвел куькIуьрда.
Ажузарда хамувал за,
Аял хьтин иширда.

Япарикай чичIекарда,
Нерикайни газарда.
Рекьер-хуьлер
пуьрчуькьарда,
Жемятар бизарда!..

Амма акьаз гегьенш хура
Спел лацу къужадин,
Къай квахьзава кура-кура,
Нефес вахчуз гужалди.

Аниз килиг: гьамамдал хьиз,
Къарасудал пар ала.
Хабарни туш адан а циз,
Кьилел аяз, гар ала.

Къарасуди, къекъвез чиле,
Чим пайзава тарариз.
Эхир, туьк хьиз, къурна
кьилел
Пилтейрин жив цавари.

Чепелукьри лацу-лацу
Кьуна кьуд пад элба-эл.
Кавал хьана чими, яцIу,
Шад авуна тамун эл.

Лацу къуьре вичин кул-кус
Туна, ангье, экъечIна.
Къарасудин патав хундуз
Шад межлисдик экечIна.

Хкадарна, туна хъалхъам,
Лацу хъуьтуьл цуцIулди.
СикIни севни, шад я тамам,
Ихьтин межлис акурди.

Ачкар къвезва, хкажна кьил,
Са чарх яна чилелай.
Леглег къвезва, ийиз кIанз
кьуьл,
Мукьвал алай вирелай.

КIекIедини илигна кIар
Вичин куьгьне далдамдал.

АцIана там гьикьван пайгар
ХъуьтIуьн гуьзел
макьамрай!
Хтул галай Мегъв -
агъсакъал,
Такабур кьил хкажна,
Вирибурун ала юкьвал,
Тамада хьиз акъвазна.

Йиф алукьна, амма жезвач
И шадвилер тама кис.
ГьикI секин хьуй?
Вилив хуьзва
Абуруни ЦIийи йис.

Са жанавур, тIишни кьацIай,
Рахаз ава кулара:
- Айиб авач, акъудда цIай,
Къуьрер, за куь хамарай.

Теклиф кьванни авунвач
заз -
Куь межлис за туьхуьрда!..
Ачкар аку, акъваз-акъваз,
Ви кьилни за ифирда!..

Намуссуз сикI, акурла зун,
Амаларда кьейидан.
Гила килиг, тежез юргъун,
Мецерзава виридаз.

АтIади вуж я? Элкъвей, яцIу,
Цел хьиз, пидив ацIайди?
Вуж ятIани, хам я хцIу,
КIуртуниз я къулайди.

Базардани фида ише, -
Фикирзава Рехида.
- Гьич ахъайна къведач виже,
Ихьтинди мад жагъидач.

Мукьув фена, куларай сих
Хкадарна "кIуртунал".
Жанавурди, вилер къаних,
Инал "савкьат" къачуна.

Сев стхадин къужахда ам
Гьатна бегьем тIарамдиз,
- Аман! Аман! Хана зи кьам!
КIандач! КIандач гьарамди!

Икьван гагьда хьайи серсер,
Къал къачуна ничхирри:
- Жемятдиз акси терсер,
Килигдач куьз эхирдиз!?

Акьул фенвай жанавурди:
- Сев квачирни ахварик?
Пис къелет я за авурди,
ТIал къачуна къвалари...

Къивни гьарай хьана хкаж
Мадни артух цавариз.
Кьуьл тийирди, белки, амач
Ничхиррикни тарарик...

Зани жуван хкажна тост:
- Къуй, гуьзел хьуй тамар чи.
Къуй, манийри,
кьуьлери хуш
Эзмишиз хьуй гъамар чи!

НефсетIарни келлегуьзар
Квахьрай чиляй цавайни!
Артух хьурай чаз жегьизар,
Мехъеррин хуш галай ни!..

* * *

Амма садра
Гьич тежедай кар хьана.
Белки тамун
Гьар са жалгъа тIар хьана.
Вагьшийри бед,
Чинар кIевна сумрайрив,
Кьве жегьилдиз
Инадзавай, сура хьиз.
Гьарайзавай:
- Чан кIандатIа, гьахъ гуда!
ТахьайтIа, чир хьухь,
Чна квез тIакь гуда!
Я эверда иниз
ЧIехи чинериз,
Чна дуван
Ийидайвал жинериз!..
Чилел - чагъа,
Шехьиз, бекьер-бекьер жез.
Ван хьайибур,
Белки, чикьер-чикьер жез...
Бирдан цавай,
Мегъуьн тарцин кукIушдай,
Къвада лашар,
КIашар хьтин, нахушрал.

Садан кьамал,
Садан кьилел, юрфарал, -
Виринайриз кар кьуна хьи,
Ай гьарай!
Фасикь ксар катна,
Туна есирар.
Михьи хьана
Чагъа алай гьасирар…
Анжах са кар -
Биртан рахай луьлейри
Хирер тунвай
Тарцин хурал гуьллейрин.
Мешебеги тир жеди тар,
Игит тир!
Тама и кар
Вирибуруз бажит тир...

* * *

Анлай инихъ шумуд кьуьд,
гад
Ахкуна зи къужадиз.
Хкаж хьана таз къелем мад,
Хьана бегьем зурбади.

Къурху амач я гарухъай,
Я къаюхъай, харцихъай,
Белки, вири там рахазва
Жанлу тандин тарцикай.

Кьуьзуь тарцел мадни
хирер,
Мадни кьацIар хъхьанва.
Амма къвезвач адаз хъилер:
- Заз зи мурад жагъанва!

Гужлу хьухь куьн,
зи балаяр!
Мердвал ая чил патал.
Цавар-чилер вуж патал я?
Куь ачух кIвач гъил патал!

Бегьерлу хьухь, несил патал
Хуьх тухумдин ирс, абур.
Четинвилер ая шанкIал,
Саналди хуьх куь сабур.

Хизандивай жемир чара,
Гьяла санал дердияр.
Вирибурув хьана ара,
Тамир садни акси яз...

Лагьана, тар хьана татаб,
Жакь-жакьарна кIарабри.
Ацахь хьана чилиз азаб,
ЦIугъна, белки, чIварахри.

Хилер-гъилер тIимил юзун
Хъувуна мад накьвадал.
Там акъвазна, хьана гъамлу,
Чинра сертвал аквада.

Зи гуьгьуьлни хьана сугъул,
Умуд эксик хьайид хьиз.
Зулун югъни акваз рагъул,
Хьана чIух зал къвайид
хьиз...

* * *

Мадни гатфар... Югъ я азгар,
Хъуьрезва там-тар, кул-кус,
Атир пайиз элкъвезва гар,
Авач са затI тежер хуш.

Мад читериз ухшар я чуьл,
АтIлас ала тарарал.
Хурун нефес хьанва
са гьуьл!
Ериш физва цаварай.

Ингье зи там.
Жегьил мегъуьн
Тарав ажеб сифет гва!
Фарашвилиз килига куьн,-
Такабур я! Хифет гвач!

Гьа им гила - сагьиб тамун,
Ала чIехи постунал.
Зегьемлувал ийиз умун,
Шад я вичин бахтунал.

Са къужа зи, рикIел гъиз
гъам,
Фенва чIурал ахварал.
Аруш жезва къацу цагъам
Адан яцIу юрфара...

Там я жанлу, кIусни зайиф
Хьанвач, адав гва дамах!
Зани, дустар,
жемир гьайиф,
Куьтягьзава инал мах…

2018

“Вири дуьнья патал важиблувал авай мулк”

1

▪ Сергей Геннадьевич, Кьиблепатан Дагъустандиз ва, кьилди къачуртIа, Самурдин тамуз мугьман хьуникай Квевай вуч лугьуз жеда? Куьн тIебиатдин и надир комплекс гьакъикъи хаталувилик акатнавайвилин фикирдал атанани?

- Ваъ, атанач. Самурдин там - им дурумлу ва вичи вичин игьтияжар тамамвилелди таьминарзавай, экологиядин вичиз тешпигь авачир шартIара авай къурулуш я. Ина Кавказдин дагъларай къвезвай ятар чилин винелай, яни вацIарай ва къарасуйрай авахьзавайдалай гзаф чилин дериндай физва ва абуру Каспий гьуьлуьн къерехда авай гекъикъайла са акьван гьяркьуь тушир, набататар патал иллаки къулай тир чимивилин шартIар авай бегьерлу чилин зулунин игьтияжар таьминарзава. И къурулушдин асул пуд пайни: Кавказдин рагъэкъечIдай патан чIехи гуьнедин (макросклон) винел патан акунар, къвалар (жив, марф, чиг) гегьенш майданра санай масаниз фин ва чилел къун, чимивилин къайда - дурумлу я ва дегишвилер набататар вердиш жез агакьдайдалай явашдиз жезва. Набататри къарникъузар, мантар ва гьайванар яшамиш хьун патал шартIар тешкилзава.

ИкI, вири и кIапIалар ва кIеретIар патал хаталувал анжах тади гьалда жезвай дегишвилери арадал гъизва, ихьтин вири дегишвилер лагьайтIа, инсандин гьерекатрихъ галаз алакъалу я. Сифтени-сифте иник инсанар яшамиш жезвай чкайрин, хуьрерин майданар артух хьун, ишлемишзавай, тIебиатдай къачузвай цин кьадар гзафарун, вагьши гьайванар ва набататар авай чкайриз хасаратвал гун акатзава.

Йигиндаказ (вахтуниз геологиядин жигьетдай килигайла) кьиле физвай и антропогенный дегишвилери тIебиатдиз еке зарар гузва, амма а дегишвилер инсанри арадал гъизвайбур я, талукь яз, инсанривай гьалар пайгардик кваз хуьзни жеда. И экосистема акатнавай гьакъикъи хаталувилин вилик пад инсанривай кьаз жеда, тIебиатди лагьайтIа ахпа, яваш-яваш, вичин хирер сагъар хъийида.

▪ Чи уьлкве патал и экосистемадин къиметлувал ва вичиз тешпигь тахьун квекай ибарат я? Адан виридалайни назик чкаяр гьихьтинбур я?

- Вичиз тешпигь тахьун адакай ибарат я хьи, ина чими гьуьлуьн къерех тирвал гуьтIуь, мусибатдин гарарикай хвенвай, вичик Европада виридалайни кьакьанди тир дагъларин системадин кукIушрай авахьзавай яд ва минералар кужумзавай арандин зул ава. Инсанар яшамиш хьун патал и чка са акьван къулайди туш, гьаниз килигна ина вагьши тIебиатдин гекъигайла еке майданар икьван чIавалди ама. Къарши мисал яз, инал ЧIулав ва Средиземный гьуьлерин къерехрикай лугьуз жеда.

▪ Куь фикирдалди, Самурдин тамун гьалдиз ина чилин деринрай яд къачудай тадаракар эцигуни (алай вахтунда и кIвалах акъвазарнава) гьикI таъсир авун мумкин я? Бес икI хьайила ам вич таьминарзавай авай са чешмедикай - чилин дериндай къвезвай ятарикай магьрум жеда эхир?

- Арадал атанвай экосистема гидрологиядин вичиз тешпигь авачир и къайдадихъ галаз сих алакъада ава. Тарихда алатнавай чIехи пай вахтунда Самур вацI гьуьлуьк какахьзавай къерехда гекъигайла тIимил кьадар инсанар яшамиш жезвай. Агьалийрин кьадар артух ва авайдалай гзаф яд къачуз чалишмиш хьуни экосистема чукIуриз хьана ва сад-кьве несил алатайдалай кьулухъ ина майишат кьиле тухун саки мумкин тушир кардиз элкъвена. Инсанар хъфизвай - тIебиат хквезвай. Идахъ галаз алакъалу яз, чилин деринрай къвезвай ва вацI гьуьлуьк какахьзавай чкада авай арандин и зул таьминарзавай ятар ишлемишиз башламишунин гьакъиндай къарар кьабулдалди вилик гидрогеологиядин шартIар мукьуфдивди ахтармишун ва и мулкар патал арадал атун мумкин тир нетижаяр виликамаз фикирда кьун лазим я. Дербент шегьер целди таьминардай маса рекьеризни килигун чарасуз я.

▪ Самурдин тамуз милли паркунин дережа гуникай адаз вуч хийир жеда? ЦийикIа туькIуьр хъувунин гьерекат кьилиз акъудна куьтягьун патал гьихьтин шартIар тамамарна кIанда?

- Милли паркунин дережа гуни адан мулкуниз инсанрин гьерекатри ийизвай таъсир хъуьтуьлдаказ гуьнгуьник кутадай, гьакIни ихьтин таъсир тIебиат тергдайди тахьунал дикъетдивди гуьзчивалдай мумкинвал гуда. Паркунин тIебиат хуьнин къайдадин бинеда, тамамарзавай кIвалахриз килигна, паяриз паюн ава. ИкI хьайила, инсанрин таъсир, са патахъай, ина майишат кьиле тухузвайбур патал хийирлуди жеда, муькуь патахъай лагьайтIа, ида вагьши гьайванар ва набататар хуьдай мумкинвал гуда.

Хам тIебиат иллаки назик тир ва “эхирижи къуватдалди яшамиш жезвай” чкайра майишатдин кIвалахар кьиле тухунал тамамдаказ къадагъа эцигзава. ТIебиатдин комплексар инсанрин таъсирдин ва тIебиатдин къуватрин яргъал вахтунда давам жезвай алакъайрин нетижада арадал атанвай чкайра лагьайтIа, инсанрин гзаф йисара арадал атанвай яшайишдал экологиядин жигьетдай алава тир сергьятвилер эцигдач (месела, чIурара ва уьруьшра).

Кьилинди ам я хьи, милли паркда тIебиатда жезвай дегишвилерал датIана гуьзчивалда ва и кардин нетижада арадал атанвай делилрин бинедаллаз и ва я маса сергьятвилер кардик кутада (ва я абур къуватдай вегьеда).

Милли паркдин къайдадин бинеда эцигзавай сергьятвилер жезмай кьван гъвечIибур хьун, амма абур са шартIни алачиз тамамарун ава. Гьар са къадагъа кардик кутунихъ вичин себеб ва абур чкадин агьалияр гъавурда гьатдайбур хьун патал. Гьаниз килигна милли паркдихъ бес кьадар пешекарар жеда, и пешекарриз лагьайтIа, чкадин агьалийрихъ галаз хуш алакъаяр хуьн лазим я.

КIвалах, гьа жергедай яз майишат, тIебиатдиз зарар тагудай жуьреда кьиле тухун патал хейлин такьатар лазим я. И такьатар федеральный бюджетдай чара ийизва, гьикI лагьайтIа милли парк - им вири дуьнья патал важиблувал авай мулк я. Россиядин Минприродади чара ийизвай бюджетдин хейлин такьатар гьа жергедай яз кIвалахдин цIийи чкаяр арадал гъун патал ишлемишда, им лагьайтIа, регион патал гзаф важиблу месэла я.

Инал къейд авун важиблу я, милли парк сад-садакай чара тир кьве участокдикай ибарат жеда: Прикаспийский дуьзендал алай “Самурдин дельта” паюникай (13 агъзур гектардилай виниз) ва Кьиблепатан Дагъустандин кьакьан дагъда авай “Шалбуздагъ” паюникай (42 агъзур гектардилай виниз).

▪ ЦIийи Милли парк федеральный дережадинди жедани?

- Эхь, са шартIни алачиз, Милли “Самурский” парк федеральный дережадинди жеда, яни ам Россиядин Федерациядин тIебиатдин ресурсрин ва экологиядин министерстводиз табий жеда. ИкI, ам идара авунин ва финансламишунин кIвалахар федеральный центрадай тамамарда.

ликдай авай жуьреда арадал хкиз алакьай чешнеяр авани?

- Чи уьлкведа 159 заповедник ва милли парк ава. Дуьньяда - гзаф агъзурралди ухшар жуьредин ООПТ-яр. Абурун чIехи пай тIебиат хуьнин ва арадал хкунин чешнеяр я.

▪ Квез Самурдин тамун гележег гьихьтинди яз аквазва?

- Биологиядин ва ландшафтдин жигьетдай адан тешпигь авачир хьтин жуьребажуьревал тамамдаказ амукьда. Дуьньяда мад санани авачир тIебиатдин надир пипIер акваз кIанзавайбур патал къулай шартIар тешкилда. Чкадин агьалийриз иниз мугьман жезвай ксариз къуллугъ авунин, паркда кIвалахунин нетижада дурумлудаказ къазанжияр къведа. И карди экологиядихъ, яни тIебиатдихъ галаз дуствилинди тир майишатчивилин кIвалахар кьиле тухудай мумкинвал гуда.

▪ ТIебиат хуьнин важиблувилин ва экономика виликди тухунин арада пайгарвал гьикI жагъурда? Чкадин агьалийриз милли парк тешкилуникди адетдин инсанрин яшайишда виле акьадай хьтин сергьятвилер кардик кутуникай кичIезва - икI жедани?

- Майишатдин кIвалахдал герек авачир сергьятвилер эциг тавун, гьа са вахтунда чарасуз лазим тир сергьятвилерал са шартIни алачиз амал авун важиблу я. Сергьятвилер лазим тирбуруз ва амай вирибуруз хъуьтуьлдаказ паюн патал лазим кьадар такьатар чара авуна кIанда.

Мукьвара милли парк тешкилунин месэладиз талукь яз адан сергьятрик акатдай районра: Мегьарамдхуьруьн, Дербент, Ахцегь ва Докъузпара - общественный яб акалунар кьиле тухуда. Жемятдихъ галаз ийидай и веревирдерин вахтунда чи пешекарар жезмай кьван ачух ва гъавурда гьатдай жуьреда агьалияр Милли парк арадал гъуни неинки абурун адетдин майишат кьиле тухунин карда сергьятвилер тван тийидайдахъ, гьакIни, туристар кьабулунин ва алава тир кIвалахдин чкаяр тешкилунин гьисабдай регионди яшайишдинни экономикадин гьал хъсан патахъ дегишардайдахъ инанмишариз алахъда.

▪ Чкадин набататрин ва гьайванрин гьихьтин жуьреяр кьетIендаказ хуьн кутугнава?

- Сифтени-сифте марфадин (йиса 7000 мм ва мадни артух къвалар къвазвай) сармашухрин (лианайрин) тамун комплекс ва адаз хас набататрин вири жуьреяр. ЧIехи гьайванар - мирг, хундуз, вагьши кацер, санаймасаниз куьч жедай ва ина кьуьд акъудзавай, мукар ийизвай къушарин вири жуьреяр, маса санани авачир жуьре балугъар. Дагълух чкада - кьакьан дагълара ва рагара яшамиш жезвай вири жуьре гьайванар: улар (къвед), Кавказдин кьукь, лекьер, суван кьун, дагъдин цIегь, вилик патан Азиядин леопард, абур яшамиш жезвай чкаяр.

▪ Чи уьлкведа ва дуьньяда ихьтин зериф экосистема неинки хуьз, гьакIни виниз?

Са шартIни алач, браконьерри, законсуздаказ там атIузвай, са ихтиярни авачир чпиз тамун чилер кьазвай ва ихьтин маса ксари девран гьалунал эхир къведа. Амма чун гъавурда гьатна кIанда, эгер чаз инсанвилелди яшамиш жез ва хайи тIебиат хуьз кIанзаватIа, ихьтин чIуру хесетрикай къерех хьана кIанда, - имни милли парк тешкилзавайбурун кстахвал ваъ, чи уьлкведин къанун я.

Чкадин агьалийривай игьтиятвал тавуртIа жеда - абурун адетдин майишатриз ва яшайишдиз са куьнини къурху гузвач.

Мансур КУЬРЕВИ:

“Литературадин чIалан битаввал хвена кIанда”

Кругъли КЪАЛАЖУХВИ

(Эхир. Эвел - 23-24-нумрайра)

Ни вуч лагьайтIани, кхьинрин чIалан сифте къанун орфографиядин къайдайрал амал авун я. Гьакl авурла литературадин чIал мягькем жеда, тавурла - ваъ. Гьикl хьайитIани, я лезги редакциядиз, я машгьур литературдиз, я саилдиз вичиз кIан хьайивал кхьидай ихтияр авач. Чаз виридаз орфографиядин гафарган, пешекарри акъуднавай, “пак” затI жедалди чаз мягькем кхьинрин чIал жедач.

Ихьтин ксар санал пара кIватI хьайила, абуруз чеб гьайбатлудаказ аквада. Ингье, и мукьвара абур санал лезги чIалан муаллимар гьазурзавай университетда кIватI хьанвай ва абуру амай лезгийриз лагьана: “Чаз лексикографар (гафар кIватIна абурукай гафарганар туькIуьрдай пешекарар) герек амач, чаз абуру туькIуьрай гафарганар герек амукьдач: чна вирида санал, са мел авуна, еке са гафарган кIватIда, вирибуруз бес жедай”. Ихьтин лозунгар муаллимар гьазурзавай университетдин цлариз ван къвезватIа, заз чиз, лезги кхьинрин чIалан битаввал чIурдай уьзуьрди парабур кьунва.

▪ **Куьне рикIел гъанвай университетда кьиле фейи форумдин иштиракчийри лексикографар-пешекарар ва абуру туькIуьрай гафарганар герек амукьдач лагьанвач. Ихьтин фикирар къарардани раижнавач. Форумдин тешкилатчийриз Интернетдин куьмекдалди арадал гъиз кIанзавай “Халкьдин жанлу гафаргандикай” рахайтIа, гафар кIватIун патал вири нугъатрин векилриз иштиракдай мумкинвал ганва. Им, кьилиз акъудиз хьайитIа, метлеблу проект я. Жува иштиракначтIани, а зурба мярекатдин макьсад чIал хуьн ва ам машгьур ийидай рекьер жагъурун тирди анал авур веревирдери, кIелай докладри субутзава. И кар инкар ийиз жедани?**

- Гьелбетда, за кьасухдай форумдикай гзаф лугьузва, адан нетижадал кIелзавайбурун фикир желбун патал. Адан нетижа я анал кьабулнавай къарар: **“Халкьдин жанлу гафарган”** вирида санал туькIуьрун. А форумдин кьилин тешкилатчийрикай сада, форум алатайла, адакай макъала кхьена. А макъалада авторди чпиз а гафаргандин ери гьикl аквазватIа ачухарна: “Малум я хьи, чIал халкьдинди я, амма гафарган кьилдин инсанри туькIуьрзава (гьатта миллетдин чIала авай вири гафар ва абурун метлебар чидай са касни авачтIани). И карди лугьузва хьи, лап кутугай ва чIалахъ галаз дуьз кьадай гафарган анжах халкьдивай туькIуьриз жеда… Ам цIийи гафаралди ва абурун баянралди жуьреба-жуьре чкайрай чпиз Интернетдиз гьахьдай мумкинвал авай кьилдин ксаривай алава хъийиз жеда. Теклифнавай гафаргандин кар кьилиз акъудунин нетижайрикай сад гафарганар туькIуьрунин карда (махсус гафарганар квачиз) кьилдин лексикографрин гереквал гьакъикъатда амукь тавун жеда”.

Заз чида, вирида санал, мел авуна, хуьрера кIвалер эцигда. Гьа мелени вири халкьди санал къавуз накьв гуда, амма цлар пешекарри эцигда. Гьар са гафаргандин туькIуьр хьунин тегьер, урусри “структура” лугьудай, гьа кIвалин цлар хьиз я, чIалан халис пешекарри туькIуьрна кIанда. Гафар кIватIунни мел авуна жедай кар туш - гафар кIватIунизни вичин къайдаяр ава, пешекарриз чидай.

Начагъ кас гьикl анжах духтурдивай сагьариз жедатIа, гафарганни анжах пешекардивай туькIуьриз жеда. Гафарган туькIуьрунин къайдаяр филологиядин илимдин са хел я. И кар гьисаба такьуна, вирида санал кIватIай гафарикай заз чиз гафарган ваъ, гафарин са хъурт жеда.

▪ **Бес чIалан алимар, абурун гафарганар гьисаба авачир, жуван чIалал бегьемдиз кхьизни тежезвай, амма чеб чIалан месэлайрив эгечIнавай, кьилди лагьайтIа, чIал “михьи ийиз” алахънавайбурун гьерекатри зиян гузвачни?**

- Эхиримжи вахтара лезги кхьинрин чIалакай, ам “пис” гьалда авайдакай, адак квай “рехнейрикай”, заз акl я хьи, тек са “темпелрилай” гъейри, амай вири мумкинвилер авайбуру кхьизва. А “темпелрин” арада, вучиз ятIани, чIалан пешекарар саки вири ава, амма киснава.

Тек са лезги чIалан “пис” гьалдикай кхьизвай ксариз яб гайитIа, чи чIала авайди анжах са “барбатIвал” я. Ахьтин ксарин кхьинар акур гьар сеферда зи рикIел артист Е.Евстигнеева са кинода захутIда авай барбатIвиликай лагьай гафар хквезва. Ада лагьанай: “Барбатвал захутIда ваъ, куь кьилера я авайди”.

Дугъриданни, вужар я лезги кхьинрин чIалакай, ам “пис” гьалда авайдакай, адак квай “рехнейрикай” къенин юкъуз рахазвайбур? Абур чIалан пешекарвал къачун тавур ва чIалан пешекарри чIугур зегьметрикай хабар авачир ва я абур гьисаба авачир ксар я. Гьелбетда, зунни чIалан пешекар туш. Амма чIалан са кардикай ихтилат кватай чкадал за са гафни лугьудач, эгер заз а кардикай пешекарри кхьей фикирар чизвачиз хьайитIа.

Гьайиф хьи, къе чи чIалакай рахаз майдандиз экъечIнавайбурун чIехи пай гьа чIалан пешекарвал къачун тавур, гьахьтин пешекарри чи чIалал чIугур зегьметар ва лингвистикада кьабулнавай чIалар ахтармишдай къайдаяр течир ксар я. ГьакI хьайила, лезги чIал ваъ, ахьтинбурун кьилер “барбатIвилив” ацIанва ва абур гьа кьилер гваз чIалан месэлайрив эгечIнава.

▪ **“ЧIал зирзибилрикай михьна кIанда” лугьузвайбур иллаки Интернетдин сайтра гзаф хьанва. Куь фикирдалди, Интернет, соцсетар пайда хьуникди хайи чIал вилик тухунин кардиз хъсан патахъай таъсирзавани, тахьайтIа пис?**

- Заз чиз, Интернет акьуллу ксарин гьиле гзаф хийир авай алат я. Ада ва адахъ галаз чи уьмуьрдиз атанвай маса крари чIалаз хъсан патахъай таъсирзава. Ам хьаначиртIа, чIалакай чапдай акъуднавай кIамаш затIар жавабар авачиз амукьдай. Гъавурда авай, амма чпиз ктабар чапдай акъуддай мумкинвал авачирбуруз Интернет гаф лугьудай хъсан майдан хьанва. Акси дуьшуьшда, халкь тек са кIамашрин ихтилатар кIелиз амукьдай.

Муькуь патахъай лагьайтIа, Интернет чIалакай пара делилрив ацIанва, абурай кьил акъудиз четин я. Акьул авайда кьил акъудда, акьул авачирдаз а карда кьиликай куьмек жедач...

▪ **Сагьрай.**

Назир МИРЗОЕВ

“Тарсар”

Диде-бубадиз чпин аял гзаф кIан жеда. Им тIебии кар я. Элдерабуруз лагьайтIа, чпихъ авай са хва чилел эцигайтIа - цIраз, гьилел къачуртIа - кьураз кичIе тир. Аял гьеле чагъ замаз абуру адаз кеспияр жагъурнавай. Бубади лугьузва: - За хцикай геолог ийида. Ам дагъларин деринриз гьахьда. Заз а пеше бегенмиш я, тIварни...

Дидеди лугьузва: - Зи рикI артиствилел алайди тир. Камалдинав консерваторияда кIелиз вугуда.

- Артист-мартист вуч затIар я? - хъел къведай бадедиз, - духтурвилелай хъсан гьуьрмет авай, ихтибарлу кеспи и магьалрай квез жагъич. Инсанар сагьар хъийидай архайин кеспи я. Адаз жедай ихтибар, межлис-мярекат, па-гьо!

ЧIехи бубадивай хабар кьадай садни авачир. Адаз чидайди кьил яру япан хебни кепкер цIегь тир. Геолог, артист, духтур хьана кIанзавайбурун вилик адавай вичин хтулдиз чубанвилин тариф ийиз жезвачир.

Ихьтин гьуьрметлу, къайгъудар хизандин арада авай Камалдин, уьлегьандин нацI хьиз, чIехи жезвай. Вичин акьулди затI кьатIудайла, вич патал няниз кIвале жезвай гьуьжетрин гъавурда ам гьатиз хьана.

- Адакай геолог жеда, - лугьузва бубади.

- Камалдинакай камаллу артист жеда. Ам шад кеспи я. Куьне фикир гузвач, адаз саки вири артистрин тIварар чида, - диде вичин гафунал кIевиз акъвазнава.

- ТIумпIулар ягъуналди лап вири дуьз хьана! Аялдиз пешекарвал герек я, пешекарвал! Амни духтур хьун я…

ЧIехи бубадин кеспи, хтул вичин патав ацукьарна, махар, кьисаяр ва вичин кьилел атай агьвалатар ахъаюн тир. Вич са сеферда дагъда аваз жанавурдал дуьшуьш хьайила, гьиливди туькIуьрай тапанчидай ягъай жанавур гьикI кьенайтIа суьгьбет авурла, Камалдинан вилер ажугъдив ацIудай.

- Агь, бала, ваз акунач ман... Захъ аслан хьтин са кицI авай. Эгер гьа кицI тахьанайтIа, жанавурди зи лапагрикай тухудай.

Гьар сеферда чIехи бубади ихьтин вакъиадикай суьгьбет авунмазни Камалдинан рацIамар агаж жедай ва, гъуд чуькьвена кьунваз, кIвачел акьалтдай, вуна лугьуди, ада чIехи бубадиз гуж гайи жанавур гъутувди яна ярхардай.

Камалдин чIехи хьана. Сад, кьвед, пуд лагьай классар куьтягьна. Кьуд, вад лагьай классарни куьтягьна. Са юкъуз ам кIвализ нерилай хам алатна хтана.

- Вахъ вуч хьана? - гьарай акъатна дидедай. - Вун ни гатана? - Амма Камалдин шехьзавачир. Ам хъуьрезвай ва, зверна фена, чIехи бубадин патав ацукьна.

- Арифни зун дагъдиз фенвай, - Камалдиназ суьгьбет ийиз кIанзавай, къецихъай атай дидеди манийвална:

- Ву-у! Вал атанвай гьал вуч я? Зи бала кармаш хьанва! Вуж я вак кягъай ахмакьдин велед? Ша, духтурдиз фин, - гьил кьуна ам вичихъ галаз тухуз башламишна.

- Я баде, зун садани гатанач. Зун... зун... Я чIехиба, вуна кьванни баде гъавурда тур...

- Я къари, ана вун шехьдай хьтин са хаталу кар хьанвач, - зарафат квез гъавурда тваз кIанзава чIехи бубадиз. Къаридиз адан ван хъхьанач…

Къецел экъечIзамазди классдин юлдаш Ариф дуьшуьш хьана.

- Камалдин, вун къвезвачни? Вожатыйди эвер гузва, - лагьана гадади.

- Куьн вири кIватI хьанвани?

- Эхь, фадлай.

- Баде, зун фида. Вожатыйди гуьзетзава, - лагьана ада къвалав гваз хквезвай бадедиз ва, ихтияр гун-тагун гуьзет тавуна, юлдашдихъ галаз чукурна.

- Гьиниз физва? - гьарайна бадеди.

- Экскурсиядиз, дагъдиз, чIехи бубадин яйлахдиз, - бадедин япарихъ са ван галукь хъувуна…

Дагъ, кфилдин ванер, практика-вири куьтягь хьана. Камалдина гила цIусад лагьай классда кIелзава. Бубади адав хуьряй, жагъун тавуртIа, райондин библиотекадайни кваз гъиз, дагъларин тIебиатдикай ва абурун девлетрикай кхьенвай ктабар вугузва ва мажал хьайи кьван, абур адав кIелиз таз, вичини яб гузва.

- Геж авуна виже къведач, - лугьузва ада, - тадиз институтдиз арза кхьихь. А факультетдиз гьевес авайбур гзаф жедай адет я.

Няни хьанмазни дидеди ам кинодиз финиз мажбурзава. Вич адан къвалавай къекъечIзавач.

КIвалин хизан Камалдин институтдиз гьазурунин (гьелбетда, гьар сада вичиз кIани) къайгъуйрик ква. Абуру кьилди-кьилди чамаданар шейэривди ацIурзава.

Камалдин хтана. Адал виликан парталар аламачир. Ам михьиз дегиш хьанвай. Мекер алай кьилни, алагъарна, вечрен кака хьиз лацу авунвай.

- Де гьан, хизанар, зун гьазур хьанва, - лагьана Камалдина ракIарал аламаз. – Захъ юлдашарни гала. Чир хьана кIанзаватIа квез, ингье, Акиф, - ада гьеле ракIарин сиве амай Акиф къалурна. - Чна кьведа са бригада кьунва. Адан хийирни чиди я, шийирни.

- Гьиниз? - Баде гьеле гъавурда акьунвачир. - Шегьердиз гьа къайда алукIна фидай адет яни, я хва?

- Шегьердиз ваъ, баде, чубанвилиз. - Камалдина жибиндай акъудна бубадив са чар вугана ва лагьана: - Зи гуьгьуьлдиз кIан хьайиди малдарвал тир. Гьавиляй цIусад лагьай класс куьтягьайла, им чаз ганвай удостоверение я…

Диде, буба, баде сивер алахьна амукьна, анжах чIехи бубадин пIузарал хъвер алай…

Гьи тIвар?..

КIвачел алукIдай са затIни амачиз, зун кIвачин къапарин туьквендиз фена. Ана туфлияр, кирзадикай цванвай чекмеяр, сандалар ва мадни заз тIварар тийижир харт-хурт авай.

Туьквендин заведиш диплом гвачир бегьем оратор тир. Чекмеяр куьн ятIа хабар кьун бес жеда, ада ваз, къурмишнавай патефонди хьиз, гьар са чекмедин чинал алай тумаждин ери, ам гьи гьайвандин хамуникай мус цванвайди ятIа, гъаларни кваз вири лугьуда.

Зун чубан итим я. Гьавиляй эвелни-эвел зун ина маса гузвай хамарал расалмиш хьана. Шаламар илигун патал абур лап чанар тир, чанар!..

- Ай, бала, и хам куьн гузва? - хабар кьуна за.

- Агьан, башуьсте, исятда!.. И хам яни? Гзаф хъсанди я, Халмогорский жинсинин жунгавдин хам я. Къачу, вун пашман жедач. Белки ваз и хамуникай кIанзаватIа? Дагъдин жинсерикай. Гамишдин хамуни адаз икрамда. Бегьем са йиса кIвачелай хтIунмир, дурумда. Вун а тIеквенриз килигмир. Абур бувунар далудик квайла, хьанвайбур я. Ваз ина авай тIеквенар хьайитIани аквазвачни?.. Агьан, исятда!... ам масадахъ галаз рахаз башламишна. Туфлияр хъсанбур я. Абурун чинал алай тумаж данадин хам я...

- Эхиримжи вахтара чи туьквендиз тахтанвай жинсинин тумажар авач; кицIин хамунилай башламишна, китдин хамунилай хкечIна - вири хтанва. Китдин хам... По-гьо-гьо!..

- Зун чубан итим я, чан хва, кIеви хам гьим ятIа, заз гьам це, - лагьана за адан гаф атIана. Ам агъадай винелди заз килигна. Вилер вучиз ятIани агажарна. Дугъриданни, и кар заз аламат хьана, амма за адан и гьерекат саймишнач, я ада зазни са артух фикир хганач.

- Тумаж хам гьи гьайвандилай хтIуннавайди ятIа чидай и гадади и рекьяй институт лап хъсандиз куьтягьнавайди хьиз я, - лагьана за къвалав гвай са итимдиз.

- Эй, дуст кас, ам ветеринарный техникум куьтягьнавай пешекар я. Ам квекай, чубанрикай, катна, хамчи хьанва. Адаз чи районда Хамчи Сефтер лугьузва, - итим хъуьрена. Закни хъуьруьн акатна.

“Ветеринар, хамчи - ибурукай гьи тIвар хъсан я?” - фикириз амукьна зун.

Пешедин устадар

Жувалайни гзаф аслу я

Нариман ИБРАГЬИМОВ

Инсандихъ азарни галайди ялда. Эхь, азарлу хьуникай садни хуьз жедач. Гьикl ятlани, мус хьайитlани, ам илифда ва инсан кlеве твада. Исятда ахьтин азарар малум хьанва хьи, анжах са тlвар кьурла инсандин, багърийрин зегьле физва, вири къалабулухди кьазва, цавар далудал ацукьайди хьиз, залан жезва, рагъ алай йикъакайни, незвай ризкьидикайни дад хкведач. Бейни михьиз гьа са фикирдик гацум жеда.

Гьа ихьтин гьалдиз чунни атана. Кlвалин кайвани юкьва, кlвачера гьатзавай тlалди гьелекзавай. Чибур гьикl я, агь я кас, алатда ам, квахьда ам, лугьуз беденди гузвай сифтегьан хабардихъ яб акалдач, тlал кваз кьадач. Гьафтеяр, варцар физвай, тlал квахьзавачир. Эхир фена, ахтармишдайвал хьана. УЗИ авурла, пешекарди малумарна: “Къени патан дуркlунда алава са затl арадал атанва”. Ва меслят къалурна: “Мадни ахтармишунар авун герек я, анжах яргъал вегьемир”.

Авуна, КТ, МРТ... Тестикь хьана. Дуркlунда буьвел (опухоль) ава. Ихьтин диагнозди вири хизандин гуьгьуьлар чlурна. На лугьуди, сада уьмуьрдин дамарриз иви ахъайзавай булахдин сив кlевна. Гьикlда? Вучда? Суалар мадни арадал къвезвай ва чун абуруз жаваб жагъуриз алахъна. Багърийри Москвадиз, Санкт-Петербургдиз, Ростовдиз... тухунин теклифарни гана. Чун гьазурни хьана. Ятlани чна чкадин мумкинвилерни ахтармишун кьетlна. Пешекар духтурри-чирчирри жуьреба-жуьре меслятарни гана. Онкологиядин диспансердин кьилин духтурдин заместитель Нурдин Нурдинова чпихъ тежрибалу ва кар алакьдай урологар, хирургар авайди тестикьарна. Са гафуналди, чна жуван духтуррал ихтибарна ва ягъалмишни хьанач.

Мадни вири герек ахтармишунар хъувурдалай гуьгъуьниз Республикадин онкологиядин диспансердин хирургар, уролог-онкологар тир Нуцlалхан Гьасанова (отделенидин заведующий), **Мегьамед КЪАФАРОВА**, анестезиолог Кевсер Фатуллаевади операция авуна ва буьвел авай дуркlун акъудна. Са вацра кьван духтурри азарлу кайванидиз операциядилай гуьгъуьниз истемишзавай вири къуллугъар авуна. Алай вахтунда ам кlвале ава ва югъ-къандавай беден вичин чкадизни хквезва.

Больницайриз, поликлиникайриз фейила аквада кьван, анра азарлуйрин кьадарар гзаф я. Онкологиядин диспансердикай ва адан поликлиникадикайни гьакl лугьуз жеда. Вучиз ятlани, духтуррин кабинетрихъ учир кьунвайбур, сад-кьвед квачиз, дишегьлияр тир. Аялрилай гатlунна лап яшлубурал къведалди. Гьа ина заз учирда авай инсанрин сиверай ван атана: “Къафарова сятдин 11-далай азарлуяр кьабулзава, жезмай кьван адан патав вач. Ам гъавурда авай духтурни, регьимлу, начагъдан къадир авай инсанни я”. Дугъриданни, инсанар гьахъ тир. Пешедин устад хьиз, ам кабинетдиз атай азарлуйрихъ хъуьтуьл, абурун серин гуьгьуьл ачухардай сесиналди раханни ийизвай.

Ада кайвани са жуьрединни манийвилер авачиз больницадиз кьабулун патал герек тир чарар-цlарарни туькlуьриз куьмекна. Операция ийидайла, ахпани гьар юкъуз гуьзчивал ийидайла, ада вичин везифаяр лап вини дережада аваз тамамарна. Адакай кхьин, хъсан духтур алай чка масадбурузни чирун заз хъсан акуна.

Къафаров Мегьамедан ери-бине Кьурагь райондин Тителрин хуьряй я. Тителвияр 1952-йисуз Дербент райондин Лукlарин хуьруьз куьч хьана. Ина Къафаров Абдулнитlифани бине кутуна. Ада вичин уьмуьрдин юлдашдихъ галаз кlуьд аялдиз тербия гана. Абурукай сад, хейлин йисара Лукlарин хуьруьн Советдин военный столдин начальниквиле кlвалахай Абдурагьман, Мегьамедан дах я.

Къафароврин тухум неинки хуьре, районда, гьакl республикадани тlвар-ван авайбурукай сад я. Абурун арада хъсан юристар, алимар, военныяр, духтурар, муаллимар... ава. Къафаровар чпин кеспидив, везифайрив гьакъисагъвилелди, намуслувилелди, инсанрив къенивилелди, гьуьрмет авуналди эгечlуналди малум я. Жегьил несилдин векил тир Мегьамедазни гьа и ерияр хас я.

Лукlарин юкьван школа куьтягьай ам Дагъустандин медицинадин академиядик экечlна. Духтур хьунин къаст авай гадади кlелунриз, кеспи чируниз гзаф вахт серфна, жуьреба-жуьре ктабар гьилелай авуна, Махачкъаладин больницайра практикадин тарсар тухудайла, пешекаррин кlвалахдиз дикъет гана, меслятар бейнида “кхьена”.

Эхиримжи йисара “республикадин вузра дерин чирвилер гузвач, дипломрихъ Россиядин регионра ихтибарзамач” лугьудай гафар чка-чкада тикрарзавай. И кардикай гьа вузра кlелзавайбурузни малум тир. Академия акьалтlарай Мегьамедани, белки, гьавиляй вичин чирвилер, пешедин рекьяй тежриба Санкт-Петербургдин ординатурада, интернатурада артухарна. Уролог-онкологдин пеше къачур жегьил духтур Кировский областдиз рекье туна. Киров шегьердин областдин больницада ада йисалай виниз кlвалахна ва 2014-йисуз Махачкъаладиз хтана, республикадин онкологиядин диспансерда кlвалахал акъвазна.

Ингье кьуд лагьай йис я ада дуркlунрик рак акатнавай начагъбур сагъариз, гьар гьафтеда пуд-кьуд касдиз операцияр ийиз ва ахпа абурухъ сагъ жедалди гелкъвез. Уролог-онкологдин кlвалахдин вахт экуьнин сятдин иридаз башламиш жезва. Эхь, ам диспансердиз гьакьван фад къвезва, вичиз талукь палатайра авай гьар са начагъдал кьил чlугвазва, гьал-агьвал, медсестрайри вири буйругъар, къалурунар дуьздаказ кьиле тухванатlа, чирзава, алава буйругъар хгузва, операцияр авунвайбурун хирер цlийиз кутlун хъийизва... Ахпа зур сят планеркада акъудзава. Нубатдин операциядиз гьазур жезва, я тахьайтlа, сятдин 11-далай диспансердин поликлиникада начагъбур кьабулзава... Гьар юкъуз гьа икl. Гьатта киш, гьяд йикъарани ам больницада аквада, кlевел алай азарлуйрин гьакъиндай къайгъу чlугваз.

Чна инсандин зегьле ракъурзавай рак азардикай, ам арадал атуникай, адакай хуьдай серенжемрикай, диспансерда тешкилнавай къулай шартlарикай суьгьбетна.

- Рак азар хаталубурук, геж хьайила куьмек гуз тежедайбурук акатзава, - рахаз эгечlна Мегьамед духтур. - Гзафбуру ам гьикl арадал къвезвайди я лугьуз, хабар кьада. Авайвал лагьайтlа, вири дуьньяда и кардай кьил акъудиз алахъзаватlани, гьелелиг тайиндаказ себебар малум туш. Пешекаррин фикирдалди, рак азар яшамиш жезвай чкадин шартlариз, незвай шейэриз, руьгьдиз пис таъсирдай вакъиайриз, гьар са инсандин бедендин сагъламвилин дережадиз ва багърийрилай къвезвай ирсиниз (генетика) килигна акатзава.

Идалайни гьейри, химикатар ишлемишзавай чкайра кlвалахуни, анаболический стероидар мукьвал-мукьвал ишлемишуни, туькьуьлда къванер хьуни, сифилисдик азарлу хьуни, рикlик синих акатуни, пlапlрус гзаф чlугуни ракдик азарлу хьуниз таъсирзава. И азар акатайла иштягь квахьда, арада экъуьчдай хьиз жеда, къецел экъечlун четин акъвазда, яхун жез башламишда, руфун дакlвада, ара-бир беден зурзада. Ихьтин гьалар акурла, са энгелвални тавуна, беден ахтармишун чарасуз я.

- Къад-къанни цlуд йис вилик чи республикада и азардик начагъбур лап тlимил авай. Гила абур артух хьун квехъ галаз алакъалу я?

- Азарлуяр гьа чlавузни авайди тир, амма абур тайинариз жезвачир. Гила агьалияр районрин, шегьеррин ва республикадин больницайра тамамвилелди ахтармишзава. Саки вири больницайра алай аямдин аппаратура, тадаракар ава. Чунни ара-ара районрин больницайриз физва, анра агьалияр кьабулзава, чкадин духтурриз куьмекзава. Вири и серенжемар себеб яз рак азар квай инсанарни дуьздал акъудзава. Гьа са вахтунда заз лугьуз кlанзава, чпин сагъламвилин гьакъиндай къайгъу чlугуна кlандай береда чи инсанри кагьулвал хиве кьазва. Беденди са квекай ятlани хабар гайилани, поликлиникадиз физвач, беден, къенепатан органар ахтармишзавач. Ахпа, беден михьиз тlалди кьурла, физва, духтурривай куьмек кlанзава. Вири пешекарри тестикьарзавайвал, бинедилай рак азардикай чир хьайила, инсан сагъар хъжезва. Анжах пуд-кьуд лагьай стадиядиз акъатайла, рак азар сагъар хъувун лап четин акъваззава. Гьавиляй заз чи милли газет кlелзавай виридаз меслят ийиз кlанзава: йиса садра хьайитlани поликлиникайриз физ, къенепатан органрин сагъламвал ахтармишун.

Тестикьнавай делил я, сагълам инсандик рак азар акатзвайди туш. Ам маса азар себеб яз арадал къвезва. Дуркlунра рак хьуникайни гьакl лугьуз жеда. Эгер вахтунда чир ва сагъар тавуртlа, дуркlун михьиз къайдадикай хкатзава ва инсан кьиникьин гьални арадал къвезва.

- Онкологиядин азардик начагъ хьайибурун руьгьдиз, психикадиз екез таъсирзава. Сифте макъамда абур михьиз руьгьдай аватзава ва вуч ийидатlа чин тийиз, гьакъикъат-диагноз сир яз хуьз алахъзава,- лугьузва Мегьамед Къафарова.- Им ерли авуна кlанзавай кар туш. Азар малум хьанмазди пешекар духтурдин патав фин, лазим серенжемар кьабулдайвал авуна кlанда. Азар кlеви авун, адакай гьатта багърийризни лугьун тийидай амалрикай азад хьун герек я. Гьикьван фад азардин къайгъу авуртlа, гьакьван хъсан я.

Къафарова вичин патав атайбуруз гьа и жуьреда куьмекни гузва. Идан гьакъиндай адаз сагъар хъувуна хъфейбуру ийизвай зенгери, хсуси сайтдиз ийизвай кхьинри шагьидвалзава.

М.Къафарова лагьайвал, диспансерда начагъбур сагъардай шартlар тешкилнава, алай аямдин тадаракралди таъмин я. Шартlар мадни къулайбур авунин мураддалди больницадин патав мадни са дарамат эциг хъийизва. Пуд мертебадиз цлар хкажнава. Ана поликлиника ва диспансердин цlийи палатаяр ачухда ва мадни менфятлу, таъсирлу аппаратар кардик кутада.

Наргиз духтур

Райсудин НАБИЕВ, зегьметдин ветеран

Сулейман-Стальский райондин Кьасумхуьрелай тир **ГЬАЖИМИРЗОЕВА Наргиза** мектеб куьтягьиз мукьва жердавай вичин гележегдин пешедикай фикирар гзаф ийизвай. Муаллимривай классдин руководителривай, диде-бубадивай хабарар кьазвай. Диде Наидадивай адаз духтурвал виридаз герек пеше тирди, амма са гьихьтин ятlани себебарни манийвилер хьуникди вичивай а пеше къачуз тахьайди, ам кьилиз акъат тавур мурад яз рикlе амайди ван хьанай. И гафари Наргизаз лап дериндай таъсирнай.

- Ам заз ганвай тапшуругъ хьурай, диде, за кьилиз акъудда ви мурад, - хиве кьунай ада вичин дидедиз.

Гьа икl, Кьасумхуьруьн 1-нумрадин Стlал Сулейманан тlварунихъ галай юкьван мектеб лап хъсан чирвилер аваз куьтягьай 1992-йисуз Наргиза документар Дагъустандин медицинадин академиядиз гана. Имтигьанар гатlундалди химиядай, биологиядай, урус чlалай ва литературадай ктабар гьиляй вегьенач. Рикlе лагьайтlа, вичи дидедиз ганвай гаф авай эхир. Алахъунри чпин нетижаярни арадал гъана. Имтигьанар Наргиза, сад-садан гуьгъуьналлаз, лап хъсан къиметар къачуналди, вири кьудни вичин кьилелди вахкана.

Наргизакай медакадемиядин терапевтвилин факультетдин студентка хьана. Гьа сифте йикъалай Наргиз тарсарив рикl гваз эгечlна, лекцийрилай гуьгъуьниз библиотекада артухан литература кlелиз, журналрайни, газетрай конспектар кхьиз, абур чириз гзаф вахт акъудна. Теориядин ва тежриба чирдай тарсара ада активвал къалуриз хьана. Общественный кlвалахарни хиве авайтlани, Наргиза тарсариз кьецl ганач.

Гьа икl, студентвилин йисар акуна - такуна акъатна. 1998-йисуз Н.Гьажимирзоевади медакадемия яру диплом къачуналди акьалтlарна. Дидедиз, бубадиз, мукьвабуруз, тарсар гайи муаллимриз тежер кьадар шад хьана. Са тlимил ял яна, Наргиз кlвалахдин суракьда хьана. Дерин чирвилерни яру диплом гъилевай пешекар - терапевт хтанвайдакай райондин больницадин кьилевайбурузни малум хьана. 1999-йисалай Наргиз Аслановна ина поликлиникадин врач-терапевт я. Вичин везифайрив ам намуслудаказ эгечlзава. Вахт-вахтунда кефсузбур кьабулзава, абурун гьал ахтармишзава, диагноз эцигиз, ширин мецелди гъавурдик кутазва. Наргиз духтурдин тlвар ина сейли я, больницадин еке коллективда адаз гьуьрмет, авторитет ава. Наргиз Аслановна сад лагьай категориядин врач-терапевт, военкоматдин призывникар ахтармишдай комиссиядин членни я. И йикъара ада хейлин жегьилрин сагъламвал ахтармишна. Чи мурад Наргиз Аслановнадихъ мадни еке агалкьунар хьун я.

“Дагъвияр” фестиваль

Эмираслан ШЕРИФАЛИЕВ

Дагъларин уьлкведа гьар гатуз фольклордин ва адетдин медениятдин “Дагъвияр” тІвар алай международный фестиваль кьиле тухуз ингье 8-сефер я. И фестивалдиз къвердавай гзаф уьлквейрин векилри-коллективри итижзава.

Алай гьафтеда кьиле физвай нубатдин фестиваль 17-июндиз Махачкъалада чІехи концертдилай башламиш хьана. Къейд ийин, ЮНЕСКО-дин къаюмвилик квазе “Дагъвияр” фестиваль РФ-дин ва РД-дин культурайрин министерствойри, Россиядин ва Дагъустандин халкьдин яратмишунрин кІвалери тешкилзава, цІи ам Дагъустандин Кьилин куьмекдалди, Расул Гьамзатован 95 йисан юбилейдиз талукьарна кьиле физва.

Выставкайриз килигай, чпиз хуш хьайи шейэр маса къачур меркездин агьалийрин ва мугьманрин фикир иллаки желб авурди фестивалдин иштиракчияр - маса регионрай ва уьлквейрай атанвай коллективар, Дагъустандин районрин фольклордин ансамблар милли парталар алаз, халкьдин милли кьетІенвилер ашкара ийиз Расул Гьамзатован тІварунихъ галай куьчеда авай аллеяда къекъуьн, республикадин кьилин майдандал фин хьана. КІватІ хьанвайбуру милли парталар алай иштиракчияр гурлу капар ягъуналди, цуьквер гуналди къаршиламишна, шикилар яна.

Урусрин драмтеатрдин чІехи залда фестиваль ачухунин гала-концерт кьиле фена.

Республикадин Кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Владимир Васильеван патай фестивалдин иштиракчийрихъ элкъвена, тебрикдин чар РД-дин Гьукуматдин Председателдин Сад лагьай заместитель Анатолий Карибова кІелна. Ана къейднавайвал, “Дагъвияр” фестивалди Дагъустандин чилел халкьдин сивин яратмишунар, адетар, халкьдин меденият хуьзвайбур, несилрал агакьарзавайбур сад-садав агудзава. Чун жуван меденият, адетар, милливал хуьз къвердавай гзаф алахъзава. Фольклордин яратмишунри и кардиз неинки куьмек, къуват гузва, ада и рекье авай ксариз чІехи майданар ачухзава.

Фестивалдиз талукь тебрикар ЮНЕСКО-дин крарай Комиссиядин жавабдар секретарь Григорий Орджоникидзедин, культурадин месэлайрай РФ-дин Президентдин советник Владимир Толстоян, РФ-дин культурадин министр Владимир Мединскийдин патайни агакьна.

Фестивалдин сифте юкъуз Милли библиотекадин вилик халкьдин устІаррин, устадрин “Кавказ мастеровой” лишандик квай ярмарка-конкурс, “Зи Дагъустан - Зи Россия” выставка, Россиядин регионрай атанвай фольклордин дестейрин концертар хьана.

Ярмарка-конкурсда Россиядин гзаф регионрин векилри иштиракна. Абуру чпин халкьар яшамиш жезвай чкайрин шартІарив кьур кьетІен адетар, меденият раижна.

“Кавказ мастеровой” - им “Дагъвияр” фестивалдин цІийи майдан я. Адетдиз элкъвенвай фестивалдин сергьятра аваз и цІийи проект дагъустанвийриз бегенмиш хьайидал, иштиракчияр тир устІарар мад ва мад сеферра чпин гъилин-тупІун шейэр гваз Дагъларин уьлкведиз хкведайдал са шакни алач.

Майдан Словакиядай тир фольклордин “Оргонина”, Азербайжандин “Ненелар” , Польшадай атанвай “Полигроджиане”, Румыниядин “Ардеалул” ансамблрин, Татарстандин “Сорнай” ва Удмуртиядин “Айкай” фольклордин госансамблрин, Курскдин ва Ленинграддин областрай “Вольница” ва “Вереск”, Липецкдин ”ВЕРА” ва Пензадин “Вензель” халкьдин коллективрин,

Махачкъала, Дербент, Къизляр, Хасавюрт шегьеррин, Буйнакский, Докъузпара, Агъул, Къизляр, Хасавюрт, Ногьай, Табасаран, Новолак, Леваша, Ботлих, Тлярата районрин яратмишунрин коллективрин ихтиярда гьатна.

Маса уьлквейрай атана, Дагъустандин вузра кІелзавай студентар сегьнедиз экъечІуни гьам дагъвияр, гьамни мугьманар гьейранарна. Афгъанистандай, Сириядай, Нигериядай, Кот-д'Ивуардай, Кьиблепатан Кореядай тир студентри ина, ватандивай яргъа, чпи неинки илимар чирзавайди, гьакІ чпин халкьарин милли меденият хуьзвайди, вилик тухуник пай кутазвайди субутна.

Лугьун хьи, тамашачийрин арада, школайра рухсатрин вахт ятІани, муаллимар ва гзаф ученикар авай. Школайрин векилри къейдайвал, ктабрай кІелзавайдалай гьейри, и фестивалди гьар жуьре халкьарин, уьлквейрин векилар, абурун меденият акунин, мукьувай суьгьбетарунин мумкинвал гузва.

Фестивалдин нубатдин югъ Милли библиотекада миллетрин арада ислягьвал хуьнин, халкьарин меденият вилик тухунин месэлайриз талукь элкъвей столдилай башламиш хьана. Ина неинки алимрини чиновникри, гьакІ маса уьлкверай атанвай яратмишунрал машгъул коллективрин векилри, пешекарри, Дагъустандин районра культурадин хиле къуллугъзавайбуру иштиракна.

Нянихъ СтІал Сулейманан тІварунихъ галай багъда “Фестивальные открытки” концерт кьиле фена. Им фестивалдин гьар йикъан нетижаяр кьунин лишан хьиз тешкилзавай мярекат я. Идаз концертдилай тафаватлу мярекатни лугьуз жеда. Сегьнедал экъечІзавай гьар са коллективди вичин региондикай, уьлкведикай музыкадин къайдада суьгьбетзава.

Концертдин сергьятра аваз “Кавказ мастеровой” ярмарка-конкурсдин гъалибчиярни раижна. ЦІийи проект уьмуьрдиз куьчуьрмишай РД-дин культурадин министрдин заместитель, РДНТ-дин директор Марита Мугадовади тебрикна, шабагьар вахкана. Ярмаркадин вири иштиракчияр гьар жуьре номинацийрин дипломралди къейдна, Гран-придиз “Авторская куклаъ” номинациядай Краснодарский крайдай тир Татьяна Ткаченко лайихлу хьана. Ада нинияр гьазурунин карда адетдин жуьреяр хвенвай ва адетдинди тушир материалар ишлемишнавай.

Фестивалдин пуд лагьай югъ къадим Дербент шегьерда башламишна.

Ина, “Нарын-Къала” къеледал “Пехлеваны” тІвар алаз циркинин искусстводин гьакъикъи сувар кьиле фена.

Дербент "Дагъвияр" фестивалдин майдандиз элкъвейди сад лагьай сефер туш. Словакиядин, Польшадин, Румыниядин, Азербайжандин, гьакІни Россиядин Пензадин, Ленинграддин, Липецкдин, Курскдин областрин, Удмуртиядин, Татарстандин коллективри чпин нумраяр уьлкведин къадим шегьердиз талукьарнавай.

Къеледал аш авай къажгъанрай бугъ, зуьрне-далдамдай дагъвийриз хас зарб макьамар акъатзавай. Гуя ина вири дербентвияр кІватІ хьанвай. Фестивалдин иштиракчийри чпин милли парталарни раижзавай. Къеледал атанвай туристриз лап итижлу хьанвай. На лугьуди, чун са шумуд асирдин кьулухъ хъфена, къеледа уьмуьр ргазва.

Ингье гила симинал пагьливанар акьахна. Дагъустандин Огни шегьерда авай республикадин циркинин искусстводин школадин, Мегьарамд хуьруьн райондин халкьдин циркинин искусстводин "Гьунар" коллективдин, Махачкъалада авай эстетикадин тербиядин "Радуга" центрадин векилри-симинин пагьливанри гьар жуьредин уюнралди мугьманар гьейранарна. Къецепатан уьлквейрай атанвай тамашачияр лап кичІ акатна килигзавай.

Гуьгъуьнлай майдан маса уьлквейрай, регионрай атанвай коллективрин ихтиярда гьатна.

Фестивалдин нубатдин югъ СтІал Сулейманан тІварунихъ галай ял ядай багъда концертдалди акьалтІ хьана.

Къизлярда къазакьрин культурадин "Слава казачья", Избербашда халкьдин яратмишунрин "Зи халкьдин маниярни кьуьлер", Мекегида милли парталрин "Адетар", Агъа Казанищеда халкьдин маниярин "Дагъларин сес" мярекатар, Унцукулдани Гоцатлда сеняткарвилерин суварар, гьакІни Шамхал-Терменда, Таркида, Сулакда, ЦІийи Хушетда концертар кьиле фена. Мярекатар генани давам жезва. "Дагъвияр" фестиваль куьтягь хьуниз талукь яз, эхирдай, 22-23-июндиз, "Зи Дагъустан - зи Россия" ва "Саналди чун Россия я" чІехи концертар жеда.

Дин

Гъуьжетун хъсан туш

Пайгъамбарди ﷺ лагьана: “Зарафат ийидайла табзавай ва вич гьахъ яз хьайитIани, гъуьжетуникай кьил къакъуд тийизвай лукIран иман тамамди жедач”.

“Эгер гъуьжетзавай, вичин гафунал кIевивалзавай, хсуси зендини ашкъи кутазвай инсан акуртIа, чир хьухь, адаз вичикай еке зиян хкатда”, - лагьанай Билял бин Сада.

Ибн Абу Ляйляди лагьана: “За жуван дустунихъ галаз гъуьжетдач, вучиз лагьайтIа и кар авуналди за, я адан гафар инкарда, я ам ажугълу ийида”.

Имам аль Гъазалидин ктабдай.

Аллагьдихъ ва Къияматдин йикъахъ агъазвайди я кисрай, я хъсан гаф лугьурай.

Ни вич гьахъ яз гъуьжетуникай кьил къакъуднатIа, адаз женнетда виридалайни кьакьан чкада кIвал эцигда; гьахъ тушиз кьил къакъудайдаз - женнетдин къерехрив гвай чкада.

Жуван стхадихъ галаз гъуьжетмир, адакай зарафатар мийир, я кьилиз акъудиз тежедай карни хиве кьамир.

Гзаф рахадайди мукьвал-мукьвал гъалатI жеда; мукьвал-мукьвал гъалатI жезвайдан гунагьар пара я; гзаф гунагьар квайдаз цIай кьисмет жеда.

Халикьди вичин мез хуьзвайдан нукьсанар чуьнуьхзава, ажугъ хуьзвайдаз жаза гузвач ва Вичивай тIалабзавайдан арзаяр кьабулзава.

Гишиндаз тIуьн це, цихъ къанихдаз - яд; хъсанвал ийиз алахъ, писвилихъай кат; хъсан, къени гафарилай гъейри, масабур сивяй акъудмир.

Пайгъамбардин ﷺ гьадисрай

Чи ватанэгълияр - гьар сана

Дагъларин уьлкведин дамах

Мукьвара зун вичин тIвар фадлай малум тир са лайихлу лезгидихъ галаз “Фейсбук” соцсетда таниш хьана. Ам пешедал рикI алаз кIвалахзавай, вичихъ агалкьунар, машгьурвал ва нуфузлувал авай пешекар журналист, мад са шумуд хиляй алакьунар авай жегьил инсан я.

Зи ихтилат Дагъларин уьлкведивай вичел дамах ийиз жедай, алай вахтунда Москвада яшамиш жезвай ва ина кIвалахзавай **Алаудин Насирович ЯРАГЬМЕДОВАКАЙ** я. Ам 1981-йисан 26-декабрдиз Махачкъалада къуллугъчидин хизанда дидедиз хьана. Мектеб куьтягьайдалай кьулухъ ам ДГУ-дин филологиядин факультетдин журналистикадин отделенидик экечIна ва 2005-йисуз анаг куьтягьна.

Алаудин Ярагьмедова 2005-2006-йисара Воронеж шегьерда армиядин жергейра - Россиядин МВД-дин къенепатан кьушунра къуллугъна. Журналистикадин рекьяй кьилин образование авай жегьил пешекар “Женгерин сергьятдал” тIвар алай военный журналдин редакциядиз рекье туна, гъуьгъуьнлай Россиядин МВД-дин ВВ-дин “Гьал” тIвар алай газетда военный корреспондент яз кIвалахна, гьа са вахтунда “Братишка” журналдихъ галазни сих алакъайра хьана.

Тежриба кIватIай къелемчиди 2006-2007-йисара “Дагъустанда Московский комсомолец” газетдин хсуси корреспондент яз, республикадин рекламайрин “Дагъустанда бизнес-газет” изданидин кьилин редактордин заместитель яз кIвалахна.

2007-2008-йисара диндин рекьяй Дагъустан Республикадин Гъукуматдин комитетдин информациядинни аналитикадин отделдин кьилин пешекар яз, кьилдин тешкилатдиз талукь тир “Дагъустандин кадастрдин хабарар” газетдин кьилин редактор яз кIвалахна; 2008-2012-йисара “Россиядин таджикар” газетдин корреспондент, www.tajinfo.ru сайтдин шефредактор, “Таджикистан” журналдин кьилин редактордин заместитель, “Таджикский Медиа Холдинг “TAJINFO” ЗАО-дин генеральный директор хьана. 2012-2013-йисара адакай Москвада “Дагъустан” РИА-дин хсуси корреспондент, РФ-дин Федеральный Собранидин Госдумада ва Федерациядин Советдин обозреватель, 2013-2015-йисара СНГ-дин ватандашрин крарин рекьяй федеральный агентстводин ва гьукуматдинбур тушир тешкилатрихъ галаз алакъалувилелди кIвалахунин рекьяй управленидин отделдин меслятчи, 2015-2017-йисара Трабзон шегьерда РФ-дин Генеральный консульстводин атташе хьана.

2014-йисуз ада “Протокол ва адет хьанвай къайда: дипломатвилин, кардин, умуми ватандашвилин” программадай Россиядин МИД-дин Дипломатический академияда пешекарвилин дережа хкаждай курсара кIелна. РФ-дин къецепатан крарин министерстводин къецепатан чIаларин кьилин курсара хьайидалай кьулухъ адав 2014 ва 2017-йисара имтигьанрин комиссиядин къарардалди туьрк ва ингилис чIалар пешекарвилин дережада чизвайдан гьакъиндай шагьадатнамаяр вахкана.

2017-йисалай къенин йикъалди РФ-дин алвердинни промышленностдин палатадин патав гвай Россиядинни Туьркиядин ва Россиядинни Катардин карчивилин советрин председателдин, “Акрополь” тешкилатрин президентдин меслятчи я.

Чи ватанэгьлидин лайихлувилер Россиядин МИД-ди, Россотрудничестводи, динрин рекьяй РД-дин Гъукуматдин комитетди, РФ-дин журналистрин Союзди, Москвадин регионрин арада авай алакъайрин ва милли сиясатдин комитетди, Россиядин Общественный палатади, Вирироссиядин ветеранрин тешкилатди, Россиядин къенепатан крарин ва кьушунрин органрин женгерин гьерекатрин ветеранрин ассоциацияди, Кавказдин халкьарин Россиядин конгрессди ва “Цийи технологияр” ОНО-ди гьуьрметдин грамотаяр гуналди къейдна. Чи фикирдалди, ихьтин нуфузлу къурулушринни тешкилатрин патай гьуьрмет къазанмишнавай касдин бажарагълувални тежрибалувал, инсанпересвални намуслувал вини дережада ава.

Ам “Жегьилрин информациядин агентство” АНО-ди Москвадин хизанрин ва жегьилрин сиясатдин департаментдин куьмекдалди тухвай конкурсдин лауреатни я. 2013-йисуз РФ-дин гьукуматдин гражданский къуллугъдин меслятчивилин чин гана. Хайи чIалалайни урус чIалалай гъейри, адаз туьрк ва ингилис чIаларни хъсандиз чизва.

Алаудина уьмуьрдин юлдашдихъ галаз кьве аялдиз тербия гузва. Алай вахтунда ам Россиядин журналистрин Союздин ва Вирихалкьарин журналистрин союзрин конфедерациядин, 2013-йисалай РФ-дин Президентдин патав гвай РД-дин гьамишалугъ векилханадин общественный советдин член я.

Къуй чи лайихлу ватанэгьли агалкьунрин гурарай мадни зурба кукIушриз хкаж хьурай!

Квез чидани?

Японияди кай итижлу делилар

Япония дуьньяда виридалайни хатасуз уьлкве яз гьисабзава. Токио шегьерда ругуд йис тамам хьанвай аялри диде-бубаяр галачиз общественный транспортдикай менфят къачузва.

Токиодин куьчейра марф къвайила ишлемишдай тажар авай къапар ава. Марф къвайи вахтунда инсанриз къапунай таж къачудай ва герек амачирла ам маса къапуна эхцигдай тамам ихтиярар ава.

Японвияр гзаф адалатлубур я. Эгер метрода инсанри чпин затIар рикIелай ракъурайтIа, жагьай касди абур махсус бюродиз вахкуник 90% умуд кутаз жеда.

Недай затIарикай Японияда балугъ ва як ужуз я. Амма ичер, бананар ва маса емишар багьа я.

Японвийри чпин хсуси къулунин чкадал тIвар кхьенвай махсус муьгьуьр эцигзава. Вичиз “ханко” лугьузвай муьгьуьр гьар са японвидихъ ава.

Японияди агьалийри виридалайни хаталу уьлкве США яз гьисабзава.

Конституциядал асаслу яз, Японияди маса уьлкве яз дяве малумаруник кьил кутун къадагъ я.

Японияди умуми майдандин пуд паюникай кьве пай тамари кьунва.

Дуьньяда

Савдадин икьрар тестикьарна

Россиядини Саудовский Аравияди нафтIадихъ галаз алакъалу ОПЕК+ икьрардин муддат артухар хъувуна. РФ-дин энергетикадин министр А.Новака ТАСС-диз малумарайвал, икьрарда гьар гьихьтин вахтунда хьайитIани нафт хкудунин кар къайдада тун теклифнава.

Министрдин гафаралди, и месэла икьрардин муькуь иштиракчийрихъ галазни веревирд ийида. “Муькуь иштиракчийрини икьрардин муддат артух хъувун патал виликамаз малумарнава. Сада-садахъ галаз алакъалу яз кар авунин къайда тайинарун лазим я”, - къейдна Новака.

22-23-июндиз Венада кьиле фидай гуьруьшдал муькуь уьлквейрини ОПЕК+ икьрар веревирдда. Алай йисан майдиз Британиядин ВР тешкилатди раижайвал, 2040-йисара къецепатан уьлквейриз мал ракъурунин жигьетдай Россия дуьньяда сифте жергедин энергоресурс яз амукьда.

Крым Россиядинди я лагьана

США-дин президент Дональд Трампа Канадада кьиле фейи G7 саммитда дуьньядин муькуь уьлквейрин регьберриз вичи Крым Россиядинди яз гьисабзава лагьана. Идакай Америкадин Buzzfeed чешмеди хабар гузва.

“Трампа Крымдин вири агьалияр урус чIалал рахазвайвиляй саммитдин иштиракчияр тир регьберриз анаг Россиядинди я лагьана”, - къейднава чешмедин малуматда.

Идалайни гъейри, Трампа Украина дуьньяда виридалайни гзаф коррупция авай уьлкве тирди лагьана. Чешмеди кхьизвайвал, ихьтин фикирар раижунихъ США-ди Крымдизни Украинадиз талукь яз чпин рафтарвилер дегишунин лишанар аваз хьунни мумкин я. Амма Америкадин регьбердин келимаяр зарафатдинбур яни, гьакъикъибур яни - идай чешмедивай кьил акъудиз хьанвач.

Кремлдин къейд

Россиядин пресс-секретарь Д.Пескова США-дин президент Д.Трампа Крым Россиядинди я лагьай BuzzFeed чешмедин малуматдал шак гъизва. Кремлдин векилдин гафар “Хабарар” РИА-ди раижнава.

“Тапан хабаррин кьадар гзаф я, баянарни гун герек жезвач, вучиз лагьайтIа а делилрин дуьзгуьнвал чаз чизвач. Гьелбетда, ихьтин хабаррин якъинвилин дережадин патахъайни чавай са затIни лугьуз жедач”, - малумарна Пескова.

Шаклу хабар пайда хьайидалай кьулухъ Лацу кIвалин пресс-секретарь Сара Сандерса къейд авурвал, адаз Трампа Крымдин гьакъиндай лагьанвай гафарикай гьич са хабарни авач.

Крым Россиядик 2014-йисуз референдумдин нетижайрал асаслу яз акатна. Киевди ва РагъакIидай патан уьлквейри референдумдин нетижаяр гьисаба кьунач.

Гъуьлягъди дишегьли туькьуьнна

Индонезиядин Сулавеси островда муьжуьд метрдин яргъивал алай чIехи гъуьлягъдин къеняй дишегьлидин жендек жагъана. Идан гьакъиндай Jakarta Post чешмеди хабар гузва.

Чкадин полициядин начальникди малумарайвал, 54 йисан яшда авай дишегьли Ва Тиба 14-июндин нянрихъ квахьна. Ам кIваливай са километрдин яргъа авай гьажибугъдайрин таладиз фенай. Дишегьли кIвализ хтун тавуникди пакадин йикъан экуьнахъ хизанди къалабулух къачуна. Тибадихъ къекъвез фейи адан вахаз фонарь, кIвачин къапар, чIехи чукIул ва маса гелер жагъана. И агьвалатрилай кьулухъ ада чкадин агьалийривай куьмек гун тIалабна. Са шумуд сятда къекъвейла, абуруз руфун уф турди хьиз дакIунвай чIехи питон акуна. Агьалийриз чIехи гъуьлягъдин къеняй квахьнавай дишегьлидин жендек жагъана.

2017-йисуз Индонезиядин агьалиди вичи ирид метрдин яргъивал алай питон текдиз кьейидакай ихтилатна. Адан гафаралди, гъуьлягъди рекьяй физвай кьве касдиз манийвал гузвай, гьавиляй ада абуруз куьмекун кьетIна. Текдиз гъуьлягъ рекьиз хьанатIани, хирер хьуникди агьали азарханадиз аватна.

Нубатдин ягъунар

США кьиле аваз са жерге уьлквейрин коалицияди Дайр-эз-Заур вилаятда Сириядин кьушунриз ягъунар кьуна. Идакай Сириядин SANA хабаррин агентстводи малумарна.

Чешмедин делилралди, женгерин гьерекатрикди са шумуд касдал хирер хьана, кьейибурни ава.

Пентагонди гуя и хабар тапанди я лагьана. “Им США-ди ва я коалицияди кьилиз акъудай женгинин гьужум туш”, - малумарна Америкадин военный тешкилатдин векил Эдриана “Хабарар” РИА-диз.

РикIел хкин, 14-апрелдиз США-ди, Великобританияди ва Франциядиди, гуя химиядин яракьар гьазурзавай ва хуьзвай чкаяр я лугьуз, Сириядин объектрал саналди гьужумнай.

РагъакIидай патан уьлквейри арадал атай гьаларин патахъай жавабдарвал Сириядин аскеррин хиве туна. Россиядин терефди химиядин яракь ишлемишунихъ галаз алакъалу яз раижзавай хабарар къалмакъал тун патал чукIурзавайбур яз гьисабзава.

Чин гьазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

понедельник, 25 июня

РГВК

06.45 «Заряжайся!»
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.00 «Заряжайся!»
08.10 Мультфильмы
08.30 «Живые истории»
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Четвертая высота»
11.00 Д/ф «Три грани холодного искусства»
12.05 «Парламентский вестник»
12.30 Время новостей Дагестана
12.50 «Вдохновение»
13.30 «Человек и право»
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Правое дело» 10 с.
16.10 Мультфильм
16.50 Х/ф «Бегущая по волнам»
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Дагестан туристический»
20.45 «Кунацкая»
21.25 «Учимся побеждать»
21.50 «История Дагестана в лицах» Лермонтов на Кавказе
23.20 «Глобальная сеть»
23.45 Д/с «Путешествие со вкусом»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на табасаранском языке «Мил»
01.35 Т/с «Правое дело» 11 с.
02.25 Х/ф «Мужские разборки»
04.20 Передача на табасаранском языке «Мил»
04.55 «Дагестан туристический»
05.15 Х/ф «Бегущая по волнам»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Время покажет. (16+).
15.50 Мужское/Женское. (16+).
16.40 ЧМ по футболу 2018. Сборная России - сборная Уругвая. Прямой эфир из Самары.
19.00 Пусть говорят. (16+).
20.00 Время.
20.40 ЧМ по футболу 2018. Сборная Испании - сборная Марокко. Прямой эфир из Калининграда.
23.00 Т/с "Садовое кольцо". (16+).
0.00 Т/с "Оттепель". (16+).
1.00 Познер. (16+).
2.10 Время покажет. (16+).
3.00 Новости.
3.05 Время покажет. (16+).

РОССИЯ 1

11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
18:00 За и против
18.25 Акценты. Аналитическая программа Ильмана Алипулатова
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
12.00 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
13.00 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
15.00 Т/с "Склифосовский".
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
19.00 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с "Чужие родные". (12+).
23.00 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
1.35 Т/с "Точки опоры". (16+).

НТВ

4.50 Подозреваются все.
5.25 Т/с "Я работаю в суде".
6.00,10.00 Сегодня.
6.05 Т/с "Я работаю в суде".
6.30 Деловое утро НТВ. (12+)
8.30 Т/с "Возвращение Мухтара". (16+).
10.25 Т/с "Возвращение Мухтара". (16+).
11.00 Т/с "Лесник. Своя земля". (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.20 ДНК. (16+).
18.15 Реакция.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
23.30 Итоги дня.
0.00 Поздняков. (16+).
0.10 Т/с "Стервы". (18+).
1.05 Место встречи. (16+).
3.00 Поедем, поедим!
3.55 Т/с "Дорожный патруль". (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
7.00 Д/ф "Понять. Простить"
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.30 Давай разведемся! (16+
11.30 Тест на отцовство.
12.30 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.35 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
14.05 Мелодрама "Белое платье". (16+).
16.05 Карусель. (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама "Путь к себе"
22.40 Т/с "Глухарь. Продолжение". "Банда". (16+).
23.40 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с "Глухарь. Продолжение". "Бег". (16+).
1.30 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
2.35 Мелодрама "Не женское дело". (16+).
4.40 Тест на отцовство. (16+).
5.40 6 кадров. (16+).
6.00 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.05 Детектив "Два долгих гудка в тумане".
9.45 Х/ф "Суета сует".
11.30,14.30,19.40 События
11.50 Постскриптум. (16+).
12.55 В центре событий.
13.55 10 самых... Завидные невесты. (16+).
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с "Мисс Марпл Агаты Кристи".
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с "Узнай меня, если сможешь". (12+).
20.00 Право голоса. (16+).
22.00 События.
22.30 Власть олинклюзив.
23.05 Без обмана. "Верните деньги!" (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.35 Д/ф "Кирилл Лавров. Рыцарь петербургского образа". (12+).
1.25 Д/ф "Три генерала - три судьбы". (12+).
2.15 Петровка, 38. (16+).
2.35 Х/ф "Искатели".
5.05 Естественный отбор.

ЗВЕЗДА

6.00 Легенды кино. В. Этуш.
6.50 Легенды кино. Ю. Никулин.
7.45,9.15 Т/с "1943", 1-4 с.
9.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с "1943", 1-4 с. (16+).
11.50,13.15 Т/с "1943", 5-8
13.00 Новости дня.
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с "1943", 5-8 с. (16+).
16.15 Д/с "Автомобили в погонах". Фильм 1 и 2.
18.00 Новости дня.
18.35 Д/с "Подводная война". "П-1" и "С-4". (12+).
20.10 Не факт!
20.40 Д/с "Загадки века с Сергеем Медведевым". "К-278. Нас учили бороться". (12+).
21.25 Д/с "Загадки века с Сергеем Медведевым".
23.00 Новости дня.
23.15 Х/ф "Подкидыш".
0.45 Х/ф "Веселые ребята".
2.35 Х/ф "Конец императора тайги".
4.20 Х/ф "Мировой парень".

вторник, 26 июня

РГВК

06.45 «Заряжайся!»
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильм
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Мужские разборки»
12.05 «Учимся побеждать»
12.50 «Дагестан туристический»
13.10 «История Дагестана в лицах» Лермонтов на Кавказе
13.45 «Кунацкая»
14.30,16.40 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Правое дело» 11
16.10 Мультфильм
16.50 Х/ф «Белая акация»
18.45 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Подробности»
20.50 «Герои мирного времени» Мурадис Алибиров
21.25 Проект «Поколение» «Алые паруса» Екатерины Касабовой
21.50 «Правовое поле»
23.20 «Угол зрения»
23.45 Д/с «Путешествие со вкусом»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
01.35 Т/с «Правое дело» 12 с.
02.20 Х/ф «Любовь после полудня»
04.15 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
04.50 «Правовое поле»
05.20 Х/ф «Белая акация»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Время покажет. (16+).
15.50 Мужское/Женское. (16+).
16.40 ЧМ по футболу 2018. Сборная Дании - сборная Франции. Прямой эфир из Москвы.
19.00 Пусть говорят. (16+).
20.00 Время.
20.40 ЧМ по футболу 2018. Сборная Нигерии - сборная Аргентины. Прямой эфир из Санкт-Петербурга.
23.00 Т/с "Садовое кольцо". (16+).
0.00 Т/с "Оттепель". (16+).
1.10 Время покажет. (16+).
3.00 Новости.
3.05 Время покажет. (16+).
3.55 Модный приговор.

РОССИЯ 1

09:00 «Гюлистан» (на азербайджанском языке)
11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
18:00 К чемпионату мира по боксу среди женщин
18.20 Планета Культура
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
12.00 Судьба человека с Б.Корчевниковым. (12+)
13.00 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
15.00 Т/с "Склифосовский".
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
19.00 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с "Чужие родные".
23.00 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
1.35 Т/с "Точки опоры". (16+).

НТВ

4.50 Подозреваются все.
5.25 Т/с "Я работаю в суде".
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с "Я работаю в суде".
6.30 Деловое утро НТВ. (12+).
8.30 Т/с "Возвращение Мухтара". (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с "Возвращение Мухтара". (16+).
11.00 Т/с "Лесник. Своя земля". (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.20 ДНК. (16+).
18.15 Реакция.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
23.30 Итоги дня.
0.00 Т/с "Стервы". (18+).
0.55 Место встречи. (16+).
2.50 Квартирный вопрос.
3.55 Т/с "Дорожный патруль". (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
7.00 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.40 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.45 Давай разведемся!
11.45 Тест на отцовство.
12.45 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.50 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
14.20 Мелодрама "Путь к себе"
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама "Совсем другая жизнь". (16+).
22.45 Т/с "Глухарь. Продолжение". "Салочки".
23.40 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с "Глухарь. Продолжение". "Фейерверк".
1.30 Д/ф "Понять. Простить"
2.35 Мелодрама "Не женское дело". (16+).
4.40 Тест на отцовство. (16+)
5.40 6 кадров. (16+).
6.00 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.05 Доктор И... (16+).
8.40 Х/ф "Дело было в Пенькове". (12+).
10.35 Д/ф "Рыцарь петербургского образа".
11.30,14.30,19.40 События
11.50 Т/с "Гранчестер".
13.40 Мой герой.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с "Мисс Марпл Агаты Кристи".
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с "Узнай меня, если сможешь". (12+).
20.00 Право голоса. (16+).
22.00 События.
22.30 Осторожно, мошенники!
23.05 Удар властью. Виктор Ющенко. (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.35 Свадьба и развод. В. Тихонов и Н.Мордюкова
1.25 Д/ф "Несостоявшиеся генсеки". (12+).
2.15 Петровка, 38. (16+).
2.30 Т/с "Мисс Марпл Агаты Кристи".
4.20 Мой герой.

ЗВЕЗДА

6.00 Легенды армии с Александром Маршалом.
7.45 Т/с "1943", 9-12 с. (16+).
9.00 Новости дня.
9.15 Т/с "1943", 9-12 с. (16+).
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с "1943", 9-12 с. (16+).
11.50 Т/с "1943", 13-16 с.
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с "1943", 13-16 с.
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с "1943", 13-16 с.
16.15 Д/с "Автомобили в погонах". Фильм 3 и 4.
18.00 Новости дня.
18.35 Д/с "Подводная война". "С-12" и "Л-24".
20.10 Не факт!
20.40 Улика из прошлого. М. Евдокимов. (16+).
21.25 Улика из прошлого". "Тайна перевала Дятлова
22.10 Улика из прошлого. Маяковский. (16+).
23.00 Новости дня.
23.15 Х/ф "Зайчик".
0.55 Х/ф "Она Вас любит".
2.35 Х/ф "Улица полна неожиданностей".

среда, 27 июня

РГВК

06.45 «Заряжайся!»
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.10 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильм
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Любовь после полудня»
11.30 Д/ф «Дыхание Армагеддона»
12.55 «Правовое поле»
13.30 «Герои мирного времени» Мурадис Алибиров
14.00 Проект «Поколение» «Алые паруса» Екатерины Касабовой
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Правое дело» 12
16.10 Мультфильм
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Еще не вечер»
18.45 Передача на даргинском языке
19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей. Махачкала
20.20 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный»
20.50 «Здоровье» в прямом эфире
21.40 «Столичный эрудит»
21.50 «Городская среда»
23.20 «Аутодафе»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на даргинском языке
01.35 Т/с «Правое дело» 13
02.20 Х/ф «Выпускник»
04.20 Передача на даргинском языке
04.55 «Городская среда»
05.20 Х/ф «Еще не вечер»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Время покажет. (16+).
15.50 Мужское/Женское. (16+).
16.40 ЧМ по футболу 2018. Сборная Южной Кореи - сборная Германии. Прямой эфир из Казани.
19.00 Пусть говорят. (16+).
20.00 Время.
20.40 ЧМ по футболу 2018. Сборная Сербии - сборная Бразилии. Прямой эфир из Москвы.
23.00 Т/с "Садовое кольцо". (16+).
0.00 Т/с "Оттепель". (16+).
1.10 Время покажет. (16+).
3.00 Новости.
3.05 Время покажет. (16+).
3.50 Модный приговор.

РОССИЯ 1

09:00 «Магудере» (на агульском языке)
11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
18:00 О спорт и мир
18.20 «Бункер»
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
12.00 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
13.00 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
15.00 Т/с "Склифосовский". (12+).
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
19.00 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с "Чужие родные". (12+).
23.00 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
1.35 Т/с "Точки опоры". (16+).

НТВ

4.50 Подозреваются все.
5.25 Т/с "Я работаю в суде".
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с "Я работаю в суде".
6.30 Деловое утро НТВ. (12+)
8.30 Т/с "Возвращение Мухтара". (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с "Возвращение Мухтара". (16+).
11.00 Т/с "Лесник. Своя земля". (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.20 ДНК. (16+).
18.15 Реакция.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
23.30 Итоги дня.
0.00 Т/с "Стервы". (18+).
0.55 Место встречи. (16+).
2.50 Дачный ответ.
3.55 Т/с "Дорожный патруль". (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
7.00 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.35 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.40 Давай разведемся!
11.40 Тест на отцовство.
12.40 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.45 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
14.15 Мелодрама "Совсем другая жизнь". (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама "Белая ворона". (16+).
22.40 Т/с "Глухарь. Продолжение". "Проверка".
23.40 6 кадров. (16+).
0.00 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с "Глухарь. Продолжение". "Палец". (16+).
1.25 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
2.30 Мелодрама "Не женское дело". (16+).
4.35 Тест на отцовство. (16+).
5.35 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Х/ф "Жизнь и удивительные приключения Робинзона Крузо".
9.50 Д/ф "Ирина Аллегрова. Моя жизнь - сцена".
11.30,14.30 События.
11.50 Т/с "Гранчестер". (Великобритания). (16+).
13.40 Мой герой. Андрей Максимов. (12+).
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с "Мисс Марпл Агаты Кристи"
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с "Узнай меня, если сможешь". (12+).
19.40,22.00 События.
20.00 Право голоса. (16+).
22.30 Линия защиты. (16+).
23.05 90-е. Березовский против Примакова.
0.00 События. 25-й час.
0.35 Прощание. Джуна.
1.25 Д/ф "Ловушка для Андропова". (12+).
2.15 Петровка, 38. (16+).
2.30 Т/с "Мисс Марпл Агаты Кристи".

ЗВЕЗДА

6.00 Легенды космоса. Герман Титов.
6.50 Легенды космоса". "Звездные войны.
7.45, 9.15,10.05 Т/с "Вчера закончилась война", 1-4 с. (16+).
9.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
11.50,13.15,14.05 Т/с "Вчера закончилась война", 5-8 с. (16+).
13.00 Новости дня.
14.00 Военные новости.
16.15 Д/с "Автомобили в погонах". Фильм 5 и 4.
18.00 Новости дня.
18.35 Д/с "Подводная война". "Щ-216" и "Щ-212". (12+).
20.10 Не факт!
20.40 Д/с "Секретная папка"
23.00 Новости дня.
23.15 Х/ф "Табачный капитан"
0.55 Х/ф "Большая семья".
3.00 Х/ф "Карьера Димы Горина".
5.00 Д/ф "Маршалы Сталина. А.Василевский".

четверг, 28 июня

РГВК

06.45 «Заряжайся!»
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на даргинском языке
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильм
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Проданный смех»
12.05 Д/ф «Звон косы»
12.50 «Здоровье»
13.45 «Столичный эрудит»
13.55 «Городская среда»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Правое дело» 13
16.10 Мультфильм
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Мольба»
18.05 Обзор газеты «Хlакьикьат»
18.20 «Живые истории»
18.45 Передача на аварском языке «Паданги гIамалги заманги»
19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей Махачкала
20.20 Д/ф « В Дагестане я нашла свое счастье»
21.20 «Вернисаж»
21.50 «Агросектор»
23.20 Д/с «Мир природы»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на аварском языке «Паданги гIамалги заманги»
01.35 Т/с «Правое дело» 14 с.
02.25 Х/ф «Место под солнцем»
04.30 Передача на аварском языке «Паданги гIамалги заманги»
05.10 «Вернисаж»
05.35 Х/ф «Мольба»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Время покажет. (16+).
15.50 Мужское/Женское. (16+).
16.40 ЧМ по футболу 2018. Сборная Японии - сборная Польши. Прямой эфир из Волгограда.
19.00 Пусть говорят. (16+).
20.00 Время.
20.40 ЧМ по футболу 2018. Сборная Англии - сборная Бельгии. Прямой эфир из Калининграда.
23.00 Т/с "Садовое кольцо". (16+).
0.00 Т/с "Оттепель". (16+).
1.10 Время покажет. (16+).
3.00 Новости.
3.05 Время покажет. (16+).
3.50 Модный приговор.

РОССИЯ 1

09:00 «Турчидаг» (на лакском языке)
11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
18:00 Док.фильм. «Видеопоэзия Горы»
18.10 Выездная студия. День молодежи
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
12.00 Судьба человека с Б. Корчевниковым. (12+).
13.00 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
15.00 Т/с "Склифосовский".
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
19.00 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с "Чужие родные".
23.00 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
1.35 Т/с "Точки опоры". (16+).

НТВ

4.50 Подозреваются все.
5.25 Т/с "Я работаю в суде".
6.00,10.00 Сегодня.
6.05 Т/с "Я работаю в суде".
6.30 Деловое утро НТВ. (12+)
8.30 Т/с "Возвращение Мухтара". (16+).
10.25 Т/с "Возвращение Мухтара". (16+).
11.00 Т/с "Лесник. Своя земля". (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.20 ДНК. (16+).
18.15 Реакция.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Морские дьяволы. Смерч судьбы".
23.30 Итоги дня.
0.00 Т/с "Стервы". (18+).
0.55 Место встречи. (16+).
2.55 НашПотребНадзор.
3.55 Т/с "Дорожный патруль". (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30,7.30 6 кадров. (16+).
7.00 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
7.40 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.45 Давай разведемся! (16+)
11.45 Тест на отцовство.
12.45 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.50 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
14.20 Мелодрама "Белая ворона". (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама "В полдень на пристани". (16+)
22.40 Т/с "Глухарь. Продолжение". "ППС". (16+).
23.35 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с "Глухарь. Продолжение". "Стычка". (16+).
1.25 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
2.30 Мелодрама "Не женское дело". (16+).
4.35 Тест на отцовство. (16+).
5.35 6 кадров. (16+).
6.00 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Доктор И... (16+).
8.40 Детектив "Сувенир для прокурора". (12+).
10.30 Д/ф
11.30,14.30 События.
11.50 Т/с "Гранчестер". (Великобритания). (16+).
13.40,4.25 Мой герой. Роза Рымбаева. (12+).
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с "Мисс Марпл Агаты Кристи".
17.00 Естественный отбор.
17.55 Т/с "Узнай меня, если сможешь". (12+).
19.40,22.00 События.
20.00 Право голоса. (16+).
22.30 10 самых... Жестокие нападения на звезд.
23.05 Д/ф "Вторая семья: Жизнь на разрыв".
0.00 События. 25-й час.
0.35 Д/ф "Римма и Леонид Марковы. На весах судьбы"
1.25 Д/ф "Март 85-го. Как Горбачев пришел к власти"
2.20 Петровка, 38. (16+).
2.35 Т/с "Мисс Марпл Агаты Кристи".

ЗВЕЗДА

6.00 Последний день. А. Лебедь. (12+).
6.50 Последний день. М. Магомаев. (12+).
7.45,9.15,10.05, Т/с "Вчера закончилась война", 9-12 с. (16+).
9.00,13.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
11.50,13.15,14.05 Т/с "Вчера закончилась война", 13-16 с.
14.00 Военные новости.
16.15 Д/ф "Остров Гогланд. Война на холодных островах". (12+).
18.00 Новости дня.
18.35 Д/с "Подводная война". "С-9" и "Д-2". (12+).
20.10 Не факт!
20.40 Код доступа. Джон Перкинс. (12+).
21.25 Код доступа. Саддам Хусейн. (12+).
22.10 Код доступа". "Ангела Меркель. Секрет ее власти. (12+).
23.00 Новости дня.
23.15 Х/ф "Чужая родня".

пятница, 29 июня

РГВК

06.45 «Заряжайся!»
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на аварском языке
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильмы
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Х/ф «Место под солнцем»
11.10 Д/ф «Возвращение Паранга»
11.25 «Пятничная проповедь»
11.55 «Агросектор»
12.50 Д/ф « В Дагестане я нашла свое счастье»
13.55 «Вернисаж»
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Правое дело» 14
16.10 Мультфильм
16.50 Х/ф «Василиса Прекрасная»
18.30 Обзор газеты «Дагестанская правда»
18.45 Передача на кумыкском языке
19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Подробности»
20.50 «На виду. Спорт»
21.30 «Молодежный микс»
21.55 Репортаж с Международного съезда ботаников-билогов
23.20 Сессия НС РД
00.30 Время новостей Дагестана
01.00,04.25 Передача на кумыкском языке
01.35 Т/с «Правое дело» 15
02.25Х/ф «Снега Килиманджаро»
05.00 Репортаж с Международного съезда ботаников-билогов
05.25 "Молодежный микс"

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 Телеигра "Поле чудес". (12+).
20.00 Время.
20.40 Три аккорда. (12+).
22.35 Т/с "Садовое кольцо".
23.35 Т/с "Оттепель". (16+).
0.40 Городские пижоны". "Дэвид Боуи. (12+).
1.50 Х/ф "Харлей Дэвидсон и Ковбой Мальборо". (16+).
3.40 Комедия "Человек в красном ботинке".

РОССИЯ 1

11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
18:00 Репортаж с сессии НС РД
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
12.00 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
13.00 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
15.00 Т/с "Склифосовский". (12+).
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
19.00 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Юморина. (12+).
23.50 Х/ф "Одинокие сердца". (12+).

НТВ

4.50 Подозреваются все.
5.25 Т/с "Я работаю в суде".
6.00,10.00,13.00 Сегодня.
6.05 Т/с "Я работаю в суде".
6.30 Деловое утро НТВ. (12+)
8.30 Т/с "Возвращение Мухтара". (16+).
10.25 Т/с "Возвращение Мухтара". (16+).
11.00 Т/с "Лесник. Своя земля". (16+).
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.20 ДНК. (16+).
18.15 ЧП. Расследование.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Морские дьяволы. Смерч судьбы".
23.40 Захар Прилепин. Уроки русского. (12+).
0.10 Т/с "Стервы". (18+).
1.05 Мы и наука. Наука и мы
2.05 Место встречи. (16+).
4.00 Т/с "Дорожный патруль". (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
7.00 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.40 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.45 Давай разведемся! (16+)
11.45 Тест на отцовство.
12.45 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.50 Д/ф "Понять. Простить"
14.20 Мелодрама "В полдень на пристани".
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама "Прошу поверить мне на слово"
23.05 Т/с "Глухарь. Продолжение". "Дыра". (16+).
0.00 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с "Глухарь. Продолжение". "Начальник следственного отдела".
1.30 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
2.05 Х/ф "Красавица и чудовище"
6.00 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Д/ф "Евгений Евстигнеев. Мужчины не плачут". (12+).
9.05 Т/с "Судебная колонка". (12+).
11.30 События.
11.50 Т/с "Судебная колонка". (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с "Судебная колонка". (12+).
16.35 Х/ф "Тайна двух океанов". (12+).
19.30 В центре событий.
20.40 Красный проект. (16+)
22.00 События.
22.30 Обложка. Большая красота. (16+).
23.05 Д/ф "Политтехнолог Ванга". (16+).
23.55 Д/ф "Игорь Старыгин. Последняя дуэль".
0.55 Х/ф "Горбун". (Франция - Италия).
3.00 Петровка, 38. (16+).
3.15 Х/ф "От зари до зари".

ЗВЕЗДА

6.10 Т/с "Страсти по Чапаю", 1-5 с. (16+).
9.00,13.00 Новости дня.
9.15 Т/с "Страсти по Чапаю", 1-5 с. (16+).
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с "Страсти по Чапаю", 1-5 с. (16+).
12.10 Т/с "Страсти по Чапаю", 6-10 с. (16+).
13.15 Т/с "Страсти по Чапаю", 6-10 с. (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с "Страсти по Чапаю", 6-10 с. (16+).
18.00 Новости дня.
18.35 Т/с "Страсти по Чапаю", 11 и 12 с. (16+).
20.45 Т/с "Снайпер. Оружие возмездия", 1-4 с.
23.00 Новости дня.
23.15 Т/с "Снайпер. Оружие возмездия", 1-4 с.
0.30 Х/ф "Единственная дорога". (12+).
2.25 Х/ф "Семь часов до гибели".
3.50 Х/ф "Я служу на границе".

суббота, 30 июня

РГВК

07.00,08.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на кумыкском языке
08.00 Мультфильмы
08.55 Х/ф «Рыжик»
10.50 Репортаж с Международного съезда ботаников-билогов
11.20 «Мой малыш»
11.50 Совместный концерт ансамблей танца «Лезгинка» и «Донбасс»
13.50 Х/ф «Волшебный голос Джельсомино»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 «Дежурная часть»
17.05 Дагестанское кино. Х/ф «Адам и Хева»
18.15 «Глянец»
18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.50 «Дежурная часть»
20.00 «Парламентский вестник»
20.20 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
20.45 «Первая студия»
21.30 «Полифония»
23.00 Х/ф «Близнецы»
01.00 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
01.35 «Мой малыш»
02.00 Х/ф «Есения»
04.10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
04.45 «Полифония»
05.45 Дагестанское кино. Х/ф «Адам и Хева»

ПЕРВЫЙ

5.20 Х/ф Фантазия белых ночей
6.00,10.00,12.00 Новости
6.10 Х/ф "Фантазия белых ночей". (12+).
7.40 Играй, гармонь любимая!
8.25 М/с "Смешарики. Новые приключения".
8.40 Умницы и умники. (12+).
9.45 Слово пастыря.
10.15 Неслужебный роман Людмилы Ивановой.
11.10 Теория заговора.
12.15 Виталий Соломин..."И вагон любви нерастраченной!" (12+).
13.10 Х/ф "Женщины". (12+)
15.10 Вместе с дельфинами
17.00 Кто хочет стать миллионером?
18.00 Новости.
18.15 Сегодня вечером.
20.00 Время.
20.40 ЧМ по футболу 2018. 1/8 финала.
23.00 Т/с "Садовое кольцо".
0.00 Т/с "Оттепель". (16+).
1.20 Комедия "Другая женщина". (18+).

РОССИЯ 1

08.05 Сатирический мюзикл по мотивам «Дюймовочка» сказки Г.Андерсона
11:20 Местное время. Вести-Дагестан
4.45 Т/с "Срочно в номер! На службе закона".
6.35 М/с "Маша и медведь".
7.10 Живые истории.
9.00 По секрету всему свету.
9.20 Сто к одному.
10.10 Пятеро на одного.
11.00 Вести.
11.40 Смеяться разрешается.
12.55 Х/ф "Пластмассовая королева". (12+).
16.45 Футбол. ЧМ-2018. 1/8 финала.
19.00 Привет, Андрей! (12+).
20.00 Вести в субботу.
21.00 Х/ф "Просто роман". (12+).
1.00 Х/ф "Сердце без замка". (12+).
3.15 Т/с "Личное дело".

НТВ

5.00 ЧП. Расследование.
5.40 Звезды сошлись. (16+).
7.25 Смотр.
8.00 Сегодня.
8.20 Их нравы.
8.40 Готовим с А. Зиминым.
9.15 Кто в доме хозяин? (16+).
10.00 Сегодня.
10.20 Главная дорога. (16+).
11.00 Еда живая и мертвая.
12.00 Квартирный вопрос.
13.05 Поедем, поедим!
14.00 Жди меня. (12+).
15.05 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Однажды... (16+).
17.00 Секрет на миллион. Бедрос Киркоров. (16+).
19.00 Центральное телевидение.
20.00 Детектив "Пляж. Жаркий сезон". (12+).
23.55 Международная пилорама. (18+).
0.55 Квартирник НТВ у Маргулиса. (16+).
1.55 Х/ф "Гость". (16+).
4.00 Т/с "Дорожный патруль". (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.40 Мелодрама "Поющие в терновнике". (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Т/с "Великолепный век", 1 и 2 с. (Турция). (16+).
22.40 Д/с "Москвички". (16+).
23.40 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама "Джейн Эйр". (16+).
2.35 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
4.35 Д/с "Я его убила". (16+).
5.35 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
6.25 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.30 Марш-бросок. (12+).
5.55 Х/ф "Жизнь и удивительные приключения Робинзона Крузо".
7.45 Православная энциклопедия.
8.15 Х/ф "Приключения желтого чемоданчика".
9.35 Х/ф "Тайна двух океанов"
11.30,14.30 События.
11.45 Х/ф "Тайна двух океанов". (12+).
12.50 Х/ф "Виолетта из Атамановки". (12+).
14.45 Х/ф "Виолетта из Атамановки". (12+).
17.00 Х/ф "Женщина его мечты". (12+).
21.00 Постскриптум.
22.10 Красный проект. (16+)
23.30 События.
23.40 Право голоса.
3.20 Власть олинклюзив.
3.55 90-е. Березовский против Примакова. (16+).
4.40 Удар властью. Виктор Ющенко. (16+).
5.25 Д/ф "Политтехнолог Ванга". (16+).

ЗВЕЗДА

5.25 Х/ф "Родная кровь".
7.10 Х/ф "Шофер поневоле"
9.00 Новости дня.
9.15 Легенды цирка с Эдгардом Запашным.
9.40 Не факт!
10.10 Легенды спорта. Эдуард Стрельцов.
10.45 Х/ф "Ошибка резидента". (12+).
13.00 Новости дня.
13.15 Х/ф "Ошибка резидента". (12+).
13.50 Х/ф "Судьба резидента". (12+).
17.05 Х/ф "Возвращение резидента". (12+).
18.00 Новости дня.
18.25 Х/ф "Возвращение резидента". (12+).
20.15 Х/ф "Конец операции "Резидент". (12+).
23.00 Новости дня.
23.20 Х/ф "Следы на снегу".
0.55 Х/ф "Единственная..."
2.50 Х/ф "Я тебя никогда не забуду".
4.35 Д/ф "Юрий Гагарин. Первый из первых".

воскресенье, 1 июля

РГВК

07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
07.55 «Мой малыш»
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 Х/ф «Близнецы»
10.15 «Полифония»
11.15 «Правовое поле»
11.55 «Живые истории»
12.20 «Вернисаж»
12.45 «Молодежный микс»
13.05 «Глянец»
13.30 «Городская среда»
14.00 «Дагестан туристический»
14.20 Х/ф «Безымянная звезда»
16.50 «Агросектор»
17.20 «Человек и право»
18.45 «Учимся побеждать»
19.05 «Годекан»
19.30 Время новостей Дагестана. Итоги
20.20 Моноспектакль «Путешествие в Арзрум»
21.55 «Вдохновение»
22.30 Время новостей Дагестана. Итоги
23.25 «Парламентский вестник»
23.50 Х/ф «Легкая жизнь»
01.30 «Годекан»
01.50 Х/ф «Приключения Одиссея»
03.35 «Человек и право»
04.35 Х/ф «Безымянная звезда»

ПЕРВЫЙ

5.20 Х/ф Фантазия белых ночей
6.00,10.00,12.00 Новости
6.10 Х/ф "Фантазия белых ночей". (12+).
7.30 М/с "Смешарики".
7.45 Часовой.
8.15 Здоровье.
9.20 Телеигра "Угадай мелодию".
10.15 "С тобой и без тебя.
11.15 Честное слово с Юрием Николаевым. (16+).
12.15 Анастасия Вертинская. "Бегущая по волнам
13.10 Х/ф Человек-амфибия
15.00 Михаил Козаков. "Разве я не гениален?! (12+).
15.55 Большие гонки. (16+).
17.15 Кто хочет стать миллионером?
18.10 Звезды под гипнозом.
20.00 Время.
20.40 ЧМ по футболу 2018. 1/8 финала.
23.00 Музыкальная премия "Жара". (16+).

РОССИЯ 1

4.55 Т/с "Срочно в номер! На службе закона".
6.45 Сам себе режиссер.
7.35 Смехопанорама.
8.05 Утренняя почта.
08:45 Местное время. Вести-недели.
9.25 Сто к одному.
10.10 Когда все дома с Тимуром Кизяковым.
11.00 Вести.
11.20 Смеяться разрешается
12.35 Х/ф "Никому не говори". (12+).
16.45 Футбол. ЧМ-2018. 1/8 финала.
19.00 Вести недели.
21.30 Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
0.30 Дежурный по стране. М. Жванецкий.
1.30 Т/с "Право на правду"
3.25 Смехопанорама.

НТВ

4.55 Х/ф "Свой среди чужих, чужой среди своих".
6.55 Центральное телевидение. (16+).
8.00,10.00 Сегодня.
8.20 Их нравы.
8.45 Устами младенца.
9.25 Едим дома.
10.20 Первая передача.
11.00 Чудо техники. (12+).
11.50 Дачный ответ.
13.00 НашПотребНадзор.
14.00 У нас выигрывают!
15.05 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Следствие вели... (16+)
18.00 Новый русские сенсации. (16+).
19.00 Итоги недели.
20.10 Детектив "Пляж. Жаркий сезон". (12+).
0.20 Детектив "Медвежья хватка". (16+).
4.00 Т/с "Дорожный патруль". (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.45 Мелодрама "Безотцовщина". (16+).
9.35 Комедия "Ограбление по-женски". (Украина).
13.20 Мелодрама "Прошу поверить мне на слово". (16+).
17.30 Свой дом. (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Т/с "Великолепный век", 1 и 2 с. (Турция).
22.55 Д/с "Москвички".
23.55 6 кадров. (16+).
0.00 6 кадров. (16+).
0.30 Комедия "Римские каникулы". (США). (16+).
2.50 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
4.20 Д/с "Я его убила". (16+).
5.20 6 кадров.
5.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.10 Х/ф "Ссора в Лукашах".
8.00 Фактор жизни. (12+).
8.30 Короли эпизода. Борислав Брондуков. (12+).
9.20 Х/ф "Горбун".
11.30,0.10 События.
11.45 Д/ф "Игорь Старыгин. Последняя дуэль".
12.40 Х/ф "Секрет неприступной красавицы".
14.30 Московская неделя.
15.00 Хроники московского быта. Когда женщина пьет
15.55 90-е. Граждане барыги!
16.40 Прощание. Владислав Листьев. (16+).
17.35 Х/ф "Больше, чем врач". (12+).
21.25 Детектив "Коготь из Мавритании". (12+).
0.30 Детектив "Коготь из Мавритании". (12+).
1.20 Петровка, 38. (16+).
1.30 Х/ф "Джинн". (12+).
5.10 Д/ф "Вторая семья: Жизнь на разрыв". (12+).

ЗВЕЗДА

5.20 Х/ф "Осторожно, бабушка!"
7.00 Х/ф "Застава в горах". (12+).
9.00 Новости дня.
9.15 Военная приемка.
11.50 Х/ф "Львиная доля". (12+).
13.00 Новости дня.
13.15 Х/ф "Львиная доля". (12+).
14.20 Т/с "Снайпер. Оружие возмездия", 1-4 с. (16+).
18.00 Новости дня.
18.25 Д/с "Неизвестная война. Великая Отечественная". Фильм 1-7. (12+).
1.20 Т/с "Улики", 1-5 с. (16+).

КУЛЬТУРА с 24 июня по 1 июля

ПОНЕДЕЛЬНИК

6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00 Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком... Москва бронзовая.
7.35 Д/с "Эффект бабочки".
8.05 Х/ф "Свинарка и пастух".
9.30 Д/ф "Знамя и оркестр, вперед!.."
10.15 Наблюдатель.
11.15 Т/с "Люди и дельфины". Фильм 1.
12.25 Д/ф "Аттракционы Ю.Дурова"
12.55 Жизнь замечательных идей. "А все-таки она вертится?"
13.25 Х/ф "Поздняя встреча".
14.45 Цвет времени. В. Серов.
15.10 Пряничный домик. "Серьги и колты".
15.35 Д/ф "Сила мозга".
17.15 Берлинский филармонический оркестр на фестивалях Европы
18.00 Д/с "Запечатленное время". "Когда наступает вечер".
18.25 Агора.
19.30,23.15 Новости культуры.
19.45 Главная роль.
20.05 Абсолютный слух.
20.45 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Д/ф "
21.15 Т/с "Люди и дельфины". Фильм 1
22.20 Т/с "Следователь Тихонов"
23.35 Д/ф "Сила мозга".
0.35 Д/с "Запечатленное время".

ВТОРНИК

6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00 Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком... Москва серебряная.
7.35 Отечество и судьбы. Бенуа, ч. 1.
8.10 Т/с "Следователь Тихонов", 17 с
9.00 Исторические путешествия.
9.25 Д/ф
9.40 Главная роль.
10.15 Наблюдатель.
11.15 Т/с "Люди и дельфины". Фильм 2
12.35 Д/ф
12.50 Жизнь замечательных идей. "Охотники за планетами".
13.15 Телеспектакль "Кабачок 13 стульев".
14.15 Абсолютный слух.
15.10 Пряничный домик. "Все дело в пуговице".
15.40 Д/ф "Сила мозга".
16.35 Больше, чем любовь.
17.15 Берлинский филармонический оркестр на фестивалях Европы
18.10 Д/с "Запечатленное время".
18.35 2 Верник 2.
19.30,23.15 Новости культуры.
19.45 Главная роль.
20.05 Абсолютный слух.
20.45 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с "Люди и дельфины". Фильм 2
22.20 Т/с "Следователь Тихонов", 18
23.35 Д/ф "Сила мозга".

СРЕДА

6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00 Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком... Москва деревянная.
7.35 Отечество и судьбы. Бенуа, ч. 2.
8.10 Т/с "Следователь Тихонов", 18 с.
9.00 Исторические путешествия
9.25 Д/ф
9.40 Главная роль.
10.15 Наблюдатель.
11.15 Т/с "Люди и дельфины". Фильм 3
12.15 Д/ф "Мстерские голландцы".
12.25 Д/ф "Захват".
12.55 Жизнь замечательных идей.
13.25 Телетеатр. Классика. Сергей Евлахишвили на ТВ.
14.15 Абсолютный слух.
15.10 Пряничный домик.
15.40 Д/ф "Дом, который построил атом"
16.35 Больше, чем любовь.
17.15 Берлинский филармонический оркестр на фестивалях Европы
18.10 Д/с "Запечатленное время".
18.35 Белая студия. Е. Миронов.
19.15 Цвет времени. Г. Климт. "Золотая Адель".
19.30,23.15 Новости культуры.
19.45 Главная роль.
20.05 Абсолютный слух.
20.45 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Д/ф "Бру-на-Бойн. Могильные курганы в излучине реки".
21.15 Т/с "Люди и дельфины". Фильм 3
22.20 Т/с "Следователь Тихонов", 19 с
23.35 Д/ф Дом который построил атом

ЧЕТВЕРГ

6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00 Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком... Москва грузинская.
7.35 Отечество и судьбы.
8.00 Новости культуры.
8.10 Т/с "Следователь Тихонов", 19 с
9.00 Исторические путешествия
9.25 Д/ф
9.40 Главная роль.
10.15 Наблюдатель.
11.15 Т/с "Люди и дельфины". Фильм 3
12.25 Д/ф "Неоконченное ЧП".
12.55 Жизнь замечательных идей.
13.25 Телетеатр. Классика.
14.15 Абсолютный слух.
15.10 Пряничный домик. "Песнь сэсэна"
15.40 Д/ф "Солнечные суперштормы"
16.35 Больше, чем любовь.
17.15 Берлинский филармонический оркестр на фестивалях Европы
17.55 Д/ф "Йеллоустоунский заповедник.
18.10 Д/с "Запечатленное время". "Загадки Зарядья".
18.35 Ближний круг Владимира Грамматикова.
19.30,23.15 Новости культуры.
19.45 Главная роль.
20.05 Абсолютный слух.
20.45 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Д/ф
21.15 Т/с "Люди и дельфины".
22.20 Т/с "Следователь Тихонов", 20
23.05 Д/ф "Иоганн Кеплер".

ПЯТНИЦА

6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00 Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком. Москва новомосковская
7.35 Отечество и судьбы. Ермоловы.
8.10 Т/с "Следователь Тихонов", 20 с
9.00 Исторические путешествия
9.25 Д/ф "Ваттовое море. Зеркало небес". (Германия).
9.40 Главная роль.
10.15 Х/ф "Клоун".
12.45 Д/ф "Шарль Кулон".
12.55 Жизнь замечательных идей.
13.25 Телетеатр. Классика.
14.15 Абсолютный слух.
15.10 Х/ф "Голубой экспресс".
16.20 Больше, чем любовь.
17.00 Д/ф
17.15 Берлинский филармонический оркестр на фестивалях Европы
18.10 Д/с "Запечатленное время".
18.35 Энигма. Эвелин Гленни.
19.20 Д/ф "Арман Жан дю Плесси де Ришелье". (Украина).
19.30 Новости культуры.
19.45 Искатели. "Дракон Голубых озер"
20.30 Х/ф "Мост Ватерлоо". (США).
22.20 Линия жизни. Д. Шпаро.
23.20 Новости культуры.
23.40 Х/ф "Зимы не будет". (18+).
1.05 Жак Лусье. Сольный концерт в Кельне.
1.50 Искатели. "Дракон Голубых озер".

СУББОТА

6.30 Библейский сюжет.
7.05 Х/ф "Цирк зажигает огни".
8.20 М/ф "Снежная королева".
9.20 Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым.
9.50 Х/ф "Мост Ватерлоо". (США).
11.35 Д/ф "История обезьяны по имени Канель". (Франция).
12.25 Д/с "Мифы Древней Греции". "Тартар. Проклятые богами".
12.55 Наших песен удивительная жизнь.
13.45 Х/ф "Инспектор Гулл".
16.05 Большой балет-2016.
18.10 Д/с "История моды". "Свобода в одежде".
19.05 Х/ф "Всем - спасибо!.."
20.40 Д/ф "Федерико Феллини и Джульетта Мазина". (Великобритания).
21.25 Х/ф "Королевская свадьба". (США).
23.00 Д/ф "Queen. Дни нашей жизни". (Великобритания). (18+).
1.00 Д/ф "История обезьяны по имени Канель". (Франция).
1.55 По следам тайны. "Когда на Земле правили боги".
2.40 М/ф "Рыцарский роман".

ВОСКРЕСЕНЬЕ

6.30 Х/ф "Клоун".
9.00 М/ф "Ну, погоди!"
10.10 Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым.
10.40 Х/ф "Всем - спасибо!.."
12.15 Д/ф "Утреннее сияние". "Норвегия. Долгое утро после полярной ночи", 1 с.
13.05 Письма из провинции. Сургут.
13.35 Государственный академический русский народный хор имени М.Е. Пятницкого.
14.55 Х/ф "Королевская свадьба". (США).
16.30 Пешком... Москва торговая.
17.00 По следам тайны. "Когда на Земле правили боги".
17.45 Д/ф "Музыка воды островов Вануату".
18.35 Романтика романса. Песни Кирилла Молчанова.
19.30 Новости культуры.
20.10 Х/ф "Настя".
21.40 Опера "Паяцы". (18+).
23.10 Х/ф "Инспектор Гулл".
1.30 Д/ф "Утреннее сияние". "Норвегия. Долгое утро после полярной ночи", 1 с.
2.20 М/ф: "Шпионские страсти", "Жил-был пес".

РАДИО

ИСЛЕН, 25-ИЮНЬ
12.10 «Дагъустан». Хабарар
12.35 «Хважамжам».

САЛАСА, 26-ИЮНЬ
12.10 «Дагъустан». Хабарар
12.30 "Карчи Дагъустан".

АРБЕ, 27-ИЮНЬ
12.10 «Дагъустан». Хабарар
12.30 «Девирар».

ХЕМИС, 28-ИЮНЬ
12.10 «Дагъустан». Хабарар. Газетдин обзор
12.30 «Вахт ва жегьилар».

ЖУЬМЯ, 29-ИЮНЬ
12.10 «Дагъустан». Хабарар
12.30 «Исламдин сес».

КИШ, 30-ИЮНЬ
10.43 «Гьафтедин нетижаяр»
10.50 Концерт.

ГЬЯД, 1-ИЮЛЬ
10.43 «Кард». Аялар патал программа

Программа гьазурайди - Насима ВЕЛИБЕГОВА

“Анжи” къугъвада

Премьер-лигадин къведай сезонда Пермдин "Амкардин чкадал Махачкъаладин "Анжи" къугъвада.

Виликрай Россиядин футболдин союздин лицензия къачур "Амкардивай" премьер-лигада иштиракун патал чпин финансриз талукь месэлаяр гьялиз хьанач.

РикIел хкин, алатай сезондин нетижайрай "Анжи" чемпионатдин 14-чкадал алай ва къведай сезонда къугъунин мумкинвал гузвай матчра Красноярскдин "Енисейдиз" кумукьнай.

12 къизил

Каспийскда Али Алиеван тIварунихъ галай спортдин ва жегьилрин комплексда Мегьамед-Салам Умаханован экуь къаматдиз бахшна боксдай кьиле фейи международный нубатдин турнир акьалтIна.

Турнирда виридалайни гзаф медалар Россиядин боксёрри къазанмишна. Абур 12 къизилдин, 7 гимишдин, 19 буьруьнждин медалрин сагьибар хьана. Амай медалар Индиядиз (1-2-4), Азербайжандиз (0-0-4), Узбекистандиз (1-1-0), Щвециядиз (1-0-1), Къиргъизистандиз (0-2-0), Эстониядиз (0-1-0), Латвиядиз (0-1-0), Эрменистандиз (0-1-0), Къазахстандиз (0-0-1) хутахна.

Къизил Александр Кулешова (51 кг, Россия), Людмила Воронцовади (57 кг, Россия), Наталья Шадринади (60 кг, Россия), Наталия Сычуговади (69 кг, Россия), Савеета (75 кг, Индия), Эдмонд Худояна (49 кг, Россия), Ахтем Закирова (52 кг, Россия), Абдулгьай Шарагьматова (56 кг, Узбекистан), Надырхан Загьидова (60 кг, Россия), Дмитрий Зубкоди (64 кг, Россия), Вадим Мусаева (69 кг, Россия), Тамерлан Къазиева (75 кг, Россия), Мурад Рабаданова (81 кг, Россия), Александр Бвамбаледи (91 кг, Швеция), Мегьамед Омарова (+91 кг, Россия) къачуна.

КьетIен акъажунар

Махачкъалада Россиядин йикъаз ва Ураза-Байрам суварриз талукь яз "Старты надежды" тIвар алай спортдин фестиваль кьиле фена. Адан тешкилатчияр республикадин ДЮСШ, иштиракчиярни 1,5 агъзурдилай гзаф аяларни абурун диде-бубаяр тир.

Са шумуд майдандал футболдай, теннисболдай ва бамперболдай мини-турнирар, аниматоррин иштиракчвални аваз шоу кьиле фена. Фестивалдин эхирдай цавуз еке шар ахъайна. Гьар са касдихъ ана акьахна цавай республикадин меркездиз килигдай мумкинвал авай.

Фестивалдин гъалибчийрин арада неинки футболистар, гьакI боксерар, каратистар, тхэквондистар, шахматистар авай. Республикадин ДЮСШ-да боксдай старший тренер Мегьамедрасул Ильдарова диде-бубайрин комитетдин патай спортдин школадин директор Александр Маркароваз чухсагъулдин чар гана.

Болгариядай медалар

Паратхэквондодай Балгарияда кьиле фейи Европадин чемпионатда иштиракай дагъустанвияр Махачкъаладин аэропортуна шад гьалара къаршиламишна. Россиядин хкягъай командадик кваз чи дагъустанвийри 1 къизилдин, 2 гимишдин, 2 буьруьнждин медалар къазанмишна.

Европадин чемпионвилин тIвар къачур Зайнутдин Атаев, ва сифтегьан чкаяр кьур Мегьамедзагьир Исландибиров, Къадибагома Омаров, Алиасгьаб Рамазанов, Амир Рекалаев Махачкъаладин аэропортуна республикада физический культурадин ва спортдин министерстводин, регионда паратхэквондодин федерациядин векилри, мукьва-кьилийри ва дустари къаршиламишна.

Къейд ийин, Дагъустанвийрин медалар себеб яз Россиядин хкягъай команда турнирдин командайрин арада 1-чкадал хьана.

Гь

“Гуманитарно-педагогический колледж”

Гуманитарно-педагогический колледж объявляет набор на 2018-2019 учебный год

ПОУ “Гуманитарно-педагогический колледж” входит в пятерку лучших профессиональных образовательных организаций Дагестана, является лауреатом Всероссийского конкурса “Лучшие колледжи России” и осуществляет подготовку специалистов со средним профессиональным образованием для общеобразовательных школ, предприятий, организаций и учреждений.

ОСОБЕННОСТИ КОЛЛЕДЖА

- *раздельное обучение юношей и девушек;*
- *преподавание основ и культуры религии;*
- *высокий уровень воспитательной работы;*
- *адаптация программ уровню знаний студентов;*
- *исключение коррупции, объективная оценка знаний.*

В колледже особое внимание уделяется развитию у студентов положительных духовных и нравственных качеств, воспитанию высокой культуры поведения, умению адаптироваться к условиям современной жизни. В колледже работают высокопрофессиональные специалисты, беззаветно преданные своей профессии. Колледж располагает спортивным, актовым, читальным залами, библиотекой, столовой, компьютерными классами, молельными комнатами. Учебный процесс сопровождается современными техническими средствами обучения.

СПЕЦИАЛЬНОСТИ:

44.02.02 ПРЕПОДАВАНИЕ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ
Квалификация выпускника: *Учитель начальных классов*
Срок обучения: по очной форме: на базе 9 кл. - 3 г. 10 мес., 11кл. - 2 г. 10 мес.,
по заочной форме: 9 кл. - 5 лет, 10 мес, на базе 11 кл. - 3 г. 10 мес.

44.02.01 ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
Квалификация выпускника: *Воспитатель детей дошкольного возраста*
Срок обучения: по очной форме: на базе 9 кл. - 3 г. 10 мес., 11кл. -2 г. 10 мес.,
по заочной форме: 11кл. -3 г.10мес., 9 кл. -5 лет.10мес.

39.02.01 СОЦИАЛЬНАЯ РАБОТА
Квалификация выпускника: *специалист по социальной работе*
Срок обучения: по очной форме: на базе 9 кл. - 2 г. 10 мес.,11 кл. - 1 г. 10 мес.
по заочной форме: на базе 9 кл. - 4 г. 10 мес.,11 кл. - 2 г. 10 мес.

38.02.01 ЭКОНОМИКА И БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ (по отраслям)
Квалификация выпускника: *Бухгалтер*
Срок обучения: по очной форме: на базе 9 кл. - 2 г. 10 мес.,11 кл. - 1 г. 10 мес.
по заочной форме: на базе 9 кл. - 4 г. 10 мес.,11 кл. - 2 г. 10 мес.

09.02.07 ИНФОРМАЦИОННЫЕ СИСТЕМЫ И ПРОГРАММИРОВАНИЕ
Квалификация выпускника: *специалист по информационным системам*
Срок обучения: по очной форме: на базе 9 кл.- 3 г. 10 мес., 11 кл. - 2 г. 10 мес.

54.02.01 ДИЗАЙН (по отраслям)
Квалификация выпускника: *Дизайнер*
Срок обучения: по очной форме: на базе - 9 кл. - 3 г. 10 мес., 11 кл. - 2 г. 10 мес.

ПРИЕМ ДОКУМЕНТОВ:
- на очное отделение - с **10 июня** по **15 сентября**,
- на заочное отделение - с **10 июня** по **30 сентября**.
Адрес приемной комиссии: РД, г. Махачкала, ул. Аскерханова, 13а.
Контакты: 8-988-784-51-56 E-mail: gpkdag@mail.ru www.gpkdag.com

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:
Дагъустан Республикадин печатдин ва информациядин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 “а”

КЬИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ
Тел/Fax. (872-2) 65-00-60
E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЬИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
М. А. АГЪМЕДОВ
65-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ
65-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Э. Д. ШЕРИФАЛИЕВ
65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
65-00-58

БУХГАЛТЕРИЯ
65-00-62

КАССА
65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
З. БАБАЕВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гуьзчивал авунин рекьяй Федеральный къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2016-йисан 12-декабрдиз регистрация авуна.
Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди туькIуьр хъийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъвена вахкузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикирар сад тахьун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:
367018, Махачкъала, Насрутдинован проспект, 1 “а”. Печатдин кIвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:
Йисан - 63249
Зур йисан - 51313
Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 16.30
Газет **“Издательство” “Лотос”** ООО-дин типографияда чапна.
367000, Махачкъала, Пушкинан куьче, 6.
Тираж 7227

(Гь) - И лишандик квай материалар гьакъидихъ чапзавайбур я.
(12+) - Икьван яшар хьанвайбуру кIелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:
ГБУ “Редакция республиканской газеты “Лезги газет”
УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Шад гьалара кьиле фена

Вадим ЖАМАЛДИНОВ

И йикъара Герейханован хуьруьн Р.Османован тIварунихъ галай 1-нумрадин юкьван школада лезги чIаланни литературадин тежрибалу муаллим, РФ-дин Президентдин грантдин сагьиб Сегьерхалум Рашидовна Османовади чIехи алим ва зари Гьаким Къурбанан яратмишунриз талукьарнавай шад мярекат кьиле тухвана. Аниз са жерге мугьманризни эвер ганвай.

Сегьерхалум Рашидовнади Къурбан Халикьовичан аял вахтарикай, ам 5 йиса авай аял яз, буба дяведа телеф хьайидакай ва адан яратмишунрикай гегьеншдиз суьгьбетна. Вичихъ зигьин, камал авай гада кIелунин илимдин чIехи кукIушрал хкаж хьана. Зариди вичин цIуд романда, повестра ачухдиз чи тарих къалурнава.

Бажарагълу зариди лезги халкьдал агакьарун патал сифте яз 2001-йисуз Махачкъалада, “Мавел” чапханада 2000 экземплярдин кьадарда аваз, “Лезги зарияр” тIвар алаз, 154 автордикай кхьенвай ктаб чапна. Гуьгъуьнлай кьвед лагьай сеферда 329 касдикай 300 экземплярдин кьадарда аваз цIийи ктаб ахкъудна.

Лезги алимри - М.Гьажиева Б.Талибова, А.Гуьлмегьамедова ва масабуру туькIуьрнавай гафарганрин бинедаллаз, хейлин дегишвилер кухтуна, “Мавел” чапханада, 350 экземплярдин кьадарда аваз, 2017-йисуз “Лезги - урус гафарган” - чIехи ктаб акъудна. Ам мухбирриз, алимриз, студентриз, муаллимриз иллаки герекди я.

Къурбан Халикьовичан яратмишунриз талукьарнавай мярекатдиз теклифнавай шаир Сажидин Саидгьасанова, “Куьредин хабарар” газетдин редактордин заместитель Абидин Камилова, и цIарарин авторди юбилярдин адресдиз хуш келимаяр лагьана ва адаз бахшнавай шиирар кIелна.

Школьникри Гь.Къурбанан романрай, повестрай, маса эсеррай хейлин чIукар кIелна, сегьнеяр къалурна.

Чи шаирриз, алимриз талукьарна школада ихьтин мярекатар тухузвай Сегьерхалум Рашидовнадиз атанвай мугьманри чухсагъул лагьана.

Гь.Къурбаназ бахшна, зани кIелна:

Чи зарияр хкиз рикIел,
ЭкъечIна куьн шегьре рекьел,
Гьар са хуьре, лезги кимел,
ТIвар кьазва ви,
Гьаким Къурбан.

Вун зарийриз арха хьана,
КIел-кхьиниз мукьва хьана,
Шалбуз дагъ хьиз кьакьан хьана,
Лезги зари Гьаким Къурбан.

Гъилелай физ агъзур дафтар,
Акъудна на кьудкъад йисар,
Яр-дустариз ачух ракъар
Хьана ви кIвал,
Гьаким Къурбан.

Лувар квай гафар

Сулейман ПАШАЕВ

✓ *Ксай месик... (хапIа, къайгъанах, иситIа, дулма) кIан хьун.*
✓ *Раб кутуна ... (риб, чукIул, нажах, гьенеф) хкудун.*
✓ *Тараз якIв язава ... (багъдиз, тамуз, салаз, бахчадиз) ван хьуй лугьуз.*
✓ *Рекьимир цIегь ... (гатфар, мух, векьер, гад) жеда.*
✓ *Кайи хирерал ... (пасукI, истивут, кьел, къенфетар) алахун.*
✓ *Абурар алай кIелед ... (гапур, чукIул, ништIер, мукIратI)*
✓ *... (вил, гъил, кIвач , чин) хьайила, астIар жегъида.*
✓ *Ахмакьдал ... (бармак, шапка, крчар, пенжек) жедач.*
✓ *Багъишай балкIандин ... (кьилиз, вилериз, сарариз, фиридиз) килигдач.*
✓ *Адаз вичин ... (чIал, кар, дерт, гъам) аквазва.*
✓ *... (руьгь, кьил, яб, чIарар) дабандиз аватна.*
✓ *Сиве ... (гаф, мез, сарар, цукIуьн) амаз.*
✓ *... (кIан, кIукI, къвал, чархар) квачир челег.*
✓ *Цан цайидаз цуру нек ... (уьфтер, тIумбулар, манияр, балабанар) ягъайдаз фири нек.*
✓ *... (чар, цал, нек, жив) хьиз лацу хьун.*
✓ *Мецел... (кIвенкI, раб, риб, хех) алайди.*
✓ *Сиве тур ... (яб, гъил, тIуб, куьл) кIас тийидайди.*
✓ *РацIам дуьзардайла ... (вил, гъил, кIвач, чене) акъудмир.*
✓ *Фир тефир чка... (сал, кIвал, багъ, дагъ) авун.*
✓ *... (диде, вах, стха, аял) ширун.*
✓ *Сивиз ... (марф, жив, аяз, къай) гун.*
✓ *Зи рикI псидиз, ... (пехърен, нуькIрен, къазран, псидин) рикI заз.*
✓ *Са кIвач... (сура, фура, къубуда, вацIа) аваз хьун.*
✓ *ИтIu- битIийра ... (тIуб, кьал, кIарма, хел) экъуьрун.*
✓ *РикIел алаз ... (сивел, кьилел, мецел, кIуфал) текъвез.*
✓ *ЧIехидаз яб тагайди чIехи ... (марфадик, азабдик, баладик, аяздик) акатда.*
✓ *Кьил... (цифеда, живеда, палчухда, цава) кьун.*
✓ *... (къуьрен, асландин, жанавурдин, жирафдин) амалар авун.*
✓ *Чан ... (туьтуьниз, сивиз , япуз, кIалхандиз) гъун.*
✓ *КIвачерик... (къарпузар, афнияр, картуфар, помидорар) вегьин.*
✓ *... (сикIрен, кьуьгъуьрдин, гъуьлягъдин, хипен) хам алай жанавур.*
✓ *Гьар са куьниз вичин ... (вахт, бахт, тахт, дерт) ава*

Малумат

Алай йисан **23-июндиз** экуьнин сятдин **10-даз** Хасавюрт райондин Къурушрин хуьре Социализмдин Зегьметдин Игит, Дагъларин уьлкведин хуьруьн майишатдин хел вилик финик лайихлу пай кутур зегьметкеш, бажарагълу тешкилатчи, чIехи ватанперес **Сейфедин Рамазанович КЪУЛИЕВАН 110 йис** тамам хьуниз талукьарнавай мярекат кьиле фида.

Чна квез и мярекатда иштиракуниз эвер гузва.

Тешкиллувилин комитет.

2018-йисан къвед лагьай пай патал

Лезги газет

кхьихь!

ИНДЕКС: *6 вацранди - 51313*

газетдин къимет почтарин отделенийрай:
6 вацра - 410 манатни 10 кепек

Абонентрин ящикрай (до востребования):
6 вацра - 385 манатни 32 кепек

“Дагпечатдин” киоскрай:
6 вацра - 220 манат

Киоскрай вахчун патал газет квевай “Дагпечатдин” киоскра, сайтда (www.dagestan.press.) ва гьакIни Махачкъалада Промшоссе куьчедин 10 “а”-нумрадин дараматда кхьиз жеда.

Чи бухгалтериядай:
“Лезги газетдин” редакциядай чпи хутахдайбур :
6 вацра - 162 манатни 50 кепек

Чи газет кхьинин патахъай суалар пайда хьайитIа, экуьнин сятдин 9-далай нянин сятдин 5-далди и нумрадиз зенг ийиз жеда: 8-928-584-16-72

Сканворд

ТуькIуьрайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

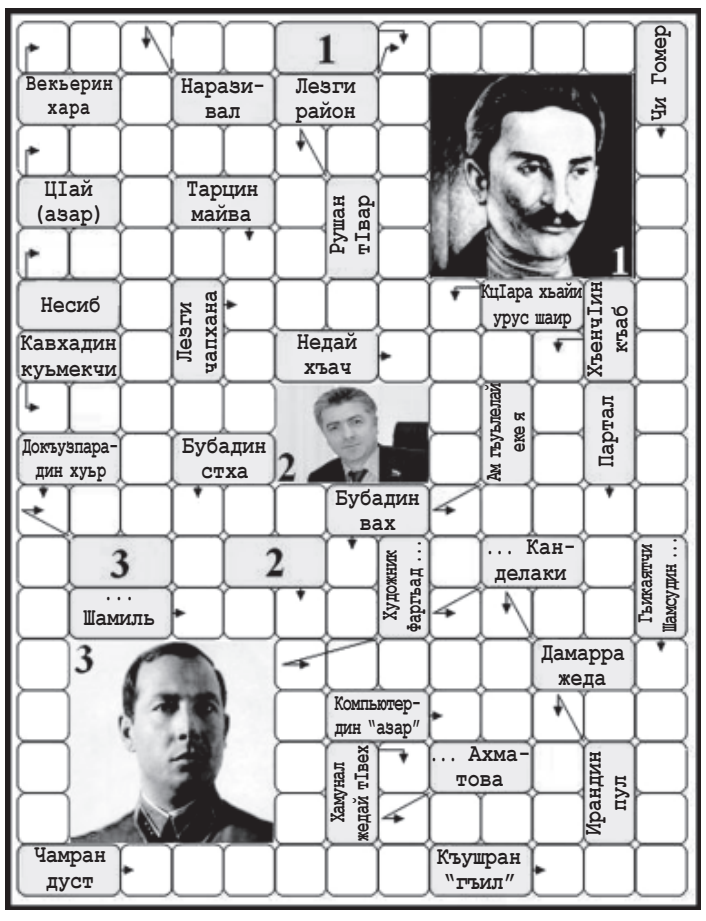

“ЛГ”-дин 24-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:

ДУЬЗ ЦIАРАРА: Мусаддас. Рахшанд. Гъаргъалаг. Инхови. Имтигьан. Девечи. Къагьриман. Арзу. Мурадхан. Алихан. Регъв. Зиндан. Игьтияж.

ТИК ЦIАРАРА: Дарамат. Серг. Башлух. Дели. Инад. Оркестр. Илим. Къукърум. Рада. Неон. Амри. Удин. Рамзан. Хазран. Авчи. Хали.

“Лезги газетдин” редакциядин коллективди Мирим Алибеговаз играми стха

ГЬАЖИМИРЗЕ

рагьметдиз финихъ галаз алакъалу яз башсагълугъвал гузва.